T.C.
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

TELEVİZYON YAYINLARINDA ŞİDDET

UZMANLIK TEZİ

Faruk İŞIKER

ANKARA
KASIM / 2011

T.C.
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

TELEVİZYON YAYINLARINDA ŞİDDET

UZMANLIK TEZİ

Faruk İŞIKER

DANIŞMAN
Şölen TÜZÜNER
Üst Kurul Uzmanı

ANKARA
KASIM / 2011

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanlığına

Bu çalışma, Tez Değerlendirme Komisyonu tarafından oy birliği ile Uzmanlık Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	İmza
Başkan :	Prof. Dr. Davut DURSUN	
Üye :	Arslan NARİN	
Üye :	Şölen TÜZÜNER	

ONAY

…./…./2…

Üst Kurul Başkanı

TEZ TESLİM TUTANAĞI VE DOĞRULUK BEYANI

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Uzman Yardımcılığı Giriş ve Yeterlik Sınavları ile Uzmanlığa Atanma, Yetiştirilme, Görev, Yetki ve Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 19'uncu maddesinin 4'üncü fıkrasına istinaden çıkartılan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Tez Hazırlama Yönergesi'ne uygun olarak hazırlamış olduğum uzmanlık tezi ilişikte sunulmuştur.

Bu uzmanlık tezindeki bütün bilgileri, akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplayıp sunduğumu; ayrıca, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.
24/11/2011

Faruk İŞIKER
Üst Kurul Uzman Yardımcısı

Uzmanlık Tezinin Adı:
"Televizyon Yayınlarında Şiddet"

Tezi Teslim Alan

Daire Başkanı

Tarih

Adı-Soyadı-İmzası

İÇİNDEKİLER

TEZ TESLİM TUTANAĞI VE DOĞRULUK BEYANI iii
İÇİNDEKİLER iv
KISALTMALAR viii
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL ÇERÇEVE:
ŞİDDET KAVRAMI VE ŞİDDET İÇERİKLİ TELEVİZYON YAYINLARI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

1.1. ŞİDDET KAVRAMI 4
1.1.1. Etimolojik Olarak Şiddet Kavramı 4
1.1.2. Olgusal Olarak Şiddet Kavramı 5
1.1.3. Şiddet ve Saldırganlık 7
1.1.4. Saldırganlık ve Şiddetin Nedenleri 8
1.1.4.1. Saldırgan Davranışı Belirleyen Psikolojik Etkenler 8
1.1.4.2. Saldırgan Davranışı Belirleyen Biyolojik Etkenler 9
1.1.4.3. Saldırgan Davranışı Belirleyen Sosyal Etkenler 10
1.1.4.4. Saldırgan Davranışı Belirleyen Çevresel Etkenler 11
1.1.5. Şiddetin Türleri 12
1.1.5.1. Fiziksel Şiddet 12
1.1.5.2. Psikolojik (Duygusal) Şiddet 13
1.1.5.3. Ekonomik Şiddet 14
1.1.5.4. Cinsel Şiddet 15
1.1.5.5. Sözel Şiddet 15
1.2. TELEVİZYONLARDA ŞİDDET İÇERİKLİ YAYINLAR ÜZERİNE YAPILAN ARAŞTIRMALAR 16
1.2.1. İlk Araştırmalar ve Toplumsal Kaygılar 16
1.2.2. İlk Uluslararası Araştırma (UNESCO Araştırması) 20

1.2.3. Laboratuar Deneyleri / Deneysel Çalışmalar 21
1.2.4. Alan Çalışmaları 22
1.2.5. Korelasyonel Çalışmalar 24
1.2.6. Boylamsal Çalışmalar 25
1.3. TELEVİZYONLARDA ŞİDDET İÇERİKLİ YAYINLAR ÜZERİNE KURAMLAR 28
1.3.1 Ekme (Yetiştirme) Kuramı ve Acımasız (Kötü) Dünya Sendromu 28
1.3.2. Toplumsal Öğrenme Kuramı 30
1.3.3. Katharsis (Arınma – Saldırganlığın Arınması) Hipotezi 33
1.3.4. Duyarsızlaşma Kuramı 35
1.3.5. Uyarma Kuramı 37
1.3.6. Kısıtsızlaştırma Hipotezi 37
1.3.7. Kullanıma Hazırlama 38

İKİNCİ BÖLÜM
TELEVİZYONDA ŞİDDET İÇERİKLİ YAYINLAR VE YAYINLARIN ETKİLERİ

2.1. TELEVİZYONDA ŞİDDET İÇERİKLİ YAYINLAR 39
2.1.1. Hikâye Anlatımında Şiddetin Önemi 40
2.1.2. Şiddet Görüntülerinin Yoğunluğu 42
2.1.3. Şiddetin Çözüm Yöntemi Olarak Sunulması 44
2.1.4. Meşru Şiddet Kavramı ve Şiddetin Meşrulaştırılması 46
2.1.5. Eğlence Olarak Televizyon Yayınlarında Şiddet 49
2.1.6. Şiddetin Estetize Edilmesi 51
2.1.7. Televizyon Yayınlarında Şiddetin Sunumu ve Ölüm 52
2.1.8. Televizyon Yayınlarında Şiddet ve Gerçeklik 53
2.1.9. Televizyon Yayınlarında Şiddet Sunumu ve Çocuk 55
2.1.10. Kadına Yönelik Şiddetin Sunumu 59
2.2. ŞİDDET İÇERİKLİ TELEVİZYON YAYINLARININ TİCARİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ 63
2.2.1. Şiddetin Dili ve Pazarlanması 63

2.2.2. Şiddet-Reyting İlişkisi 64
2.2.3. RTÜK Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması ve Şiddet 68
2.3. TELEVİZYONDA ŞİDDET İÇERİKLİ YAYINLARIN ETKİLERİ 69
2.3.1. Saldırgan Davranışlar 71
2.3.2. Duyarsızlaşma 74
2.3.3. Kötü Dünya Algısı 77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TELEVİZYONDA PROGRAM TÜRLERİNE GÖRE ŞİDDET İÇERİKLİ YAYINLAR

3.1. Haberlerde Şiddet 81
3.1.1. Mardin Bilge Köyü Katliamı 87
3.1.2. Münevver Karabulut Cinayeti 89
3.1.3. Bursa'da Linç Girişimi 89
3.1.4. Terör Gösterileri 90
3.2. Dizilerde Şiddet 91
3.2.1. Kurtlar Vadisi 93
3.2.2. Arka Sokaklar, Adanalı, Behzat Ç. 95
3.2.3. Sakarya Fırat, Tek Türkiye, Şefkat Tepe 95
3.2.4. Ezel 96
3.3. Çizgi Filmlerde Şiddet 96
3.3.1. Tom ve Jerry 98
3.3.2. He-Man 98
3.3.3. Ninja Kaplumbağalar 99
3.3.4. Pokemonlar 99
3.4. Filmlerde Şiddet 100
3.4.1. Katil Doğanlar 102
3.4.2. Rambo 102
3.4.3. Barda 103
3.4.4. Düşüş 103

3.5. Reality Showlarda Şiddet 103
3.5.1. Müge Anlı ile Tatlı Sert 105
3.5.2. Aradakiler 106
3.6. Reklamlarda Şiddet 107
3.7. Magazin Programlarında Şiddet 108

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TELEVİZYONDA ŞİDDET İÇERİKLİ YAYINLARIN DÜZENLENMESİ VE DENETİMİ

4.1. RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU 110
4.1.1. Yayın Hizmeti İlkeleri 111
4.1.2. Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik 112
4.1.3. 6112 sayılı Kanun'da İdari Yaptırımlar 113
4.1.4. Koruyucu Sembol Sistemi 114
4.1.5. Korumalı Saat Uygulaması 117
4.1.6. İzleyici Temsilciliği Uygulaması 118
4.1.7. Medya Okuryazarlığı 120
4.1.8. Yayıncılık Etik İlkeleri 121
4.2. ŞİDDET GÖSTERİMİNE İLİŞKİN DİĞER DÜZENLEMELER 122
4.2.1. Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu 122
4.2.2. Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi 123
4.2.3. Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi 124
4.2.4. Basın Konseyi Basın Meslek İlkeleri 125
4.2.5. Doğan Grubu Meslek İlkeleri 125
4.2.6. V-chip Uygulaması 125
SONUÇ 128
ÖNERİLER 135
KAYNAKÇA 142
ÖZET 153
ABSTRACT 154
ÖZGEÇMİŞ 155

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
BBC	: British Broadcasting Corporation (İngiliz Yayın Kurumu)
CBC	: Canadian Broadcasting Corporation (Kanada Yayın Kurumu)
Çev.	: Çeviren
Dr.	: Doktor
Ed.	: Editör
FBI	: Federal Bureau of Investigation (Federal Soruşturma Bürosu)
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
No	: Number (Numara)
NTVS	: National Television Violence Study (Ulusal Televizyon Şiddet Araştırması)
Prof. Dr.	: Profesör Doktor
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
s.	: Sayfa
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TV	: Televizyon
TVYD	: Televizyon Yayıncıları Derneği
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
vb.	: ve benzeri.
V-chip	: Violence Chip
Vol.	: Volume (Sayı)

GİRİŞ

Teknoloji ve haberleşme imkânlarının gelişmesi ile birlikte kitle iletişim olanakları artmış ve televizyon bir kitle iletişim aracı olarak hayatımıza girmiştir. Televizyonun, sesi ve görüntüyü birlikte ve anında sunabilme özelliği onu kitle iletişim araçları içinde birey ve toplum açısından en etkin ve vazgeçilmez araç haline getirmiştir. Televizyon izleme eğilimleri üzerine yapılan araştırmalar, televizyonun etkinliği konusunda önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından gerçekleştirilen Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması verilerine göre, ülkemizde günlük ortalama televizyon izleme süresi hafta içi 4,3 saat, hafta sonu ise 4,6 saat olarak ölçülmüştür.[1]

İnsanların çalışma ve uyku saatleri dikkate alındığında insan hayatının önemli bir bölümünün ekran karşısında geçtiği görülmekte ve bu anlamda televizyonun insanların hayatı anlamlandırmalarında belirleyici bir rol üstlendiği anlaşılmaktadır. Televizyonun bu ölçüde yoğun olarak kullanılması ve bireyleri etkileme potansiyeli, yayın içeriğine toplumu ilgilendirir bir nitelik kazandırmış ve televizyon yayınlarının kamusal sorumluluk anlayışına uygun olarak yapılması gereği ortaya çıkmıştır. Ancak televizyon insan hayatına girdiği günden itibaren televizyoncular, şiddet olgusuna kayıtsız kalamamışlar ve kamusal sorumluluk anlayışını göz ardı ederek şiddet içeriğini yayınlarında temel öğelerden biri haline getirmiştir.

Şiddet anlaşılması kolay, evrensel dili olan ve kolay pazarlanabilen bir konudur. Televizyon yayınlarında şiddet öğesinin yayıncılar için reyting, dolayısıyla kâr getiren bir tema olduğu anlaşılmaktadır. Şiddetin yüksek reyting ve kâr getirmesi sonucunda ticari organizasyonlar olarak örgütlenen televizyon kuruluşları daha yüksek reyting ve kâr için yayınlarında şiddetin dozunu artırmışlardır. Televizyon kuruluşları arasındaki rekabetin artması sonucu şiddet daha fazla şiddeti getirmiştir.

[1] RTÜK, *Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması – 2,* Ankara, Şubat 2009, s.41,54.

Televizyonlarda haberler, diziler, filmler, çizgi filmler, reality showlar ve diğer program türlerinde; başta fiziksel şiddet olmak üzere psikolojik şiddet, sözel şiddet, cinsel şiddet, ekonomik şiddet ve diğer şiddet türlerine yer verildiği görülmektedir. Televizyon programlarında şiddetin her türünün yoğun olarak yer alması, dolayısıyla ekranlarda şiddetin yaygınlaşması, televizyon yayınlarında şiddet ve saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiyi gündeme getirmiş ve "Şiddet içerikli televizyon yayınları saldırganlığın artmasına neden olur mu?" sorusu gündeme gelmiş ve bu sorunun cevabı aranmıştır. Şiddet televizyon yayınları ve saldırganlık arasındaki ilişkinin açıklanmasına yönelik araştırmalar gerçekleştirilmiş ve kuramsal yaklaşımlar ortaya koyulmuştur.

Televizyonların şiddeti olağan, sıradan bir olgu ve hayatın bir parçası olarak sunması, bireylerin gerçek hayatta şiddete daha az tepki göstermesine ve şiddete karşı duyarsızlaşmasına yol açmaktadır. Bunun sonucunda şiddet, kabullenilir ve gerektiğinde kolaylıkla başvurulan bir olguya dönüşür. Televizyon yayınlarında şiddete yoğun olarak maruz kalan bireyler, dünyayı daha karanlık ve kötülüklerle dolu bir yer olarak algılar ve kendilerini güvensiz ve tehdit altında hisseder. Televizyon yayınlarında şiddetin yol açabileceği etkilere yönelik bu eleştirel değerlendirmeler, televizyon ile yetişen bir nesil için televizyon yayınlarında şiddet konusunun, önemini ve neden incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Şiddet öğesi, haber değeri taşımakta veya hikâye anlatımı için zorunlu unsur olabilmektedir. Bu açıdan şiddetin televizyon ekranlarından tamamen dışlanması ihtimali gerçekçi görünmemektedir. Bu bağlamda şiddetin sunumuna ilişkin özellikler, şiddet içerikli yayınların bireyler üzerindeki etkilerinin ortaya çıkmasında önemli bir belirleyicidir. Televizyon yayınlarında şiddetin çözüm yöntemi olarak sunulması, sonuçlarının gösterilmemesi, ödüllendirilmesi, cezalandırılmaması, estetize edilmesi, özdeşim kurulabilecek nitelikte kahramanlar tarafından uygulanması ve şiddetin meşrulaştırılması gibi sunum özellikleri televizyon yayınlarında şiddetin sonuçlarının oluşması açısından belirleyici olmaktadır.

Şiddetin, toplumsal bir gerçek olarak televizyon dâhil her alanda karşımıza çıkması, içinde yaşadığımız toplumu bir şiddet toplumuna dönüştürmekte ve şiddet toplumsal kültürün bir parçası haline gelmektedir. Televizyon yayınlarında şiddet, bireysel ve toplumsal şiddetin en önemli nedenlerinden biri olarak görülmektedir. Bireyler ve toplumun, şiddetin kaynağı konusunda bir "suçlu" araması sonucunda televizyon birçok kesim tarafından "olağan şüpheli" olarak görülmüştür, hatta diğer sosyal ve ekonomik faktörler dikkate alınmaksızın adeta "suçlu" ilan edilmiştir. Bireylerin yaşı, eğitimi, kültürü, sosyal çevresi, ekonomik şartları, psikolojik durumu ve benzeri etkenlere göre şiddet içerikli yayınlardan etkilenme düzeyleri farklılaşmaktadır. Televizyon ve şiddetin günlük yaşamın içinde olması ve bu yayınların birey ve toplumu doğrudan etkilemesi, televizyon yayınlarında şiddeti önemli ve incelenmesi gereken bir konu haline getirmiştir.

Televizyon yayınlarında şiddet konulu çalışmamızın amacı; televizyon yayınlarında şiddet konusunun anlaşılması, sorunun tüm yönlerinin ortaya konulması, şiddetin sunumu ve etkileri hakkında televizyoncular, izleyiciler, reklam verenler ve ilgili kurumlar nezdinde bir bilinç ve farkındalık oluşturulması ve ekranlardaki şiddetin azaltılmasına yönelik çözüm önerilerinde bulunarak alana katkı sağlamaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: ŞİDDET KAVRAMI VE ŞİDDET İÇERİKLİ TELEVİZYON YAYINLARI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Çalışmamızın bu bölümünde şiddet kavramı ve şiddet içerikli televizyon yayınları üzerine yapılan araştırmalar ve kuramlar üzerinde durulacaktır. Şiddet kavramı, şiddet içerikli televizyon yayınları üzerine yapılan araştırmalar ve kuramların açıklanmasının televizyon yayınlarında şiddet konusunun anlaşılmasına olumlu bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1. ŞİDDET KAVRAMI

1.1.1. Etimolojik Olarak Şiddet Kavramı

Etimolojik olarak, şiddet sözcüğünün dilimize Arapça'dan geçmiştir. Şemseddin Sami tarafından yazılan ve 1901 tarihinde ilk baskısı yapılan Türkçe sözlük Kamus-ı Turki'de, şiddet; sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma olarak geçmektedir. Şedid, sert katı ve şiddetli demektir. Şeddat ise sertlik ve kızgınlığı ile tanınan ünlü eski Yemen hükümdarının adıdır.[2]

Türk Dil Kurumu'nun Büyük Türkçe Sözlüğünde "şiddet" kavramı: "*a.* 1. Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğinlik, sertlik. 2. Hız. 3. Bir hareketten doğan güç: *Rüzgârın şiddeti.* 4. Karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma. 5. *mec.* Kaba güç. 6. *mec.* Duygu veya davranışta aşırılık." olarak tanımlanmaktadır.[3]

[2] Artun Ünsal, "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi", *Cogito*, Yapı Kredi Yayınları, Sayı:6-7 Kış-Bahar, İstanbul, 1996, s.29
[3] Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005, s.1866.

1.1.2. Olgusal Olarak Şiddet Kavramı

Şiddet olgusuna sosyolojik ve tarihsel açıdan bakıldığında tarih boyunca farklı ölçülerde de olsa tüm toplumlarda ve dönemlerde şiddet olgusunun varlığı bilinmektedir. Şiddet, on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar bir seyirlik eğlence öğesi olarak kullanılmıştır. Örneğin 1850'li yıllarda İngiltere'de idam cezalarının infazının aleni olarak gerçekleştirildiği bilinmektedir. İki dünya savaşı, iç savaşlar, soğuk savaş ve soykırımların olduğu, etnik ve dinsel çatışmaların giderek yoğunlaştığı yirminci yüzyıl ise düşünürler tarafından "şiddet yüzyılı" olarak nitelendirilmiştir.[4]

11 Eylül saldırıları, Madrid ve İstanbul'da yaşanan bombalı saldırılar, PKK eylemleri, Irak Savaşı, Gürcistan-Rusya Savaşı, tüm dünyada yaşanan ekonomik sıkıntılar ve hoşgörü yoksunluğu sonucu bireysel şiddet ve suç eylemlerinin artışı yirmi birinci yüzyılın yine şiddet yüzyılı olarak yaşandığını göstermektedir. Şiddet, toplumsal yaşamda insanların her an şiddeti uygulayan kişi, tanık veya mağdur olarak karşılaşabileceği bir olgu haline gelmiştir. Şiddetin toplumda yaygınlaşması, toplumu korkunun hakim olduğu bir şiddet toplumuna dönüştürmektedir. Şiddet toplumunda, şiddet kültürün bir parçası haline gelmektedir.

Şiddet değişik biçimlerde, fiziksel ya da ruhsal olarak ortaya çıkan ve çoğunlukla insana özgü, yıkıcı, olumsuz izler bırakan bir olgudur.[5] Şiddet, günümüzde klasik anlamından uzaklaşarak sadece fiziksel boyutta değil; aynı zamanda sosyal, psikolojik ve antropolojik açıdan da değerlendirilmektedir. [6]

Yves Michaud, şiddet durumlarını ve şiddet eylemlerini açıklayan bir şiddet tanımını şu şekilde yapmaktadır: [7]

---

[4] Mehmet Yüksel, *Medyada Şiddete Duyarlılık Paneli*, 26 Kasım 2004, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara, 2005, s.40.
[5] Seçil Büker ve Ayşe (Eziler) Kıran, *Televizyon Reklamlarında Kadına Yönelik Şiddet*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1999, s.39,45.
[6] Hanife Güz, "Şiddet ve Gençliğin Şiddeti Algılaması", *Çocuk ve Ergene Yönelik Şiddetin Önlenmesi Sempozyumu*, 15-16 Mayıs 2006, Aem Kitap, Ankara, 2007, s.85.
[7] Yves Michaud, *Şiddet*, (Çev. Cem Muhtaroğlu), İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, s.8,9.

> "Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı, doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki/moral/manevi) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel, sembolik ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa orada şiddet vardır."

Uzman Psikolog Serap Alptekin şiddeti şu şekilde tanımlamaktadır: [8]

> "Şiddet; güç, zorlama ve baskı uygulama yoluyla, bedensel ya da ruhsal zarara neden olan söz, yaklaşım, tutum ve hareketlerin tümüdür. Dolayısıyla, sadece saldırganlık ve kaba kuvvet içeren tutum ve davranışlar değil; hakaret etmek, aşağılamak, tehdit etmek, ekonomik özgürlüğünü kısıtlamak ve zorla bir şey yaptırmak gibi, kişinin kendisine olan saygısını, kendisine ve çevresine olan güvenini azaltan; korku, kaygı ve rahatsızlık hissetmesine sebep olan söz, tutum ve davranışlar da şiddet tanımının içinde yer alır."

Prof. Dr. Özcan Köknel şiddet sözcüğünü genel ve özel anlamda şu şekilde tanımlamaktadır: [9]

> "Şiddet (violence) sözcüğü genel anlamda, aşırı duygu durumunu, bir olgunun yoğunluğunu, sertliğini, kaba ve sert davranışı nitelendirirken, özel olarak saldırgan davranışları, kaba kuvveti; beden gücünün kötüye kullanılmasını: yakan, yıkan, yok eden eylemleri: taşlı, sopalı, silahlı, saldırılarıları, bireye ve topluma zarar veren etkinlikleri belirtir. Saldırgan davranışlar, yüz mimiğinden yada bir sözcükten; doğayı, canlıyı yakan, yıkan şiddet eylemlerine kadar geniş bir yelpaze içinde yer alır."

Şiddet tanımlarını incelediğimizde, şiddetin bireylere fiziksel zarar veren edimlerin yanı sıra ruhsal zarar veren her türlü edimi içerdiği ve geniş bir anlam kazandığı görülmektedir.

Şiddet, temel özellikleri ne olursa olsun, zamana ve topluma göre değişen bir olgudur. Bir şiddet olayı farklı toplumlarda farklı anlamlandırılabileceği gibi, aynı toplumda farklı zamanlarda farklı algılanabilir. Toplumlar değiştiği gibi toplumsal normların da değişmesi doğaldır.[10] Şiddet tek bir nedene dayanmayan çok yönlü bir olay olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiddet olayında ekonomik, psikolojik, toplumsal boyutlar birlikte söz konusudur. Şiddetin tek bir nedene indirgenerek algılanması,

[8] Serap Alptekin, "Televizyon, Toplum ve Şiddet", http://www.serapaltekin.com/TvMedyaSiddet.php, (20.07.2010)
[9] Özcan Köknel, *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2000, s.20.
[10] A. Ünsal, 1996, s.31

bilimsel gerçeklerle bağdaşmamaktadır.[11] Şiddeti sadece bir nedenle açıklama çabası sorunun doğru tanımlanmasını engellediğinden çözümü güçleştirici bir nitelik taşımaktadır.

1.1.3. Şiddet ve Saldırganlık

Şiddeti anlama çabası bizi şiddetin temelinde yatmakta olan saldırganlığa götürmektedir. Şiddet, saldırgan davranışın uç noktasıdır; bir kişiye, hayvana, nesneye ya da organizasyona zarar vermek ya da yok etmek amacıyla güç kullanmak anlamını taşımaktadır.[12] Şiddet, amacı aşırı zarar (ölüm vb. gibi) vermek olan bir saldırganlıktır. Her şiddet bir saldırganlıktır fakat saldırganlığın birçok örneği şiddet olarak nitelendirilmemektedir. Örneğin bir çocuğun başka bir çocuğu bisikletten itmesi saldırgan bir davranıştır fakat şiddet içeren bir davranış değildir.[13]

Bireysel ve toplumsal şiddetin, aralarında sınırsız ilişki ve etkileşim bulunan doğal, bedensel, ruhsal, toplumsal birçok nedeni vardır. Saldırgan davranışlar ve şiddet eylemleri öfke, kaygı, korku gibi duygu durumları sonucu oluşmaktadır. Şiddet; kızgınlık, öfke, kin, nefret, düşmanlık gibi duygu durumlarının etkinlik kazandığı saldırganlık biçimi olarak da tanımlanabilir.[14]

İnsan saldırganlığı, başka bir bireye yönelik ve doğrudan zarar verme kastıyla yapılan her türlü davranıştır. Saldırgan, davranışının zarar vereceğine inanmalı ve saldırının hedefinde bulunan kişi ise bu davranıştan kaçınmaya çalışmalıdır. Kaza sonucu oluşan zarar, kasıtlı olmadığından dolayı saldırganlık olarak değerlendirilmemektedir. Benzer şekilde mazoşizm saldırganlık değildir çünkü kurbanın bu eylemden kaçınma güdüsü yoktur.[15]

---

[11] Mahmut Tezcan, "Bir Şiddet Ortamı Olarak Okul", *Cogito,* Yapı Kredi Yayınları, Sayı:6-7 Kış-Bahar, 1996, s.107

[12] Mahmut T. Öngören, Figen Yanık, Cüneyt İşcan ve Nalan Demirergi, *Bu Ne Şiddet,* Kitle Yayınları, Ankara, 1994, s. 88.

[13] Craig A. Anderson ve Brad J. Bushman, "Human Aggression", *Annu. Rev. Psychol.,* 53, 2002, s.29

[14] Ö. Köknel, 2000, s.15,20.

[15] C. A. Anderson ve B. J. Bushman, 2002, s.28-29.

Şiddet duygusu ve şiddet davranışı birbirinden çok farklıdır ve aralarında kesin bir ayrım yapmak gerekir. Şiddet tanımları daha çok davranışlara yönelik olmaktadır. Şiddet duygusu ise duyulması engellenemeyen ancak kontrol altına alınarak davranış haline dönüşmesi engellenen bir duygudur. Her insan zaman zaman şiddet duygusunu yaşar ancak bu duyguyu kontrol ederek bir davranış haline gelmesini engelleyen bireyler şiddet davranışından kaçınmış olur. Şiddet duygusu doğal bir duygudur ancak doğal olmayan, bu duygunun davranışa dönüşmesidir. [16]

Saldırganlık ve şiddet birbirinin yerine kullanılan kelimeler olmakla birlikte anlamlarının farklılaştığı ve şiddetin kin, nefret, öfke gibi duygulara dayanan, nitelikli ve daha fazla zarar verici bir saldırganlık hali olduğu görülmektedir. Saldırganlık ise şiddeti de kapsayan daha geniş anlamlı ve üst bir kavramdır.

1.1.4. Saldırganlık ve Şiddetin Nedenleri

Saldırganlık ve şiddetin birçok nedeni vardır ve bu nedenler birbiri ile etkileşim halindedir. Saldırganlık ve şiddetin nedenleri; psikolojik etkenler, biyolojik etkenler, sosyal etkenler ve çevresel etkenler olmak üzere dört başlık altında incelenecektir.

1.1.4.1. Saldırgan Davranışı Belirleyen Psikolojik Etkenler

Engellenme, doğrudan tahrik edilme ve saldırgan örneklere maruz kalma şiddetin psikolojik nedenleri arasındadır. Bu nedenler şu şekilde açıklanmaktadır:[17]

> "- Engellenme: İnsanları şiddete teşvik eden en güçlü şey engellenmedir. John Dollard'ın engellenme-saldırganlık varsayımı, bu ilişkiye dayanır. Bu varsayımın özgün şekline göre, engellenme, daima bir biçimde saldırganlığa yol açar ve aynı şekilde saldırganlık, daima engellenmeden köken alır.

[16] Emir Turam, *Ekranaltı Çocukları*, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1996a, s.83.
[17] Erol Göka ve Hakan Türkçapar, "Gençlik ve Şiddet", http://www.erolgoka.com/makale/007.htm, (06.12.2010)

- Doğrudan provake edilme: Araştırmalarda elde edilen bulgulara göre, fiziksel kötüye kullanım ve alay, insanlarda saldırgan davranışları arttırmaktadır. Birkez saldırganlık ortaya çıktığında, öngörülemez bir şekilde artarak sürebilmektedir. Bunun sonucundan hafif sözel dalga geçmeler veya bakışlar bile süreci başlatarak daha şiddetli provake edici davranışlara ve artan şiddet tepkilerine yol açabilmektedirler.

- Saldırganlık gösteren örneklere maruz kalma: Filmlerde ve televizyon programlarında, radyo, gazete, fotoğraf gibi kitle iletişim araçlarında yer alan şiddet öğelerinin etkileri, toplumun saldırganlık konusunda en fazla duyarlı olduğu alanlardan birisidir. Televizyonda saldırgan örneklere maruz kalan çocuklar, insanlara zarar vermenin ve şiddetin yeni usullerini öğrenmekte, saldırganlık ve şiddete karşı olan engelleyici kontrol mekanizmaları gevşemekte ve duyarsızlaşmaktadır."

1.1.4.2. Saldırgan Davranışı Belirleyen Biyolojik Etkenler

Şiddet ve saldırganlığa yol açan biyolojik nedenler maddeler halinde ifade edilmiştir:[18]

"- Artmış fizyolojik uyarılma: Bazı çalışmalar yarışma etkinlikleri, aşırı alıştırma, provakatif filmler seyretme gibi çeşitli kaynaklardan köken alan artmış uyarılmışlık halinin açık saldırganlığı arttırdığını göstermişlerdir.

- Cinsiyet ve hormonlar: İnsanda ve hemen tüm hayvan türlerinde türün erkek üyeleri kadınlara göre daha saldırgandır. Yetişkin insanlarda yapılan çalışmalarda şiddet suçları ile ilgili istatistikler göz önüne alındığında erkeklerin kadınlara göre daha saldırgan davranışlar gösterdikleri saptanmıştır. Hayvanlar ve insanlar üzerinde yapılan birçok çalışmada ve gözlemde, androjen (erkeklik hormonları) düzeyi ile saldırganlık arasında bağlantı olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer yandan kadınlık hormonları örneğin östrojenler, birçok türde kavgacılık davranışını baskılamaktadırlar.

- Cinsel uyarılma: Genellikle cinsellik ve cinsel dürtülerle saldırganlık ayrı ayrı konularmış gibi düşünülse de hayvanlarda ve insanlarda yapılan çalışmalar iki dürtünün birbiriyle ilgili olduğunu ortaya çıkarmıştır. Hormonal etkiler dışında hangi nedenli olursa olsun cinsel uyarılmayla da saldırganlık arasında bağlantı olabileceğinden söz edilmektedir.

- Ağrı: Fiziksel ağrı, başka insanlara zarar vermeye ve incitmeye güdüleme yoluyla saldırgan dürtüler doğurabilir.

- İlaçlar ve diğer maddeler**:** İlaç, alkol, uyuşturucu ve uyarıcı kullanımıyla saldırganlık arasında ilişki vardır. Bazı ilaç ve maddeler insanları daha saldırgan yaparken bazılarının sakinleştirici etkisi vardır.

- Anotomik ve biyo-kimyasal nedenler: Beyin anotomisi, sinirler, hormonlar vb."

[18] a.g.m., (06.12.2010)

1.1.4.3. Saldırgan Davranışı Belirleyen Sosyal Etkenler

Farklı toplumlarda ve toplumların farklı katmanlarında saldırgan davranışların ve şiddet olaylarının değişen sıklıkta olması, şiddet ve saldırganlığın bireysel özelliklerin ötesinde toplumsal bazı sebepleri olduğunu ve bu toplumsal etkenlerin saldırganlığı etkilediği düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Toplumsal şiddetin bugüne kadar üzerinde en çok durulan belirleyicileri, ekonomik yoksunluk ve toplumsal huzursuzluktur. [19] Ekonomik ve siyasi bunalım ve kargaşalar, bir anlamda krizler şiddetin önemli toplumsal nedenleridir.

Fiziksel, duygusal ve cinsel şiddetin arkasında genellikle toplumsal değerler ve kültürel anlayış farklılıkları önemli yer tutmaktadır. Örneğin, bireylerin çocuklukları sırasında şiddetle bir "terbiye" biçimi olarak karşılaşmış olmaları, kendi çocuklarını da aynı şekilde eğitebilecekleri anlamına gelmektedir; ya da çocukluklarında şiddete maruz kalmış bireyler yaşamlarında şiddetle karşılaştıklarında bunu kendi suçları ya da eksikliklerinin kaynağı olarak algılamaktadırlar. Birey şiddete ne kadar maruz kalırsa, o oranda susmayı tercih etmektedir. Medya, şiddetin sürekli olması ve yeniden üretilmesi sürecinde temel araçlardan birisidir. Şiddete yoğun olarak maruz kalındığı durumlarda, insanlarda şiddete karşı bir duyarsızlaşma gelişir ve bu durum günlük yaşamda şiddetin artmasına yol açan en önemli nedenlerden birisini oluşturmaktadır. Medya, şiddeti doğal bir olgu ve çözüm aracı olarak sunmaktadır. Medyanın etkisi altında kalan ve televizyondakine benzer sorunlu toplumsal çevrede bulunan bireyler (özellikle gençler) için şiddet, kendilerini kabul ettirmek için ilk başvurdukları yöntemlerden birisi olarak algılanmaktadır. Sonuç olarak karmaşık bir toplumsal sorun olan şiddet, toplumda televizyon dâhil farklı araçlarla yeniden üretilmektedir.[20]

[19] Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, *Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Genel Yayın No:113, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1998, s.13.

[20] Şiddeti Önleme Platformu, "Medya ve Şiddet Alt Çalışma Grubu Raporu", http://aile.gov.tr/files/SIDDETI_ONLEME_PLATFORMU_MEDYA_VE_SIDDET_CALISMA_GRUBU_RAPORU_05.DOC, (10.12.210)

Toplumsal kurumların sağlıklı işlememesi şiddetin toplumsal sebeplerindendir. Aile ve okulun en önemli toplumsal kurumlar olduğu düşünüldüğünde eğitim sisteminin eksiklikleri, ebeveynlerin sosyo-kültürel düzeylerinin düşük olması ve şiddetin toplumda onaylanan bir davranış olması şiddeti yaygınlaştırmıştır.

Şiddet ile bağlantılı çok sayıda toplumsal faktör vardır bunlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir:[21]

" - Silahların varlığı veya silahlara kolay ulaşabilme imkânı,
- Uyuşturucu teminin kolaylığı ve kullanımının yaygınlığı,
- Şiddetin toplumda yaygınlığı,
- Suçlu arkadaş grubunun yaygınlığı ve çete oluşumları,
- Kitle iletişim araçlarının etkisi,
- Kalabalık nüfus ve ekonomik yoksunluk,
- Şiddet davranışını sıradan ve normal olarak görülmesini sağlayan bir kültürel yapının varlığı"

Şiddet; toplumun tüm katmanlarıyla ve tüm ürünleriyle ilişkili olduğu için diğer kültürel olgulara benzememektedir.[22] Şiddet bireysel olmanın yanında aynı zamanda toplumsal bir üretimin sonucudur. Şiddet algısının toplumdan topluma farklılaşması, şiddetin toplumsal üretim sürecinin sonucu olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Bir toplumun şiddeti meşru görmesi, hak arama ve çözüm yöntemi olarak kullanması, şiddeti sıradan ve günlük yaşamın bir parçası haline getirir ve yaygınlaştırır.

1.1.4.4. Saldırgan Davranışı Belirleyen Çevresel Etkenler

Hava kirliliği, gürültü ve kalabalık gibi çevresel faktörler saldırganlık ve şiddete neden olabilmektedir. Bu nedenler kısaca şu şekilde açıklanabilir:[23]

[21] Zahir Kızmaz, "Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kurumsal Bir Yaklaşım", *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:30, No:1, Mayıs 2006, s.55.
[22] S. Büker ve A. (Eziler) Kıran, 1999, s.29.
[23] Erol Göka ve Hakan Türkçapar, "Gençlik ve Şiddet", http://www.erolgoka.com/makale/007.htm, (06.12.2010)

"- Hava kirliliği: Kimyasal ve endüstriyel ürünler tarafından üretilen kötü kokulara maruz kalma, bireylerin uyarılmalarını arttırarak saldırganlığın ortaya çıkmasına yol açabilir.

- Gürültü: Yüksek ve rahatsız edici derecede gürültüye ve sese maruz kalmış insanların böyle bir durum yaşamayan insanlara göre daha fazla saldırganlık gösterdikleri bulunmuştur.

- Kalabalık: Bazı çalışmalar, aşırı kalabalığın saldırganlık düzeyini yükseltebileceğini göstermiştir. Kalabalık; engellenme, uyarılma ve sıkıntı gibi diğer etkenlerin bulunduğu durumlarda saldırganlık patlamalarını kolaylaştırmaktadır."

1.1.5. Şiddetin Türleri

Şiddetin türleri; fiziksel şiddet, psikolojik (duygusal) şiddet, cinsel şiddet, sözel şiddet ve ekonomik şiddet başlıkları altında incelenecektir. Televizyon yayınlarının içeriğinde karşılaşılacak şiddet türlerinin ifade edilmesi, şiddetin varlığının tespiti ve sonuçlarının değerlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır.

1.1.5.1. Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddetin tanımına bakıldığında, "Dar anlamıyla şiddet tanımında, tartışılmaz ve ölçülebilir nitelikleriyle, fiziksel şiddet tektir ve insanların bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen, sert ve acı verici bir edimdir." İnsanların bedensel bütünlüğüne yönelik sert ve acı verici edimler denildiğinde ilk akla gelen fiziksel şiddet eylemleri; tekmeleme, tokat atma, yumruk atma, sopa ile vurma, bıçaklama, silah kullanımı, yakma, işkence gibi insanlara acı veren, yaralayıcı veya ölümle sonuçlanan eylemlerdir. Başkalarına yönelik şiddet eylemlerinin dışında intihar, intihar teşebbüsleri gibi insanın kendine yönelttiği ve bedensel bütünlüğüne zarar veren fiziksel şiddet eylemleri de vardır.[24]

Toplumsal olaylarda fiziksel şiddet eylemlerinin çok fazla yaşandığı görülmektedir. Toplumsal olaylarda gerçekleşen şiddet eylemlerinde bireyler, kontrol mekanizmalarını ve sorumluluk duygularını kaybetmektedir. Bir grubun içinde

[24] A. Ünsal, 1996, s.31.

kendini olduğundan güçlü hissetme duygusu ve bilinçten yoksunlaşma, ağır fiziksel şiddet olayları ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, farklı siyasi görüşlere sahip eylemciler arasında veya spor müsabakalarında taraftarlar arasında yaşanan kavgalar bireyselliğin ötesinde grup psikolojisi içinde öz bilinçlerini kaybetmiş kişilerin yol açtığı şiddet olaylarıdır. Birbirlerine karşı üstünlük ve güç gösterisinde bulunan gruplar fiziksel şiddete yatkın ve tahriklere daha açık olmaktadır.

Şiddeti Önleme Platformu Medya ve Şiddet Çalışma Grubu Raporu'nun, toplumda yaşanan fiziksel şiddet eylemlerinin bireylerin özelliklerine göre faklılaştığı ve güçlü konumda olandan güçsüze yönelik olduğuna ilişkin değerlendirmesi şu şekilde ifade edilmiştir: [25]

> "Toplumda yaşanan şiddet olayları cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve meslek statülerine göre farklılaşmaktadır. Ancak genel olarak fiziksel şiddet 'güçlü konumda olandan' 'güçsüze' yönelik olmaktadır. Örneğin, ailede şiddet daha çok erkekten kadına, ebeveynlerden çocuklara yönelen fiziksel şiddet biçiminde ortaya çıkmaktadır."

Toplumda yaşanan şiddet olaylarının bireylerin cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve meslek statülerine göre farklılaşmasının eğitimli, kültürlü, önemli mesleki statü kazanmış kısaca sosyal ve kültürel açıdan belirli bir düzeye ulaşmış bireylerin şiddetin mağduru veya aktörü olmayacağı anlamına gelmediği unutulmamalıdır.

İnsanların önemli bir bölümü için şiddet kavramı, fiziksel şiddet ile aynı anlamda kullanılır. Fiziksel şiddet eylemleri, tanımlanması en kolay ve en sık karşılaşılan şiddet türüdür.

1.1.5.2. Psikolojik (Duygusal) Şiddet

Bireylerin psikolojik sağlık durumunu olumsuz etkileyen, üzen, inciten, sarsan, bireyin kendisini baskı ve tehdit altında hissetmesine neden olan her türlü tutum psikolojik şiddet olarak değerlendirilmektedir. Duygusal şiddet, kurbanın

[25] Şiddeti Önleme Platformu, "Medya ve Şiddet Alt Çalışma Grubu Raporu", http://aile.gov.tr/files/SIDDETI_ONLEME_PLATFORMU_MEDYA_VE_SIDDET_CALISMA_GRUBU_RAPORU_05.DOC, (10.12.210)

kendine yönelik değer duygusuna, benliğine, saygısına zarar vermeyi, korkutmayı, kendisini güçsüz ve aciz hissetmesine neden olan ve şiddete başvuran kişinin şiddetin mağdurunu kontrol altına aldığını hissetmesini amaç edinmiş şiddet türüdür.[26] Ayrımcılık yapmak, küçük düşürmek, manevi baskıda bulunmak, görmezlikten gelmek, küsmek psikolojik (duygusal) şiddet davranışlarına örnek olarak sayılabilir.[27]

Şiddeti Önleme Platformu Medya ve Şiddet Çalışma Grubu, psikolojik (duygusal) şiddetin temellerine, olağanlaştırılmasına ve meşrulaştırılmasına yönelik şu değerlendirmelerde bulunmuştur. [28]

> "Duygusal şiddet daha çok psikolojik temellere dayanmaktadır. Bu şiddet türü de yine güç ilişkisine dayanmaktadır. Daha çok duygusal sınırlamaları, psikolojik yıpratmaları ve en önemlisi şiddete maruz kalan birey (ya da grup üzerinde) görünmez "kontrol" mekanizmalarını içermektedir. Hem fiziksel hem de duygusal şiddet, yaşam boyunca süreklilik kazanmakta, yine çocuklar üzerinden bir davranış biçiminde bir nesilden diğerine aktarılmaktadır. Öyle ki şiddete maruz kalan birey bu durumu içselleştirmekte, hatta durumu "normal", "kendi suçu" şeklinde algılamakta, yakınmamakta ve yardım talebinde bulunmamaktadır. Bazı durumlarda ise yardım talebinde bulunsa bile duygusal şiddeti "normal" gören toplumsal değerlerle karşılaşmaktadır."

Psikolojik şiddet, günümüz toplumunda oldukça yaygınlaşmıştır ve televizyon programlarında da çok sık karşımıza çıkmaktadır. Psikolojik şiddet doğrudan fiziksel zararlara yol açmamakla birlikte, insanların ruh sağlığı üzerinde ciddi olumsuz etkilere neden olmakta ve fiziksel şiddeti teşvik etmektedir. Fiziksel şiddete başvuran insanların genellikle psikolojik şiddet mağduru olduğu bilinmektedir.

1.1.5.3. Ekonomik Şiddet

Yüksek enflasyon oranları, işsizlik düzeyi ve yetersiz sosyal güvenlik olanaklarının bir çeşit ekonomik şiddet olarak değerlendirilmesi mümkündür. Çok

[26] H. Güz, 2007, s.89.
[27] Milli Eğitim Bakanlığı, Şiddet İçermeyen Eğitim, MEB Yaygın Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü Ankara, Nisan 2007, s.18.
[28] Şiddeti Önleme Platformu, a.g.e, (10.12.2010)

düşük düzeydeki ücretler ve kronik enflasyon insanca yaşamı tehdit eder. Bu durum, insanları daha sorunlu ve gerilimli yaptığı için, olağan şiddete de katalizör etkisi yapar ve saldırgan davranışları artırır.[29]

Ekonomik şiddetin mağduru insanlar yoksul, yoksun veya engellenmiş bireylerdir ve fiziksel şiddet uygulamaya eğilimlidir. Birey, ekonomik olarak beslenme ve barınma gibi temel fiziki ihtiyaçlarını dahi karşılayamaz bir durumda ise şiddet ve saldırgan davranışlar artmakta ve şiddet, en olası çözüm yöntemi olmaktadır.

1.1.5.4. Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet; çocuğa, gence, kadına ve diğer bireylere yönelik olarak laf atma, el kol hareketi yapmakla başlayıp tecavüze kadar varan geniş bir yelpazede gerçekleşen cinsel taciz ve saldırıdır.[30] Cinsel içerikli sözler söyleme, sarkıntılıkta bulunma, elle rahatsız etme, sıkıştırma, cinsel ilişki için baskı kurma ve tecavüz cinsel şiddete örnek olarak sayılabilir. Cinsel şiddet eylemlerinin önemli bir bölümü aynı zamanda fiziksel şiddet içermektedir.

1.1.5.5. Sözel Şiddet

Sözel şiddet; bağırma, kötü konuşma, küfür, hakaret, azarlama, aşağılama şeklinde uygulanan bir şiddet türüdür. Sözel şiddette, korku unsuru önemli bir olgu olarak düşünülmektedir. Bu durumda uygulanan sözler ve hareketler korkutma, sindirme, istediğini yaptırma amacıyla kullanılmaktadır. Hakaret, küçük görme, aşağılama, ağır sözler, söyleme, güveni sarsarak psikolojik açıdan istismara yol açan uygulamalar, sözel şiddet olarak algılanmaktadır. Toplumsal yaşamda, terbiye ve

[29] A. Ünsal, 1996, s.33.
[30] Ö. Köknel, 2000, s.203.

disiplin amacıyla bir yöntem olarak kullanılan sözel şiddet, bireylerde ruhsal zarara yol açmakta ve şiddet davranışlarına eğilimi artırmaktadır.[31]

Psikolojik ve sözel şiddet yakından ilişkilidir. Sözel şiddet davranışlarının önemli bir bölümü psikolojik şiddete de yol açmaktadır. Sözel şiddetin çoğunlukla fiziksel şiddeti uyardığı görülmektedir.

1.2. TELEVİZYONLARDA ŞİDDET İÇERİKLİ YAYINLAR ÜZERİNE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Çalışmamızın bu bölümünde televizyon yayınlarında şiddet içeriği konusunda ilk raporlar, ilk uluslararası çalışma, deneysel çalışmalar, alan çalışmaları, korelasyonel çalışmalar ve boylamsal çalışmalar incelenecektir.

1.2.1. İlk Araştırmalar ve Toplumsal Kaygılar

Televizyonun etkileri konusunda ilk çalışmalar İngiltere, Amerika ve Kanada'da 1950'lerin ortasında eş zamanlı olarak başlamıştır. İngiltere'de 15 milyon hane halkının 3 milyonunda televizyonunun bulunduğu yani TV'nin göreceli olarak yeni olduğu bir dönemde Hilde Himmelweit'in kontrolünde, London School of Economics and Political Science'da çocukların televizyon izleme kalıpları incelenmiştir. BBC tarafından önerilen ve bağımsız araştırmacılar tarafından yürütülen bu çalışma 1955 yılında başlamış ve 1958 yılında rapor yayınlanmıştır. Himmelweit'e göre, izleyicilerde kontrollerden sonra daha fazla saldırganlık ve uyumsuzluk bulunmamış ve televizyonun saldırgan davranışlara yol açması olası değildir. Buna rağmen duygusal açıdan rahatsız çocuklarda saldırganlığa neden olmaktadır. Diğer taraftan, şiddet programları izlemenin faydalı olduğunu gösteren küçük kanıtların bulunduğuna işaret eden bu çalışmada, şiddetin bireylerde saldırganlığı uyardığı kadar boşalttığı sonucu da bulunmuştur. Amerika ve

[31] H. Güz, 2007, s.90.

Kanada'da yapılan çalışma, Wilbur Schramm ve arkadaşları tarafından Stanford Üniversitesi'nde yürütülmüştür. Schramm ve arkadaşlarının gerçekleştirdiği çalışmaların sonucuna göre ise Amerika ve Kanada'da, yüksek düzeyde televizyon etkisine maruz kalan çocuklar daha saldırgan olmaktadır. İlk araştırmalar televizyonda şiddet sorununun bazı yönlerini tanımlamış ve daha detaylı incelemelerin yapılmasına zemin hazırlamıştır.[32]

1960'lı yılların başında, Albert Bandura ve Leonard Berkowitz tarafından yürütülen, televizyon ve şiddet ilişkisini inceleyen ilk deneysel çalışmalar başlamıştır. Bandura, ilk çalışmalarında çocukların gözlem ve taklit yoluyla öğrendiğini ortaya koymuş ve sosyal öğrenme paradigmasını oluşturmuştur. Bandura'nın araştırması, medya şiddetinin etkilerinin merkezi olmuştur. Berkowitz ve arkadaşları ise gençler ve genç yetişkinlerin saldırgan davranışları taklit etmesini, şiddet filmlerinin saldırgan sahnelerini izleterek incelemiştir. Bu çalışmanın yoğun şiddet sahneleri izlemenin başkalarına yönelik saldırganlık isteğini artırdığını göstermesi medyada şiddetin etkilerini daha tartışmalı hale getirmiştir. [33]

Televizyonda şiddetin etkileri konusunda endişe bu araçların ortaya çıktığı ilk dönemlerde başlamıştır. Amerikan Kongre'sinde ilk oturum 1950'lerin başlarında gerçekleşmiş ve bu oturumlarda psikolog Eleanor Maccoby (1954) ve sosyolog Paul Lazarsfeld (1955) şiddet filmleri konusunda erken dönemde yapılmış araştırmalar konusunda sunum yapmıştır. 1960'larda John F. Kennedy, Martin Luther King ve Robert Kennedy suikastları toplumsal şiddete ve bu anlamda medya şiddetine ilginin devamını sağlamıştır. 1960'ların sonundan 1990'lara kadar televizyon şiddeti konusunda kamu politikaları oluşturmak ve bulguları değerlendirmek için hükümet komisyonları, bilimsel ve mesleki komisyonlar kurulmuştur.[34]

Amerika'da, 1960'larda kısa aralıklarında gerçekleşen suikastler ve toplumsal şiddet olayları üzerine, "Şiddetin Nedenleri ve Önlenmesi Ulusal Komisyonu"

[32] John P. Murray, "Media Violence: The Effects Are Both Real and Strong", *American Behavioral Scientist*, Volume:51, Number:8, 2008, s.1213-1214.
[33] a.g.m., 1214.
[34] a.g.m., 1215.

kurulmuştur. Komisyon 1969 yılında "Toplumda Şiddetin Rolü" üzerine 10 ciltlik bir rapor hazırlamıştır ve "Medya ve Şiddet" konusu bu raporun bir bölümünü oluşturmuştur. Bu rapor, televizyon ve şiddet konusundaki çalışmaların hızlanmasını sağlamıştır. Kongre İletişim Alt Komitesi Başkanı Senatör Pastore, Kongrede yaptığı ve aşağıdaki ifadeleri kullandığı konuşmasında (1969) Kongreyi kapsamlı bir araştırma yapılması hususunda ikna etmiştir. [35]

> "Giderek artan, belirgin bilgi eksikliği içindeyiz. Bu bilgi eksikliğini aşarsak, sorunu ortadan kaldıracağız. Televizyon sonrasında özellikle çocuklarda gelişmekte olan anti-sosyal saldırgan ruh yapısının nedenini araştıracağız. Tanımlanan bilgiye ihtiyacımız var. Televizyon bağımlısı olmakla suçların artışı arasında bir bağ var mı, araştırmalı."

Kongre, 1 milyon dolar fon ayırmak suretiyle, televizyonun etkilerinin araştırılmasını sağlamıştır. Araştırmayı destekleyecek sosyal bilimcilere şu ana kadar TV'nin etkileri konusunda bilinenleri ortaya koymak ve konu hakkında yeni araştırmalar başlatma hedefi verilmiştir. Bu şekilde, özellikle TV'deki şiddetin çocuklara etkisi konusuna odaklanan 60 proje aynı anda başlamıştır. Prof. Dr. George Gerbner yaptığı çalışmada 1969 yılı sonlarında bir hafta süreyle TV'nin prime time yayınlarını izlemiştir. Gerbner, bu zaman dilimindeki her 10 programın 8'inde şiddet olduğu ve çocukların TV karşısında olduğu saatlerin şiddetin yoğun bulunduğu saatler olduğu sonucuna ulaşmıştır. Gerbner'in araştırmasının sonucuna göre; ekranda sergilenen şiddet, genellikle aile bağlarından uzak erkekler tarafından gerçekleştirilmiştir ve başrol oyuncularının dörtte üçü erkektir. Özellikleri ise Amerikalı, orta ve üst sınıfa dâhil 25-35 yaş arası ve bekâr olmalarıdır. Şiddet ve cinayetler yabancılar arasında yaşanmıştır ve birbirini tanıyanlar arasında çok az gerçekleşmiştir. Ancak gerçek hayatta şiddet olayları ve cinayetlerin çoğu aile fertleri veya birbirini tanıyan bireyler arasında gerçekleşmektedir. Araştırma sonucuna göre, televizyonda şiddet çok sık ama gerçekçi olmayan biçimde gösterilmektedir. Üç yıl süren rapor 1972'de tamamlandığında TV'de şiddet yoğunluğunun gerçek hayattaki şiddete yol açtığına ilişkin sonuçlar ortaya çıkmıştır.[36]

[35] Nurdoğan Rigel, "TV, Çocuk ve Şiddet Araştırmalarında 50. Yıl", (Ed.) Yasemin Giritli İnceoğlu-Nurdan Akıner, *Medya ve Çocuk Rehberi*, Eğitim Kitabevi, Konya, 2008, s.12.
[36] a.g.m., s.12,13.

Büyük ölçekli, devlet ya da meslek örgütü destekli raporları hazırlayan 5 temel komisyon ve değerlendirme kurulu, farklı tarihlerde TV, şiddet ve çocuk konusunda çalışmıştır ve raporlarıyla kamuoyunun konuyu tartışmasını sağlamıştır. Bu komisyonlar şunlardır:[37]

1- Şiddetin Nedenleri ve Önlenmesi Ulusal Komisyonu (Baker ve Ball, 1969)

2- Sağlık Bakanlığı, TV ve Sosyal Davranışları Danışma Komitesi (Murray, 1972-1973)

3- Akıl Sağlığı Ulusal Enstitüsü (Pearl, Bouthilet, Lazar, 1982)

4- Televizyon ve Davranış Projesi; İleri Psikiyatri Grubu (1982)

5- Çocuk Ve Televizyon Dramalarını Değerlendirme; TV ve Toplumdan Sorumlu Amerikan Psikoloji Birliği Görev Gücü (Houstan, 1982)

1982'de yayınlanan ve Akıl Sağlığı Ulusal Enstitüsü'nün 10 yıl süren çalışmasının sonucu şu şekildedir: [38]

> "Televizyon şiddetinin, bu programları izleyen çocuklar ve gençlerde saldırgan davranışlara yol açtığı konusunda araştırmacılar arasında fikir birliği oluşmuştur. Tabi ki çocukların hepsi saldırgan olmamıştır fakat televizyon şiddeti ve saldırganlık arasındaki ilişki pozitiftir."

1986 yılında başlanan ve 1992 yılında yayınlanan Amerikan Psikoloji Birliği raporunun sonucu şu şekildedir: [39]

> "Amerikan televizyonlarında şiddet yıllardır yer almaktadır. Geçtiğimiz 20 yılda, prime timelarda televizyonda gösterilen şiddetin oranı saatte 5-6 olay civarındadır. Oysaki bu oran Cumartesi sabah çocuk programlarında saatte 20-25 olaydır. Televizyon şiddetinin saldırgan davranışlara yol açtığı ve sorunların çözümünde saldırganlığın kullanılmasına yönelik değerleri ektiğini gösteren açık kanıtlar vardır."

Televizyon yayınlarında şiddet konusunda yapılan ilk araştırmalara bakıldığında, çalışmaların sonucunda şiddet içerikli yayınların izleyicilerde saldırganlık düzeyini artırdığı konusunda araştırmacıların bir fikir birliği sağladığı

[37] a.g.m., s.13,14.
[38] J. P. Murray, 2008, s. 1215,1216.
[39] a.g.m., 1215,1216.

görülmektedir. Çalışmasında televizyonda şiddet izleme ve daha fazla saldırgan davranışlar arasında bir ilişki bulunmadığını ve televizyonun saldırgan davranışlara yol açmasının olası olmadığını aksine faydalı olduğunu öne süren Hilde Himmelweit'de, bu yayınların duygusal açıdan rahatsız çocuklarda saldırganlığa neden olduğunu ifade etmiştir.

1.2.2. İlk Uluslararası Araştırma (UNESCO Araştırması)

İlk büyük uluslararası "Medya Şiddet ve Çocuk" araştırması 1996-1997 tarihleri arasında UNESCO tarafından, 23 ülkede 12 yaşında 5 bin 141 çocuğun katılımı ile Prof. Dr. Jo Groebel yönetiminde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın alanı içinde ilk kez uluslararası kriz bölgeleri de (savaş alanları ve yüksek suç bölgeleri) yer almıştır. Büyük şehirler ve kırsal alanlardan, düşük ve yüksek saldırganlık çevrelerinden farklı okullardan seçilmiş çocuklar; medya davranışları, alışkanlıkları, medya tercihleri ve sosyal çevreleri konusunda bilgi aktarmışlardır. Araştırma sonucunda bulgular ve yorumlar Jo Groebel tarafından şu şekilde özetlenmektedir:[40]

"- Medya şiddeti evrenseldir ve temel olarak ödüllendirilmiş içerik olarak sunuluyor.
- Çocuğun medyadaki şiddetten zevk almasının farklı nedenleri vardır; bu durum çocuğun karakteri ve günlük yaşam deneyimleri ile bağlantılıdır. Sorunlu alanlarda yaşayan çocuklar, yoksunluklarının, yoksulluklarının ve engellerin üstesinden böyle gelebiliyorlar. Sorunsuz alanlarda yaşayan çocuklar içinse, TV'deki şiddet, heyecan verici oluyor.
- Televizyondaki şiddet içeren öykülerin karakterleri özellikle erkek çocuklar için çekici rol model oluyorlar.
- Pek çok kültürel farklar olmasına rağmen, medyadaki şiddetin çocuklar üzerindeki saldırganlık etkisi benzer oluyor.
- Ülkelerin çoğunda her TV programında, saat başı ortalama 5-10 saldırgan eylem görülüyor. Bu "küresel saldırganlık kültürü"nün gelişmesine katkı sağlıyor.
- TV'de saldırganlığın ödüllendirilmesi, yaşamla saldırgan olmayan yollarla mücadele etmekten daha fazla tercih edilir bir yol olarak algılanıyor. Böylece ekrandaki öykülemeler içinde şiddet ve saldırganlık, onaylanmış ve normalleştirilmiş bir yöntem olarak sunulduğu için, çocuk tarafından da böyle kabul ediliyor."

UNESCO tarafından gerçekleştirilen bu çalışma, medya şiddetinin evrensel olduğunu, farklı kültürel ve sosyo-ekonomik durumda bulunan çocukların farklı nedenlerle medya şiddetinden etkilendiğini ancak sonuç olarak hem sorunlu ve

[40] N. Rigel, 2008, s.17.

sorunsuz alanlarda yaşayan çocukların saldırganlaştığını ve medyanın şiddet kültürüne katkı sunduğunu ortaya koymaktadır.

1.2.3. Laboratuar Deneyleri / Deneysel Çalışmalar

Laboratuar deneyleri, şiddet ve saldırganlık arasındaki bağlantıyı ilk gösteren çalışmalardır. Bir deney grubu ve bir kontrol grubu vardır. Deney sonrası kontrol grubu ve deney grubu karşılaştırılır. İlk deneysel çalışmalardan biri Liebert ve Baron tarafından (1972) yılında yapılmıştır. Bu çalışmada on yaşın altında bir grup çocuğa The Untouchables filmi izletilmiştir ve diğer gruba ise şiddet içermeyen bir program seyrettirilmiştir. Çocuklar oyun odasına alındığında şiddet içerikli filmi izleyen çocukların, izlemeyenlere göre daha saldırgan oldukları görülmüştür.[41] Laboratuar deneylerinden en önemlisi Albert Bandura ve arkadaşları tarafından 1961 yılında gerçekleştirilen "Bobo Doll" deneyidir. Saldırgan örneklere maruz kalan çocukların, saldırgan davranışlarda bulunacağını ve saldırganlığın öğrenilen bir davranış olduğunu ortaya koyan bu deneysel çalışma, toplumsal öğrenme kuramı başlığı altında anlatılacaktır.

Yapılan deneysel, çalışmalar duygusal olarak rahatsızlığı bulunan gençlerin ve çocukların televizyonda şiddetin etkilerine karşı daha savunmasız olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin, Grime ve arkadaşları tarafından 1997 yılında yapılan çalışma, yaşları 8 - 12 arasında değişen, dikkat eksikliği, hiperaktivite, kurallara karşı gelme ve benzeri teşhisler konulan çocukların şiddet kurbanlarına daha az ilgi gösterdiğini, şiddetin kabullenme ve haklı gösterilme düzeyinin bu bozuklukların bulunmadığı çocuklarla karşılaştırıldığında daha fazla olduğunu ortaya koymuştur.[42]

Deneysel çalışmalar, şiddet izleme ile saldırgan arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymakta ve şiddeti izleyen çocukların diğer çocuklara göre daha saldırgan olduğunu göstermektedir. Bu sonucun aksini gösteren çalışmalar çok az sayıda gerçekleşmiş ve metodolojik olarak eleştirilmiştir. Laboratuar çalışmaları, deneye

[41] a.g.m., s.18.
[42] J. P. Murray, 2008, 1221.

katılan sınırlı sayıda denek üzerinde gerçekleştirilmiş çalışmalar olması, kontrollü bir ortamda yapılması ve etkilerinin laboratuar ortamıyla sınırlı olduğu gerekçeleriyle eleştirilmiştir.

1.2.4. Alan Çalışmaları

Alan çalışmalarında çocukların TV izleme öncesi, TV izlerken ve TV izledikten sonrası davranışları gözlemlenmekte ve karşılaştırma yapılmaktadır. İlk alan araştırmalarından birini 1972 yılında ABD Sağlık Bakanlığı'nın bir projesi için Stein ve Friedrich gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada 4 haftalık bir dönemde okul öncesi 97 çocuğa anti-sosyal, sosyal ve tarafsız yayınlar izletilmiştir. Anti-sosyal programların izletildiği gruba Batman ve Süperman çizgi filmleri izletilmiştir. Sosyal programlar izletilen gruba "Mr Rogers'ın Çevresi" adlı işbirliği ve paylaşma duygularının anlatıldığı dizi izletilmiştir. Tarafsız programların izletildiği gruba ise şiddet veya sosyal bir konu içermeyen sıradan çocuk programları izletilmiştir. Çocuklar, 9 haftalık bir dönem içinde gözlem altında tutulmuştur. 9 haftalık sürenin, 3 haftası çocukların programları izlemeden önceki halleri, 4 hafta televizyon izlerken geçen süre, kalan 2 hafta TV izledikten sonra gözlenen dönemdi. Araştırmanın sonucunda, "Batman" ve "Superman" gibi çizgi filmleri izleyen çocukların daha fazla saldırganlık sergilediği, "Mr Rogers'ın Çevresi" adlı sosyal diziyi izleyen çocukların ise daha az saldırganlık gösterirken işbirliği ve paylaşmaya daha eğilimli olduğu görülmüştür.[43]

Araştırmacılar (1995), ilkokul öğrencilerine sınıflarında "Power Rangers" adlı çizgi filmin bir bölümünü izletmiş ve sonrasında çocukların fiziksel ve sözel saldırganlık tutumlarını gözlemlemiştir. Çizgi filmi izleyen ve izlemeyen grup karşılaştırıldığında, bu çizgi filmi izleyen çocukların -özellikle erkek çocuklar- sınıf içinde daha saldırgan davranmaya eğilimli olduğu görülmüştür.[44] Parke ve arkadaşları tarafından 1977 yılında yapılan çalışma bir başka alan araştırmasıdır. Araştırmacılar, şiddet yoğun içerikli filmleri izleyen Amerikalı ve Belçikalı ergen

[43] N. Rigel, 2008, s.21,22.
[44] Defne Özonur Çöloğlu, *Televizyon Mesih mi Şeytan mı?*, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2009, s.55.

yaş grubundaki çocukların saldırganlık eğiliminin arttığını fark etmiştir. Bu araştırmada, Belçika ve ABD'de yaşayan aynı yaş grubu çocuklar saldırgan ve tarafsız filmler izletmiştir. İki haftada gerçekleşen bu çalışmada bir haftalık film izleme sonrasında bir haftalık gözlem yapılmıştır. Çalışmada çocukların film izleyebileceği dört kulübeden ikisinde saldırganlık düzeyi yüksek çocuklar bulunurken, diğer ikisinde saldırganlık düzeyi düşük çocuklar bulunmuştur. Yüksek saldırganlık sergileyen çocuklar, saldırgan filmler izlediğinde saldırganlık seviyelerinin yükseldiği görülmüştür. Bu çocuklar tarafsız filmler izlediğinde ise saldırganlık seviyelerinde değişim olmamıştır. Sakin karakterli çocukların bulunduğu kulübede şiddet filmleri izletildiğinde, bu çocuklarda saldırganlık artmıştır.[45]

Doğal alan çalışmalarının yapıldığı da görülmektedir. Tannis Mac Beth ve arkadaşları 1970'lerin başında doğal alan çalışmalarında klasik olan, "TV Çocuk ve Şiddet", çalışmasını gerçekleştirmiştir. Araştırmacılar, çocukların yaşadığı kasabalarda TV izlemeden önce ve TV izleme sonrası yaşamlarını karşılaştırmış ve TV'deki şiddetin etkilerini araştırmıştır. Bu çalışmada, TV yayınlarının bulunmadığı kasabaya Notel, bir kanal yani devlet televizyonunu izleyebilen kasabaya Unitel, çok kanallı TV yayını izleyebilen kasabaya ise Multitel adı verilmiştir. İki yıl süreyle üç kasabadaki çocukların durumu gözlenmiştir. Notel'de hiç TV izlememiş çocukların TV öncesi davranışları ve TV sonrası davranışları karşılaştırılmıştır. Önceleri bu üç kasabada yaşayan çocukların davranışları arasında fazla bir değişiklik gözlenmezken ikinci dönemin sonunda, tek kanallı TV yayını başladıktan sonra, Notel kasabasındaki çocukların ilk kez TV izlediklerinde ve geçen iki yıl süresince TV yayınlarını izlemiş olan Unitel ve Multitel kasabasındaki çocuklara göre daha saldırgan olduğu görülmüştür.[46]

Doğal alan çalışmaları yapmak artık mümkün görünmemektedir. 1998 yılında UNESCO küresel bir çalışmasında çocukların %93'ünün televizyona erişim imkanı olduğunu ve günlük ortalama 3 saat televizyon izlediği bulgularına ulaşmıştır.[47]

[45] N. Rigel, 2008, s.22.
[46] a.g.m., s.23.
[47] Victor C. Strausberger, "Children Adolescent, and the Media", *Curr Probl Pediatr Adolesc Health Care*, February 2004, s.59.

Televizyon endüstrisinin gelişimi ve günümüzde yaygınlığı düşünüldüğünde, doğal alan deneyleri yapmanın artık mümkün olmadığı tespitinin haklılığı anlaşılmaktadır.

1.2.5. Korelasyonel Çalışmalar

Korelasyonel çalışmalarda, televizyonda şiddet izleme ile saldırgan davranış arasındaki ilişki incelenir. Amaç televizyonda şiddet izlemenin saldırgan davranışlara neden olup olmadığının yani iki değişken arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve ölçümüdür.[48] 1970'li yıllarda televizyonda daha fazla şiddet izleyenlerin daha az şiddet izleyenlere göre daha fazla saldırganlık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla çok sayıda araştırma yürütülmüştür. Araştırmaların neredeyse tamamı şiddet izleme ve saldırgan davranış arasında önemli bir ilişki olduğunu göstermiştir.[49]

Korelasyonel çalışmalarda, araştırmacılar televizyon izleme süreleri, şiddet programları izleme sıklığı ve saldırgan tutum veya davranışlar arasında önemli ölçüde tutarlı korelasyon bulmuştur. Himmelweit ve Schramm tarafından yürütülen araştırmalarda şiddet konusu bazı yönlerden ele alınmış, sonraki çalışmalarda ise televizyon izleme ve saldırganlık arasındaki korelasyon üzerine yoğunlaşılmıştır.[50]

ABD kamu sağlığı hizmetleri biriminin araştırma programı (1972) ve bunun gibi tipik korelasyonel çalışmalarda, araştırmacılar yüksek oranda televizyon şiddeti izleme ile saldırgan tavır ve davranış arasında yoğun bir ilişki olduğunu bulmuştur. Buna göre, çok fazla şiddet izleyenlerin %45'i fiziksel ve sözel şiddete başvururken, daha az şiddet izleyenlerin %21'i şiddete başvurmuştur. Televizyon yayınlarında şiddet ve saldırgan davranışlar arasında ilişki olduğunu gösteren çok sayıda korelasyonel çalışma mevcuttur. Ancak televizyon yayınlarında şiddet ve saldırgan davranış arasındaki ilişkiyi yorumlamada üçüncü değişken sorunu ve yön sorunu olmak üzere iki önemli sorunla karşılaşılmaktadır. Televizyon şiddeti ve saldırganlık arasındaki ilişkinin kurulmasında aile ve sosyal çevre, gelir düzeyi gibi değişik

[48] D. Ö. Çöloğlu, 2010, 55-60.
[49] V. C. Strausberger, 2004, s.59.
[50] J. P. Murray, 2008, s.1216.

faktörler bulunabilir. Bu tür üçüncü değişkenler, televizyon yayınlarında şiddet izleme düzeyini ve saldırgan davranışlar sergileme düzeyini belirleyebilir. Şiddet izleme ve saldırganlık arasındaki ilişkinin yönü ise diğer bir sorundur. "İnsanlar televizyon izlediği için mi daha saldırgan?", yoksa "Agresif oldukları için mi şiddeti izliyorlar?" sorularının cevabı bu ilişkinin yönünü belirler. Korelasyonel çalışmalar şiddet izleme ve saldırganlık arasındaki ilişkinin varlığını ortaya koymakta ancak üçüncü değişken sorunu ve yön sorununu içermektedir. [51]

Korelasyonel çalışmalar, televizyonda şiddet izleme ve saldırganlık arasında ilişki olduğunu göstermesine rağmen, "Saldırgan kişiler mi televizyonda şiddet izlemeyi tercih etmektedir yoksa televizyonda şiddet mi saldırganlığa yol açmaktadır?" sorusunun cevabını içermemektedir.

1.2.6. Boylamsal Çalışmalar

Deneysel ve korelasyonel çalışmalara yönelik eleştiriler sonucu boylamsal çalışmalara ihtiyaç duyulmuştur. Bu tür çalışmalarda televizyon yayınlarında şiddet izleme ve uzun dönemli etkileri arasındaki ilişkiye bakılır. Televizyon şiddeti araştırmalarında, araştırmacılar çocukluk yılları boyunca çocuğun izlediği şiddet ve daha sonraki saldırgan tavırları arasındaki ilişkiyi, bunu etkileyebilecek nitelikteki diğer faktörleri de kontrol ederek incelemiştir. Bu çalışmalarda, seçilmiş deneklere geçen uzun yıllar boyunca belirli dönemlerde sorular sorularak aradaki ilişki araştırılır. [52]

Televizyon izleme ve saldırgan davranış, 17 yıl süren bir çalışma ile 707 birey üzerinde değerlendirilmiştir. Bu boylamsal çalışmada, ergenlikte televizyon izleme süresi ve saldırgan eylemler arasında önemli bir ilişki bulunmuştur. Bu ilişki önceki saldırgan davranışlar, çocukluk döneminde yaşanılan ilgisizlik, aile gelir

[51] D. Ö. Çöloğlu, 2010, s.55-60.
[52] a.g.e., s.61.

düzeyi, ebeveynlerin eğitim düzeyi, çevredeki şiddet, psikolojik bozukluklar ve benzeri faktörler istatiksel açıdan kontrol edildikten sonra bile devam etmiştir.[53]

427 kişi üzerinde 10 yıl süren bir boylamsal çalışmada, katılımcılarla mülakat yapılmış ve bilgi alınmıştır. Bu görüşmelerde, deneklere izledikleri televizyon programları sorulmuş ve programlar şiddet içeriğine göre sınıflandırılmıştır. Araştırma, 8-9 yaşlarında oluşan televizyon izleme tercihlerinin erkek çocukların saldırgan davranışlarını bu yaşlardan başlayarak ergenliğin sonlarına kadar etkilediğini göstermiştir. Erken dönem TV izleme alışkanlıkları ve sonraki dönem saldırganlık arasındaki ilişki, bireylerin kendi saldırganlık düzeyleri ve akranlarının saldırganlık düzeylerinin ölçümlerine bakıldığında anlaşılmaktadır. Şiddet içeren TV programlarını daha fazla tercih eden kişilerin hem 8-9 yaşlarında hem 10 yıl sonra davranışlarında daha saldırgan olduğu görülmüştür. Kadınların saldırgan davranışları model alarak taklit etmesi ile daha az karşılaşılmıştır.[54]

Amerika'da 758 ve Finlandiya'da 220 çocuktan oluşan bir örneklem üzerinde 3 yıl süren bir boylamsal araştırma yürütülmüştür. Araştırma sonucuna göre, kızlar ve erkeklerde, televizyonda şiddet izleme ve saldırganlık arasında bir bağ vardır ve televizyon şiddetine maruz kalanların saldırganlıklarında sonraki dönemlerde oluşabilecek değişiklikler önemli oranda tahmin edilebilmiştir. Televizyon şiddetine maruz kalma ve saldırganlık arasındaki ilişki televizyon şiddetine maruz kalmanın miktarına ve sürekliliğine bağlıdır. Bu etki, erkek çocuklar kendisini TV karakterleriyle tanımladığında daha da şiddetlenmiştir. İki ülkede de zamanının büyük bölümünü TV şiddeti izleyerek geçirenler, hayatın televizyondan yansıtıldığı gibi olduğuna inananlar, saldırgan karakterleri güçlü olarak tanımlayanlar, saldırgan fantezi dünyaları olanlar ve erkeklere yönelik aktiviteleri tercih eden kız çocukları

[53] Jeffrey G. Johnson, Patricia Cohen, Elizabeth M. Smailes, Stephane Kasen ve Judith S. Brook, "Television Viewing Aggressive Behaviour During Adolescence and Adulthood", http://daphne.palomar.edu/pjacoby/Television%20Viewing%20and%20Aggressive%20Behavior.pdf, (15.03.2011).

[54] Leonard D. Eron, L. Rowell Huesmann, Monroe M. Lefkowitz ve Leopold O. Walder, "Does Television Violence Cause Aggression?", *American Psychologist*, April 1972, s. 253-263.

daha saldırgan olmuştur. Araştırma sonucuna göre, saldırganlık ve TV'de şiddet izleme karşılıklı olarak birbirini desteklemektedir. [55]

En etkili ve uzun boylamsal çalışma Rowell Huesmann ile Leonard Eron ve meslektaşları tarafından yapılmış ve 22 yıl sürmüştür. 1972 yılında 8 yaşında 557 çocukla başlayan çalışmada, ailelerinden çocukların izledikleri programlar konusunda bilgi alınmış ve çocuklar iki yıllık zaman aralıklarıyla gözlenmiştir. İzleme döneminde çocuklarla uzun süreli görüşmeler yapılmıştır. Çocuklar 30 yaşına geldiğinde izlenebilenlerin sayısı 329'a düşmüştür. Bu araştırma sonucunda, TV'deki şiddet içerikli programlara bağımlılıkları süren denekler arasında saldırganlık davranışı gösterenlerin sayısı 21 iken, 18 yaşına geldiklerinde 31, bu grup 30 yaşına geldiğinde 41'e yükselmiştir. Huesmann ve Eron demografik özelliklerin; sosyo-ekonomik durumun, entelektüel yeteneklerin, anne-babanın çocuğa ilgi ve dikkatinin TV, şiddet ve çocuk üçlemesinde etken olduğunu, bağıl değişkenlerin bu demografik özellikler üzerinden işlediğini ortaya koymuştur.[56]

CBS tarafından finanse edilen bir çalışma ise (Belson, 1978) İngiltere'de yaşları 13-17 arasında değişen 1565 genç üzerinde yürütülmüştür. 1959-1971 yılları arasında televizyonda şiddet programları izleme tercihleri konusunda deneklerle mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Programlarda şiddetin türü ve düzeyi, BBC İzleme Kurulu Üyeleri tarafından değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda, televizyonda şiddete yüksek ve düşük oranda maruz kalanların davranışları karşılaştırıldığında yüksek oranda şiddet izleyenlerin bireysel şiddete daha fazla başvurduğu görülmüştür. [57]

Televizyon yayınlarında şiddet izleme ve saldırgan davranış arasındaki ilişkinin uzun dönemli incelendiği, korelasyonel ve deneysel çalışmalara yönelik eleştirilerin önemli bir bölümünün bertaraf eden boylamsal çalışmaların sonucu; televizyonda şiddet izlemenin saldırganlığa yol açtığını ortaya koymaktadır. Bu

[55] L. Rowell Huesmann, Kirsti Lagerspetz ve Leonard D. Eron, "Intervening Variables in the TV Violence-Aggression Relation: Evidence From Two Countries" Developmental Psychology, Vol:20, No:5, 1984, s.746-775.
[56] N. Rigel, 2008, s.23,24.
[57] J. P. Murray, 2008, 1217-1218.

çalışmalar, küçük yaşlarda televizyon şiddetine maruz kalan çocukların ileri yaşlarda daha saldırgan bireyler olduğunu göstermiştir.

1.3. TELEVİZYONLARDA ŞİDDET İÇERİKLİ YAYINLAR ÜZERİNE KURAMLAR

Çalışmamızın bu başlığında televizyon yayınlarında şiddete ilişkin kuramsal yaklaşımlar ve teoriler üzerinde durulacaktır.

1.3.1 Ekme (Yetiştirme) Kuramı ve Acımasız (Kötü) Dünya Sendromu

George Gerbner, Pennsylvania Üniversitesi'nde 1967 yılında "Şiddetin Nedenleri ve Önlenmesi" konusunda kurulan komisyon için bir araştırma projesi başlatmıştır. Bu projeye "kültürel göstergeler" adı verilmiştir. Kültürel göstergeler projesi ileti sistemi ve ekme çözümlemeleri olmak üzere birbirini tamamlayan iki araştırmadan oluşmuştur. Ekme kavramı, izleyicilerin düşüncelerine televizyonun katkılarını ortaya koymaktadır.[58] Gerbner ve arkadaşları bu proje kapsamında televizyon izlemenin izleyicilerin gündelik yaşamını etkileyip etkilemediğini, televizyon izleme günlük yaşamı etkiliyorsa, bunu nasıl yaptığını araştırmıştır.[59]

George Gerbner ve meslektaşlarına göre televizyonda şiddetin en önemli etkileri davranışsal olmasından çok ideolojiktir. Gerbner, televizyonu insanlar için modern bir uyuşturucu ve sosyal düzeninin meşrulaştırıcısı olarak görmüştür. TV izleme süreleri ve izleyicilerin günlük yaşamda şiddete başvurma sıklığı arasında ilişki olduğu, bu çalışmalar sonucunda gösterilmiştir.[60]

[58] İrfan Erdoğan ve Korkmaz Alemdar, *Öteki Kuram*, ERK, Ankara, 2005, s.172,173.
[59] Levent Yaylagül, *Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2. Baskı, 2008, s.64.
[60] Daniel Chandler, "Television Violence and Children's Behaviour", http://www.aber.ac.uk/media/Modules/TF33120/tv-violence_and_kids.html, (10.12.2010)

Ekme kuramcılarına göre, televizyon izleyici üzerinde azar azar, derece derece, dolaylı ancak zaman içinde biriken bir etki oluşturur. Televizyonun, çok fazla izlenmesi sonucu izleyici üzerinde televizyon programlarındaki dünyayla tutarlı tutumların ekildiği düşünülür. Gerbner, medyanın bir kültürde var olan değer ve tutumları yani egemen değer ve tutumları ektiğini öne sürer. Gerbner'a göre, medya siyasal perspektifteki orta yol değerleri ekme eğilimindedir.[61] Orta yol (ana akım), televizyonun ekmeye çalıştığı genel dünya görüşü ve değerler olarak tanımlanır.[62]

Televizyon, gerçekliği yansıtan bir araç değildir ve ayrı bir dünya sunar. Televizyonun haftalık program akışının, prime-time ve gündüz kuşaklarında yer alan programlarının analizi sonucu televizyon dünyasında gündelik yaşamdan daha fazla şiddet olduğu sonucuna ulaşılmıştır.[63]

Kültürel göstergeler projesi ve ekme kuramı, televizyonun sunduğu dünya ve gerçek dünyanın farklı olduğunu ve televizyon dünyasının izleyiciler üzerinde davranış değişikliği gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır. Televizyon izleme süreleri daha fazla olan izleyicilerin, televizyonda izledikleri dünya ile gerçek dünyayı anlamlandırdığı görülmektedir.

Gerbner, TV'yi modern dünyanın öykü anlatıcısı olarak kurmuştur ve bireyin televizyon dünyası ile ilişkisi günde beş saatin üzerinde olduğunda, gerçek dünyadaki gerçeklik ve ekrandaki gerçekliğin iç içe geçmeye başladığını gözlemlemiştir. Gerbner, bu çerçevede "acımasız (kötü) dünya sendromu" kavramını oluşturmuştur. Bu kavrama göre, televizyonda sunulan dünya, gerçek dünyadan daha tehlikeli, korku dolu ve acımasız olduğundan insanlar çevrelerine karşı daha korkak ve olumsuz olurlar. Gerbner'e göre, bu sendromun oluşmasında temel değişken televizyon izleme yoğunluğudur. Günde beş saatin üzerinde televizyon izleyenlerde bu sendrom daha etkili olurken, günde ortalama iki saat televizyon izleyenlerin bu etkiden korunduğu belirtilmiştir.[64]

[61] L. Yaylagül, 2008, s.64.
[62] İ. Erdoğan ve K. Alemdar, 2005, s.174.
[63] L. Yaylagül, 2008, s.65,66.
[64] N. Rigel, 2008, s.20.

Gençler, çocuklar, eğitim seviyesi düşük bireyler, kadınlar ve ağır televizyon izleyicileri, hafif televizyon izleyicilerine göre daha büyük tehlike altındadır. Korku evrensel bir duygudur ve istismar edilmesi kolaydır. Sembolik şiddet, korkuyu en ucuz ve etkili şekilde yetiştirebilmektedir. Şiddet sürekli sergilendiğinde, gerçek dünyadaki tehlike ve tehditlerinin düzeyi hakkında abartılı varsayımlar ekilir ve koruma taleplerine yol açar. Yüksek risk ve güvensizlik algısı yerleşik otoriteye bağımlılığı ve bu otoritenin kabullenilmesini artırır, güç kullanımını meşrulaştırır yani sosyal düzeni tehdit eder. [65]

Ekme incelemeleri, televizyon izlemenin tehlike algısını yükselttiğini ve abartılmış bir güvensizlik duygusu verdiğini ortaya koymuştur. Televizyonun kötü ve tehlikeli dünyayı, baskıcı tutumları, basit, belalı ve sert görünüş ve çözümleri dolayısıyla şiddeti yayınlarında yoğun olarak işlemesi beklenir. Çalışma ve gözlemlerde, bu beklentiye uygun olarak şiddetin yayınların temel öğelerinden biri olduğu görülmüştür. Sonuç olarak; ağır televizyon izleyicilerinde, tehlikeler ve güvensizliklerin olduğu "kötü dünya" içinde yaşadıkları algısının az izleyenlere göre daha keskin olduğu bulunmuştur. [66]

1.3.2. Toplumsal Öğrenme Kuramı

Toplumsal öğrenme; başkalarının davranışlarını gözlemleyerek kazanılan bir öğrenme biçimidir. Bu tip öğrenmeye taklit yoluyla öğrenme, örnek alarak öğrenme veya gözlemleyerek öğrenme denilmektedir. İnsanlar her çağda ve yaşta toplumsal öğrenmeyle değişik ve yeni davranış kalıpları kazanır. Özellikle çocukların ve gençlerin davranışları, tutumları, eylemleri toplumsal öğrenme sonucu oluşur. Bandura ve arkadaşları çocuklar üzerinde yaptıkları araştırmalarla bu kuramı doğrulamışlardır.[67] Televizyon yayınlarındaki şiddet içeriğine maruz kalma sonucu özellikle çocukların, saldırganlık ve anti sosyal davranışları öğrenmesi ve

[65] George Gerbner, Larry Gross, "Living With Television: The Violence Profile", Journal of Communication, Cilt:26, Sayı:2, Apr 1972.
[66] İ. Erdoğan ve K. Alemdar, 2005, s.177.
[67] Ö. Köknel, 2000, s.45.

uygulaması arasındaki ilişkinin açıklanmasında, kuramsal çerçeve Bandura'nın toplumsal öğrenme kuramına dayanmaktadır.

Bandura, çocukların taklit yoluyla öğrenme düzeylerini test etmiştir. Bandura'nın çalışması, saldırgan yetişkin modeller ile karşılaşan çocukların bu modelin davranışlarını tekrarlayacaklarını ve modellerine benzeyeceklerini iddia eder, yani bu çocukların diğer çocuklara göre daha saldırgan olacakları öngörüsüne dayanmaktadır. Bandura, saldırgan örnekleri izleyen deney grubundaki çocuklar, yetişkin modelin saldırgan davranışlarını gerçekleştirirse, taklit yoluyla öğrenmenin gerçekleşeceğini ifade etmiştir.[68]

Literatürde önemi dikkate alınarak, Bobo Doll adıyla da bilinen bu çalışmanın içeriği üzerinde durmak faydalı olacaktır. Bandura ve arkadaşları tarafından yaşları 37–69 aylık arasında değişen, 36 kız ve 36 erkekten oluşan çocuklar üzerinde, 1961 yılında yapılan bu çalışma Stanford Nursery School'da gerçekleştirilmiştir. Bir kadın ve bir erkek yetişkin rol model ile bir kadın araştırmacının ve 72 çocuğun katıldığı bir araştırma yürütülmüştür. Çocuklar her biri 6 kişiden oluşan 8 deney grubuna ayrılmış, bu gruplar kız ve erkek olarak alt gruplara ayrılmıştır. 24 kişi ise kontrol grubu olarak seçilmiştir. Deney grubunun yarısı saldırgan davranışlar sergileyen yetişkinin davranışlarını model olarak izlemiş, diğer yarısı da saldırgan davranışlarda bulunmayan yetişkin davranışlarını izlemiştir. Araştırma şu şekilde gerçekleşmiştir. Öncelikle çocuklar, Bobo Doll adı verilen şişme bebeğinde bulunduğu oyuncakların yer aldığı odaya getirilmişlerdir. Deneyde, oyuncakları toplarken Bobo Doll adı verilen şişme bebeği fark eden yetişkin (rol model), Bobo Doll adı verilen bebeği yumruklamış, tekmelemiş, havaya fırlatmış, tokmakla kafasına vurmuştur. Bu fiziksel saldırganlığı destekleyici olarak, "burnuna vur", "havaya at", "tekmele" gibi saldırgan sözel ifadelerde bulunmuştur ve daha fazlasını istiyor, kaşınıyor anlamına gelecek sözler söylemiştir. Diğer grupta ise çocuklar, şişme bebek Bobo Doll ile ilgilenmeyen, saldırgan davranış ve sözlerde bulunmayan yetişkini izlemiştir. Sonuç olarak saldırgan davranışları gözlemleyen grup, saldırgan olmayan yetişkini izleyen gruba ve kontrol grubuna göre tahriklere açık olmuştur ve saldırgan davranışlar

[68] Albert Bandura, Dorothea Ross ve Sheila A. Ross, "Transmission Of Aggression Through Imitation Of Aggressive Models", *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63, 1961, s.575-582.

sergileyen modeli taklit etmiştir. Saldırgan davranışlar sergileyen yetişkini izleyen grubun, benzer saldırganlıkları taklit ettiği, diğer iki gruba göre daha fazla fiziksel ve sözel saldırgan davranışlarda bulunduğu görülmüştür. Bandura'ya göre, saldırgan davranışları izleyen bireylerin, taklit yoluyla saldırgan davranma olasılığının arttığı bu deneyle doğrulanmıştır. Taklidin modelin sadece saldırgan davranışları ile sınırlı olmadığı sonucuna da ulaşılmıştır.[69]

Bandura'nın kuramına göre, insanların öğrenmesinde; dolaysız, gözlemsel ve simgesel olmak üzere üç ayrı araç bulunmaktadır. Bunların ilki insanın çevreyle olan dolaysız ilişkisinin sonucunda ortaya çıkmaktadır. İkincisi gözlem veya taklit yoluyla gerçekleşmektedir. Üçüncüsü de dil ve simgelerin kullanımıyla olmaktadır. Toplumsal öğrenme modeline göre, çocuklar televizyonda şiddete başvuran karakterleri izleyerek, aynı ana baba, yakınlar, akranlar ve diğerlerini izleyerek başka bilişsel toplumsal becerileri öğrendikleri gibi saldırgan davranışları ve saldırgan davranmayı da öğrenmektedir. Gözlem veya taklit yoluyla toplumsal öğrenme süreci küçük yaştaki çocuklarda çok daha etkili işleyen bir süreçtir.[70]

Öğrenme kuramıyla temellenen araştırmalara göre, aşağıdaki durumlar televizyon yayınlarında izlenen şiddetin taklit edilme olasılığını artırmaktadır. [71]

"- Gerçekçi olarak algılanan şiddet,
- Saldırgan davranan karakterin niteliği,
- Şiddet kullanımının haklı bir gerekçeye dayalı olması."

İnsanların televizyon yayınlarında yer alan şiddet içeriğinden etkilenmesi, toplumsal öğrenme sonucu bu örnekleri benisemesi; eğitim düzeyi, ekonomik şartları, kültür ve toplum yapısına göre farklılık gösterir. Köknel'e göre saldırgan davranışları ve şiddet eylemlerini içeren örneklerin ekonomik, eğitim ve kültür düzeyi düşük toplum kesimlerinde bulunan erkekler arasında daha çok olduğu gözlenmiştir.[72] Bu durumda, televizyon yayınlarında yer alan şiddet içeriğinin çocuklar, gençler ve özellikle yeterli eğitim ve kültür düzeyine ulaşamamış

[69] a.g.m., s.575-582
[70] Erol Mutlu. *Televizyon ve Toplum*, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu, Ankara, 1999, s.126.
[71] a.g.e., s.126.
[72] Ö. Köknel, 2000, s.48.

yetişkinleri olumsuz etkilemesi ve toplumsal öğrenmenin bir sonucu olarak saldırgan davranışlara yol açması beklenen bir sonuçtur.

Çocukların örnek aldığı kişi veya kahramanların değer yargıları, davranış kalıpları, sorunları çözme biçimleri, çocuğun hafızasına derin bir şekilde yerleşmektedir. Özdeşleşme modeli olarak seçilen kişinin davranışlarının çocuk üzerinde önemli bir etkisi olmakta ve çocuğun davranışlarını etkilemektedir. Şiddete eğilimli bir model ile özdeşleşen çocuğun davranışları, genellikle özdeşleştiği kişinin davranış kalıplarına uygun olarak saldırgan olmaktadır.[73] Ekranda yansıtılan şiddetin öğrenilmesi ve şiddet içerikli programların yoğun olarak izlenmesi, öğrenilen davranışın pekiştirilerek kalıcı hale gelmesi, çocuklar açısından büyük tehlike oluşturmaktadır. Çocuk ve gençlerin bu kahramanlarla aralarında özdeşim kurmaları ve bunların davranışlarını benimseyerek onaylamaları sonucu bu davranışları kendi yaşamlarında kalıcı bir tutum haline dönüştürdüğü bilinmektedir.[74]

1.3.3. Katharsis (Arınma – Saldırganlığın Arınması) Hipotezi

Belli koşullar altında televizyon yayınlarındaki şiddete maruz kalmanın izleme sonrasında izleyici üzerindeki saldırganlık eğilimini azalttığını öne süren bir hipotezdir. "Katharsis", Aristoteles tarafından geliştirilmiş ve binlerce yıl önce tiyatro temsillerinde oyuncularla canlandırılan dramalara ilişkin çözümlemede kullanılmış bir kavramdır. Aristoteles, dramanın amacını katharsis olarak tanımlamış ve izleyicinin kurmaca olduğunu bildiği sahnedeki öyküye psikolojik olarak dâhil olduğu ve oyuncular arasında saldırganlık doruğa ulaştığında, izleyicilerde bir katharsis veya baskının gevşemesi duygusu yaşandığını, haz veren bu deneyimlemenin izleyiciyi arındırdığını ve şiddet davranışına olan eğilimlerini azalttığını ifade etmiştir. Katharsis kavramı ile temellenen ve televizyondaki "şiddet" ile buna maruz kalanların daha sonra saldırgan davranışlarında azalma olduğunu

[73] M. T. Öngören, F. Yanık, C. İşcan ve N. Demirergi, 1994, s.74,75.
[74] Güldal Akşit, *Medyada Şiddete Duyarlılık Paneli*, 26 Kasım 2004, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, 2005, Ankara, s.19.

iddiasını savunan araştırmalara, muhtemelen kuram hatalı olduğu için literatürde artık rastlanılmamaktadır.[75]

Aristo, trajik oyunlar izlemenin, insanlara korku ve acıma gibi olumsuz duygulardan arınarak duygusal bir rahatlama verdiğini düşünmektedir. Yunan dramasında kahramanlar genellikle yeterince yaşlanmaz veya emekli olmaz ve çoğunlukla şiddetli bir ölümle karşılaşırlar. Karakterin yaşadığı trajik olaylar karşısında izleyici negatif duygularını boşaltır. Bu duygusal rahatlamanın hem birey hem de toplum açısından faydalı olduğu düşünülür.[76]

Arınma kuramı, saldırganlık güdülerinin, saldırganlığın açığa vurulması ya da boşaltılması ile azaltılabileceğini ifade etmektedir. Televizyondaki şiddeti izleyerek, izleyicinin şiddet duygularından arınma süreci olarak tanımlanan arınma kuramı, insanın doğasında bulunan ve gündelik sorunlarla birlikte açığa çıkan saldırganlık dürtülerinin televizyonda benzer olayları izleyerek, gerçek yaşamdaki şiddetten arınma sürecini öngörmektedir.[77]

Şiddet içerikli medyanın katharsis (arınma) etkisine yol açacağı ve dolayısıyla izleyicilerin endişelerini ve saldırganlıklarını boşaltacağı düşüncesi çeşitli araştırmalarda incelenmiş ve bu teoriyi destekleyici sonuçlar ortaya çıkmamıştır. Psikoanalitik teorinin, artmış saldırgan dürtülerin çeşitli şekillerde boşalma ihtiyacı olduğunu iddia etmesi yirminci yüzyıldaki katharsis iddiasını destekleyici bir görüş olmuştur. Fakat araştırmalar birkaç çalışma dışında film ya da televizyon izlemenin saldırganlık için bir boşalma sağlayacağı görüşünü desteklememiştir. Feshbach ve Singer (1971) ile Liebert, Sobol ve Davidson (1991) tarafından yürütülen iki araştırma katharsis teorisini destekleyici sonuçlar bulmuştur.[78]

---

[75] E. Mutlu, 1999, s.127.
[76] Brad J. Bushman ve Craig A. Anderson, "Media Violence and the American Public Scientific Facts Versus Media Misinformation", *American Psychologist*, Vol:56, No:6-7, June/July 2001, s.477-489.
[77] Nihal İldeş, "Aile ve Şiddet", *Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberleri*, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara, 2003, s.67.
[78] David Trend, *Medyada Şiddet Efsanesi Eleştirel Bir Giriş*, (Çev. Gül Bostancı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007, s.50.

Feshbach, katharsis (saldırganlığın azalması) hipotezinin klasik savunucusu olarak bilinmektedir. Belirli koşullar altında televizyon şiddetine maruz kalmanın devamında gelen saldırganlığı azaltacağı ileri sürülmüştür. Televizyon şiddeti, izleyicilerde saldırgan fanteziler hayal etmenin eksikliğine karşı bu fanteziler için materyal sağlar ve böylece saldırganlığı azaltır. Feshbach'in hipotezine göre saldırgan davranışların gösterilmesi, saldırgan davranışların oto kontrolüne yardımcı olacaktır.[79] Feshbach ve Singer'a göre alt sınıflar, orta sınıf insanlardan daha çok katharsise gereksinim duymaktadır.[80]

Psikolog Serap Alptekin'e göre: "Şiddet ve saldırganlık izlemek ya da sergilemek, rahatlama veya boşalmaya neden olmaz; bilakis şiddet şiddeti, öfke öfkeyi doğurur."[81] Arınma kuramının aksine, televizyonda şiddet izlemenin saldırganlığı artıracağına ilişkin görüşler çok sayıda çalışmada ortaya konmuş ve doğrulanmıştır.

1.3.4. Duyarsızlaşma Kuramı

Bazı araştırmacılar, uyarma kuramının varsayımlarını sorgulamış ve televizyon uyarıcılarıyla bireylere aşırı yüklenmenin insanlarda ve özellikle çocuklarda, saldırgan davranışlar ortaya çıkarması yerine onlar üzerinde anestezi etkisi oluşturduğunu belirtmiştir. Televizyon yayınlarında şiddetin bireylerde anestezi etkisi oluşturacak nitelikte bir uyarma sağlamasının en önemli etkisi "duyarsızlaşma"dır. Cline, Craft ve Courrier araştırmalarında (1973), şiddet edimlerine dolaysız olarak ya da medya aracılığıyla aşırı ölçüde maruz kalmanın, şiddet içeren olaylara karşı normal duygusal tepkileri psikolojik bir donukluğa ve boşluğa dönüştürdüğünü ortaya koymuştur.[82]

---

[79] Jonathan Vos Post, "Open Questions on the Correlation Between Television and Violence", http://www.magicdragon.com/EmeraldCity/Nonfiction/socphil.html#hiscat, (22.09.2010)
[80] Günseli Pişkin, 'Kabadayı' Gerçekten Türkiyeli Mi?", Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, 2008, s.15.
[81] Serap Alptekin, "Televizyon, Toplum ve Şiddet", http://www.serapaltekin.com/TvMedyaSiddet.php, (20.07.2010)
[82] E. Mutlu, 1999, s.125,126.

Medyada şiddetin yoğun olarak sergilenmesi ve medya şiddetine sürekli maruz kalmak bireylerin doğal duygusal tepkilerinin ve fiziksel tepkilerinin duyarsızlaşmasına neden olmaktadır. Aslında şiddet sahneleri zamanla bireyleri daha az uyarmaktadır ve özetle medyada izlenen şiddet, gerçek dünyadaki şiddete ilişkin fiziksel tepkileri azaltmaktadır. Çocuklar için ilk defa izlediklerinde sıra dışı olan şiddet görüntüleri tekrar tekrar sunulduğunda sıradanlaşabilmektedir. İnsanlar kan ve şiddet gördüğünde olumsuz duygusal tepkiler verir. (kalp atışları artması, terlerleme, rahatsızlık hissetme vs.) Ancak şiddete maruz kalma tekrar ettiğinde tepkiler sıradanlaşır ve insanlar duyarsızlaşır.[83]

Cline, Craft ve Courrier, yüksek (haftada 25 saat veya daha fazla) ve düşük (haftada 4 saat veya daha az) düzeyde televizyon izleyen çocukları iki gruba ayırmış ve bu çocuklara şiddet içermeyen kayak filmi, kovalamaca sahnelerinin yer aldığı bir film ve acımasız bir boks maçı filmini sırasıyla izletmiştir. İzleme öncesi ve sonrasında deneklerin kan basıncı ve GSR'si (galvanik deri tepkisi) kaydedilmiştir.[84] Film izlemeden önce ve kayak filmi izledikten sonra kan basıncı ve GSR değerleri karşılaştırıldığında önemli bir farklılık bulunmamasına rağmen şiddet içerikli boks filmi izletildikten sonra önemli farklar elde edilmiştir. Daha az televizyon etkisine maruz kalan çocukların duygusal ve fizyolojik olarak daha fazla uyarıldığı ve yüksek düzeyde televizyon izleyen çocukların ise daha az uyarıldıkları görülmüştür. Yapılan çalışmada şiddet sahneleri izledikten sonra ve önce vücudun fizyolojik tepkileri incelenmiş ve daha fazla televizyon izleyen çocukların daha az uyarıldığı yani duyarsızlaşma olduğu ortaya konmuştur. Bu durum şiddet filmlerinin, sınırlı ancak açık ve ölçülebilir bir duyarsızlaşmaya yol açtığını göstermektedir.[85]

Şiddet içeren durum, olay ve temaların görselleştirilerek ve tekrar tekrar verilmesi yoluyla travmatize edici özellikteki görüntüler başta çocuklar, ergenler ve genç erişkinler olmak üzere tüm insanlarda; kaygı, korku ve gerilim yaratmakta,

[83] Brad J. Bushman ve L. Rowell Huesmann, "Short Term and Long-term Effects of Violent Media on Aggression in Children and Adults", *Arch Pediatr Adolesc Med*, Vol:160, Apr 2006, s.348-352.
[84] GSR (galvanik deri tepkisi): Cildin özellikle de avuç içleri ve diğer kılsız bölgelerin uyarıcıya tepki olarak elektrik direncinin değişmesi.
[85] Victor B. Cline, Roger G. Croft ve Steven Courrier, "Desensitization of Children to Television Violence, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol:27, No:3, 1973, s.360-365.

buna paralel olarak da insanları şiddete, dehşete, ölüme, acıya, kana ve kayıplara karşı duyarsızlaştırmaktadır.[86]

1.3.5. Uyarma Kuramı

Uyarma kuramı, televizyondaki şiddet sahnelerine maruz kalmanın, saldırganlığı artırdığını ifade etmektedir. Televizyon yayınlarında yer alan şiddet içeriği izleyiciyi heyecanlandırmakta veya saldırgan davranışı uyarmaktadır. Bu düşünce, televizyon yayınlarındaki şiddetin görsel ve işitsel uyarıcılarla aşırı ölçüde yüklenmesinin saldırganlık davranışını uyardığını temel almaktadır. Televizyon yayınlarında şiddet, saldırganlık dışında başka davranışları uyarabileceği gibi şiddet dışındaki bir yayın içeriği de saldırganlığı uyarabilir.[87]

Freedman ve Sears (1993) adlı iki sosyal bilimci, medya-şiddet ilişkisini televizyonda şiddet eylemlerini izlemenin saldırganlıkla ilgili düşüncelerin uyarılmasına yol açacağını bunun davranışsal eğilimlere yayılmasıyla izleyiciyi eyleme hazır hale getireceğini vurgulayarak açıklamıştır.[88]

1.3.6. Kısıtsızlaştırma Hipotezi

Berkowitz'in tanımladığı, "Kısıtsızlaştırma hipotezi", televizyon yayınlarında şiddetinin belli koşullarda, insanların böylesi bir davranışla ilgili kısıtlamalarını zayıflattığı için kişiler arası saldırganlığın artışıyla sonuçlanacağını iddia etmektedir. Televizyondaki şiddetin ödüllendirildiği, çevresinde televizyondaki şiddet içeriğine benzer uyaranların ortaya çıktığı ve çevrede daha önce izleyiciyi kışkırtmış veya ona zarar vermiş bir hedefin bulunduğu durumlar şiddete ilişkin kısıtlamaları ortadan kaldırabilir. Bu yaklaşıma göre, bu durumla karşılaştığında insanların saldırgan

[86] Serap Alptekin, "Televizyon, Toplum ve Şiddet", http://www.serapaltekin.com/TvMedyaSiddet.php, (20.07.2010)
[87] E. Mutlu, 1999, s.125.
[88] Refia Palabıyıkoğlu, "Medya ve Şiddet", *Kriz Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2, 1997, s.124.

davranışlarda bulunma olasılığı televizyondaki şiddet içeriğiyle bağlantılı olarak yükselmektedir.[89]

Berkowitz, bu teoride insanların zaten saldırgan olduğunu ancak bu saldırganlığın bastırıldığını iddia etmektedir. Uzun süreler televizyon izleyen ve ağır izleyici olarak tanımlanan izleyicilerin şiddete ilişkin kısıtlamaları zayıflamakta ve saldırganlığın daha kabullenebilir olmasına ve meşrulaştırılmasına yol açmaktadır.[90]

1.3.7. Kullanıma Hazırlama

Berkowitz ve Rogers, televizyonun etkilerini koşullanma ilkelerine dayanarak açıklayan yaklaşımların yerine zihinsel çağrışım kavramlarını, özellikle "kullanıma hazırlama" kavramını ortaya koymaktadır. "Kullanıma Hazırlama" kuramına göre, bir düşünce harekete geçirildiğinde, bu düşünceyle ilişkili olan diğer düşünceler "çağrışım yolları"na dayalı olarak bilince getirilir. Bu işleyiş, ilişkili düşüncelerin yeniden zihne gelme olasılığını artırmakta ve böylelikle bunlara ortaya çıkma, gerçekleşme talimatını vermektedir.[91]

Berkowitz ve Rogers, televizyon yayınlarındaki şiddet içeriğinin kullanıma hazırlama etkisini devamlılığı olmayan kısa dönemli bir etki olduğunu ileri sürmektedir. Şiddet içerikli televizyon programları saldırgan düşünceleri izleyicilerin daha sonra kullanımı için hazırlamaktadır ama sürekli olarak pekiştirilmediğinde bu düşünceler kaybolmaktadır. [92]

[89] E. Mutlu, 1999, s.127.
[90] Daniel Chandler, "Television Violence and Children's Behaviour", http://www.aber.ac.uk/media/Modules/TF33120/tv-violence_and_kids.html, (10.12.2010)
[91] E. Mutlu, 1999, s.127,128.
[92] a.g.e., s.128.

İKİNCİ BÖLÜM

TELEVİZYONDA ŞİDDET İÇERİKLİ YAYINLAR VE YAYINLARIN ETKİLERİ

Televizyonda şiddet içerikli yayınların özellikleri, bu yayınların birey ve toplum üzerindeki etkilerini belirleyici olmaktadır. Çalışmamızın bu bölümünde, televizyonda şiddet içerikli yayınların özellikleri ve bu yayınların yol açabileceği etkiler üzerinde durulacaktır.

2.1. TELEVİZYONDA ŞİDDET İÇERİKLİ YAYINLAR

Şiddetin, bireysel ve toplumsal yaşamın içinde olması, televizyonu şiddete kayıtsız kalamaz bir hale getirmiştir. "Haber değeri" taşıması, "ifade özgürlüğü" ve anlatım için "zorunlu unsur" olması gibi nedenlerle şiddet temasının yayınlardan tamamen men edilmesinin mümkün olmadığı anlaşılmaktadır.

Medyada şiddet, açıklanması zor bir konudur. Bu bakımdan, televizyon yayınlarında şiddet konusu kısmen çözümsüz ve tartışmalı bir hal almıştır. İnsanlar bir korku filmi, haber programı veya polisiye programlarda yer alan şiddet içerikli görüntüleri kolaylıkla tanımlayabilmektedir. Ancak şiddetin türleri, gerekçesi, amacı, gerçekliği, keyfiliği, sunumu, olayların niteliğine ve program türlerine göre değerlendirmenin farklı olması konunun önemini ve sorunun çözümünün kolay olmadığını göstermektedir. Şiddet, yüzyıllardır hikâye anlatımının önemli bir unsuru olmuştur ve şiddet temaları birçok ulusun mitolojisinde, edebiyat ve sanat eserlerinde, folklor, masal, opera ve tiyatrolarında bulunmuş ve dolayısıyla şiddet betimlemeleri ulusların kültürlerine yerleşmiştir. Bu bakımdan, televizyon yayınlarında şiddetin işlenmesi beklenen bir durumdur.[93]

[93] D. Trend, 2007, s.10.

Şiddeti, televizyon ekranlarından tamamen uzaklaştırmak mümkün olmadığına göre, televizyon yayınlarında yer alan şiddetin sunumuna ilişkin özellikler üzerinde durulması zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

2.1.1. Hikâye Anlatımında Şiddetin Önemi

Şiddet, hikâye anlatımında her zaman önemli olmuştur. Şiddet konusu, avcılar mağara duvarlarına maceralarını kazımaya başladığından itibaren kullanılmıştır ve şiddetin hikâye anlatımında oynadığı rol önemlidir. Milattan önce çizilen resimler ve yazılan eserlerde dâhil olmak üzere, şiddetin hikâye anlatımının temel unsuru olduğu görülmektedir. Batı medeniyetinin Orta Çağ edebi eserlerinde, şiddet saldırıları ve ayrıntılı ölüm tasvirleri önemli yer tutar. Örneğin, Shakespeare'in ünlü oyunları akraba katli, intihar, cinayet gibi unsurlara büyük oranda yer vermiştir. Matbaanın icadı ile şiddet, kitaplarda da hikâye anlatımında önemli bir rol oynamaya devam etmiştir. On dokuzuncu yüzyıl medya eleştirmenleri, kitaplarda yer alan şiddeti ruhsal bir salgın hastalık olarak değerlendirmişlerdir.[94]

İlk filmlerin merkezi, şaşırtıcı olmayan şekilde yine şiddet olmuştur. Boks maçlarının filmleri yoğun ilgi çekmiştir. Toplumda duyarlılık oluşması sonucunda 1912'de ödüllü dövüşlerin filmlerde gösterilmesine yasak getirilmiştir. Etnik azınlığa mensup bireylerin olumsuz etkilenme riskinden dolayı New York Belediye Başkanı'nın film gösterim izinlerinin iptalini emretmesi sonrasında tiyatro şirketleri bir araya gelerek devletin film içeriğine müdahalesini önlemek için Ulusal Denetleme Kurulu'nu kurmuştur. Kurul, suçu yücelten ya da aşırı "acı, vahşet, terbiyesizlik ya da şiddet" içeriğine inandıkları filmlerin gösterimine izin vermemektedir. Film yapım şirketleri 1922'de Amerikan Sinema Yapımcıları ve Dağıtımcıları'nı kurmuş ve "Yapım Kanun"u çıkarılmıştır. Yapım Kanunu, filmlerde "adam öldürme, acımasızca öldürme, hırsızlık, tren dinamitleme" gibi şiddet sahnelerini yasaklamıştır. 1960'larda özdenetim sisteminin sarsılması sonrasında

[94] a.g.e., s.21-24.

ekranlarda şiddet yeniden yoğunlaşmıştır. 1968 yılında gönüllü film derecelendirme sistemi uygulamaya konmuştur.[95]

Televizyon, 1950'lerin ortalarında insanların dünyasına bir tüketim malı olarak giren, görece yeni bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Televizyonun yol açabileceği muhtemel olumsuz etkiler hakkında toplumda hemen endişe duyulmaya başlanmıştır. Romanlar, tiyatrolar, filmler, radyolar ve benzerleri için duyulan kaygılar televizyona miras kalmıştır. Televizyonun hikâye anlatımında şiddeti yoğun olarak kullanması, bu kaygıların haklı olduğunu göstermektedir.[96] Radecki'ye göre, Amerika'da şiddet salgını gerçek anlamda 1950'lerin ortalarında başlar. Bu tarih orta sınıf ailelerin ilk televizyon aldıkları ve televizyonun şiddete ağırlık verdiği bir dönem olarak değerlendirilmektedir.[97] Şiddet, kurgu ve gerçek televizyon hikâyelerinde tartışmasız en önemli unsurlardan biri olmuştur.

Şiddet temalarının işlenmesine ve gösterilmesine, yazının dahi olmadığı ilk dönemlerde resimlerle başlanmış, edebi eselerlerle, tiyatrolarla, gazete ve kitaplarla, fotoğraflarla, radyolarla ve sinema filmleriyle sürmüş, en çok eleştirilen kitle iletişim aracı ve en iyi hikâye anlatma aracı olarak tanımlanan televizyon yayınlarında da devam edilmiştir. Bu durum şiddet temasının hikâye anlatımının temel ve vazgeçilmez öğelerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Televizyonun şiddetten arındırılmış bir kitle iletişim aracına dönüştürülemeyeceği görülmektedir. Televizyonun anlattığı hikâyelerde, şiddetin en önemli ve yoğun olarak kullanılan içerik unsurlarından biri olduğu anlaşılmaktadır. Yayıncılar, geçmişten günümüze televizyonda hikâye anlatımında şiddete abartılı bir şekilde başvurmaktadır

[95] a.g.e., s.24-27.
[96] a.g.e., s.125.
[97] Thomas Radecki, "Şiddete Dayalı Eğlenceler", *Kitle İletişim Araçları ve Şiddet*, 25-27 Kasım 1985, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları No:8, 1986, s.16.

2.1.2. Şiddet Görüntülerinin Yoğunluğu

Şiddet, televizyonda bir konunun anlatılması ve haberin verilmesi için zorunlu ise, şiddet içeriğine yayınlarda konunun gerektirdiği ölçüde, abartıya kaçılmadan yer verilmelidir. Ancak televizyon yayınlarında şiddet sahnelerinin, konuların gerektirdiğinin çok ötesinde sıklıkta ve uzun süreler abartılı bir biçimde ekranlara getirildiği görülmektedir. Bu durum haber bültenlerinden dizilere, çizgi filmlerden reality showlara geçerliliğini korumaktadır. Şiddet görüntülerinin çok uzun sürelerde ve sıklıkla yayınlanması, şiddeti yayınların temel öğesi haline getirmiştir. Şiddetin bu anlayış içinde sunulması sonucu şiddet bir bağlam içinde olmaksızın yayınlanmış ve şiddet içeriği yayınlarda bir araç olmanın ötesinde amaç haline gelmiştir.

Televizyon yayınlarında, şiddet içeren olaylar, sahneler ve görüntüler ne kadar sık, ne kadar fazla ve ne kadar uzun ekrana getirilirse bu yayınların yol açacağı zararlı etkiler o derece artmaktadır. Bu şiddet sahnelerinin ayrıntılı ve tekrar tekrar, canlandırmalar ve yakın çekimlerle pekiştirilmesi, etkinin boyutları artırır ve daha da tehlikeli ve önlem alınması gereken bir durum ortaya çıkar.[98]

Televizyon yayınlarında şiddetin eleştirilmesinin en önemli nedeni, şiddetin ekranlardaki yoğunluğudur. Şiddetin ekranlarda yüksek izleme oranlarına ulaşması daha fazla şiddet sonucunu beraberinde getirmiştir. Televizyon programlarında, özellikle dizilerde şiddet üzerinden bir rekabet anlayışının gelişmesi izleyiciyi yoğun şiddet iletilerine maruz bırakmıştır. Şiddetin izleyiciler üzerinde saldırganlık, duyarsızlaşma ve kötü dünya sendromuna yol açmasının en önemli nedeni ekranlarda şiddetin çok sık, uzun süreli ve tekrarlarla detaylarına kadar yayınlanmasıdır.

Amerika'da 3 yıl süren Ulusal Televizyon Şiddet Araştırması'na göre televizyon programlarının %60'ı şiddet içermektedir. Çalışmanın gerçekleştirildiği dönemlerde televizyon programlarında şiddet oranları önemli sapmalar göstermemiştir. "Prime time" olarak nitelenen ve izleyicinin en yoğun ekran

[98] Serap Alptekin, "Televizyon, Toplum ve Şiddet", http://www.serapaltekin.com/TvMedyaSiddet.php, (20.07.2010)

karşısında olduğu saatlerde de programlarda şiddetin hâkim olduğu görülmüştür. Ulusal Televizyon Şiddet Araştırması'na göre, tipik şiddet içerikli programlar saat başında en az 6 şiddet olayı içermektedir. Bir Amerikan televizyon izleyicisi saat başı şiddetin aktörü ve kurbanı arasında gerçekleşen en az 6 şiddet olayına maruz kalmaktadır. [99]

Amerika Birleşik Devletlerinde 16 yaşındaki bir çocuk, bu yaşa gelinceye kadar televizyonda yaklaşık 200 bin şiddet sahnesi ve en az 50 bin cinayet görmektedir. Ortalama bir yetişkinse ölünceye kadar yaklaşık bir milyon şiddet sahnesi ve 250 bin cinayet görmektedir. Gerçek yaşamda şiddete dayalı bir toplum haline gelinmesine karşın, şiddete bu kadar yoğun rastlanılmamaktadır. Öyle ki normal bir insan, ömründe tek bir cinayet dahi görmeyebilir.[100] Günümüz televizyon endüstrisi ve iletişim olanakları değerlendirildiğinde insanların bu korkunç rakamların dahi üzerinde şiddet ve cinayet sahneleriyle karşılaşabileceği açıktır. Bu oranda şiddete maruz bırakılan bireylerin saldırgan davranış kalıpları edinmesi olağan görünmektedir.

Amerikan Pediatri Akademisi Kurulu'na göre, 2-18 yaş arasındaki Amerikalı çocuklar günde ortalama 6 saat 32 dakikalarını medya (televizyon, radyo, sinema, internet, video oyunlar vb) karşısında geçirmektedir. Bu süre uyku hariç diğer tüm aktivitelerden daha fazladır. Bu uzun sürede medya şiddetine maruz kalma, gençlerin şiddet eylemlerine şahit olmasına veya şiddet uygulamasına neden olmaktadır. Ortalama bir insanın, ergenlik dönemine gelinceye kadar, sadece televizyonda 200.000 şiddet sahnesi izlediği dikkate alındığında, uzun süreler televizyon izleyen çocukların ve gençlerin yoğun şiddet eylemlerine şahit olduğu görülmektedir. Ulusal Televizyon Şiddet Araştırması, 1994-1997 yılları arasında gerçekleştirdiği ve 10.000 saatin üzerinde programın izlenmesi sonucunda televizyonlarda şiddetin yoğun, abartılı ve eğlenceli sunulduğunu ortaya koymuştur.[101]

---

[99] National Television Violence Study, Executive Summary, Volume 3, 1998, s.29.
[100] T. Radecki, 1986, s.16.
[101] American Academy of Pediatrics Committee, "Media Violence", *Pediatrics*, Vol:108, No:5, 5 November 2001, s.1222.

Şiddet içeren programların toplumun ilgisini çekmesi ve şiddetin eğlence unsuru haline gelmesi, izleyicilerin şiddetten hoşlandığı algısı oluşturmaktadır. Bu algı, kar amaçlı televizyon kuruluşlarının iştahını kabartmakta ve ekranlarda şiddetin giderek yoğunlaşmasına yani şiddetin süresinin uzamasına, sıklığının artmasına ve ayrıntılarının gösterilmesine neden olmaktadır.

2.1.3. Şiddetin Çözüm Yöntemi Olarak Sunulması

Televizyon yayınlarında şiddetin sunumunda en önemli ve dikkat çeken hususlardan biri, şiddetin insanların en çok başvurduğu çözüm yöntemi olmasıdır. Şiddetin bir çözüm yöntemi olarak gösterilmesi, şiddeti haklı görülen ve onaylanan bir davranış haline getirmekte ve şiddet davranışını teşvik edici olmaktadır. Şiddetin çözümsüzlük değil çözüm getirdiği iletisine ekranlarda sürekli maruz kalan bireyler bu davranış kalıbını edinmekte ve gerçek hayatta benzer sorunlarla karşılaştığında daha önce gördüğü benzer çözümlere başvurmaktadır.

Medyada şiddete uzun süre maruz kalma, problemlerin çözümü ve hedeflere ulaşmada şiddetin araç olarak kabullenilmesinin artmasına neden olmaktadır. Medya silah taşıma ve kullanmayı sıradanlaştırmakta ve bireysel gücün kaynağı olarak sembolize etmektedir. [102]

İlköğretim öğrencilerinin izledikleri televizyon programlarına göre fiziksel şiddete başvurma ve karşılaştıkları bazı sorunlarda fiziksel şiddeti çözüm olarak benimseme durumlarının değerlendirilmesinin amaçlandığı bir çalışma, şiddet içeriği yoğun olan programları izleyen öğrencilerin daha yüksek oranda fiziksel şiddete başvurduklarını ve fiziksel şiddeti yüksek oranda çözüm olarak gördüklerini ortaya koymuştur. Çocuklar şiddeti toplumda yer edinme ve sorunları çözme yolu olarak algılamaktadırlar. “Bazı olaylar karşısında fiziksel şiddete başvurma çözüm müdür?” sorusuna evet cevabını verenlerin oranının spor programları (%45.3) ve şiddet içerikli yerli/yabancı dizileri (%42.7) izleyenlerde en yüksek olduğu belirlenmiştir.

[102] American Academy of Pediatrics Committee, 2001, s.1222.

Fiziksel şiddete başvurmayı çözüm yolu olarak gören ve evet yanıtını veren izleyicilerin oranının, çizgi filmlerde %33.8, haber ve tartışma programlarında %32,1 olduğu görülmektedir.[103]

Televizyon programlarında şiddetin yoğun bir biçimde işlendiği bilinmektedir. İyiyi temsil eden karakterlerin silahlarla kötü adamın peşine düşmesi, onu cezalandırması yoğun olarak işlenen bir konudur. Şiddet sahneleri gerçek yaşamdaki şiddeti yansıtma açısından değerlendirildiğinde, bu sahnelerin son derece gerçek dışı olduğu görülmektedir. Televizyon yayınlarında, şiddetin iyiler tarafından uygulandığında olumlu ve onaylanan bir davranış olduğu işlenmektedir. Şiddet uygulamadan çözümün bulunduğu yapıcı yaklaşımlar ve davranışlar genellikle denenmemektedir. Gerçek hayatta polis memurları silahlarını çok az kullanırken, televizyon programlarında silahlarını ellerinden düşürmediği ve sürekli kullandıkları gösterilmektedir. Silahların, sorunların çözümünde sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.[104]

Kurgu programlarda iyi ve kötü karakterler arasında sorunun çözümü şiddet kullanarak gerçekleşmekte ve genelde iyiler kazanmaktadır. İnsan, diğer canlılardan farklı olarak aklını ve dilini kullanarak iletişim yoluyla sorunları çözme yeteneğine sahiptir. Ancak insanlar çözüm için aklın kullanılması, hoşgörü ve uzlaşma yerine silahlar, kavgalar ve savaşları kullanarak çözüm aramaktadır. Televizyon yayınlarında da durum böyle olmuş ve şiddet en temel sorun çözme yöntemi olarak ortaya çıkmıştır.[105]

Film veya dizilerde kahramanların şiddet uygulaması ve sorunların bu yöntemle çözülmesi, şiddeti özendirici ve teşvik edici olmaktadır. Televizyon programlarında kahramanların sergilediği şiddetin gerçek sonuçlarının gösterilmemesi, kahramanların izleyicinin gözünde yüceleşmesine neden olmaktadır.

---

[103] M. Tokdemir, S. Erhan Deveci, Y. Açık, M. Yağmur, C. Gülbayrak ve A. R. Türkoğlu, "İlköğretim Öğrencilerinin En Sık İzledikleri Televizyon Programlarına Göre Fiziksel Şiddete Başvurma ve Fiziksel Şiddete Yaklaşımlarının Karşılaştırılması", http://perweb.firat.edu.tr/personel/yayinlar/fua_73/73_25024.doc, (05.02.2011)

[104] T. Radecki, 1986, s. 17.

[105] M. T. Öngören, F. Yanık, C. İşcan ve N. Demirergi, 1994, s.81

Şiddetin sonuçlarının (kurbanların yaşadıkları acılar, kurbanların ve suç işleyenlerin ailelerinin çektikleri, vb.) ihmâl edilmesi veya bu sonuçların makul olmayan biçimde ele alınması, yıkıcı bir kodlama sürecini oluşturmaktadır. Bu süreç sonunda izleyiciler şiddete karşı duyarsızlaşmakta, saldırganlarla ve saldırganların sorunlar karşısındaki çözümleriyle özdeşleşmektedir. Böylece şiddet içerikli davranışlar ve tutumlar kodlanmakta, kişisel tüm durumlarda çözüm olarak, saldırganlık en olası yöntem haline gelmektedir.[106]

Dünyanın şiddet dolu bir yer olduğu, şiddetin sorunları çözmenin iyi bir yöntemi olduğu ve şiddet uygulayan karakterlerin hayran olunacak ve özenilecek insanlar olduğu inancının toplumda yaygınlaşması, izleyicinin artık şiddet ve saldırganlığı meşru, sıradan ve günlük yaşamın bir gerçeği gibi algılaması sonucunu ortaya çıkarmaktadır.[107]

2.1.4. Meşru Şiddet Kavramı ve Şiddetin Meşrulaştırılması

Toplum tarafından kabul gören veya makul görülen şiddet "meşru" olarak algılanmaktadır. Şiddetin meşru bir davranış olarak algılanması ve yaşam biçimi olarak benimsenmesi sonucu şiddet bir sorun çözme aracı olarak onaylanmakta ve gittikçe büyüyen bir duyarsızlıkla hayatın her alanına sızmaktadır. Şiddetin çözüm yöntemi olarak algılanması, şiddeti yaygınlaşmasına yol açar ve bu durum şiddeti kültürün bir parçasına dönüştürür. Toplumsal kademelerde yalnızca şiddetin başarı sağlayacağı görüşünün hâkim olması, şiddetin yaygınlaşmasına yol açar. Birey, şiddet ile hayatını olumsuz kılan olayların üstesinden geleceğine inanır.[108] Televizyon yayınlarında şiddetin ödüllendirilmesi, kınanmaması ve cezalandırılmaması şiddetin meşrulaştırılmasına yol açmaktadır.

---

[106]RTÜK, *Televizyon Programlarındaki Şiddet İçeriğinin, Müstehcenliğin ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicilerin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri*, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Yayın No: 12 Ankara, 2006, s.22.
[107] D. Trend, 2007, s.79.
[108] Doğu Ergil, "Şiddetin Kültürel Kökenleri", *Bilim ve Teknik*, Cilt 34, Sayı:399, Şubat 2001, s.41.

Kamu gücü, meşru zor kullanma tekeline sahip olduğu için gerekli koşullar oluştuğunda şiddete başvurabilir. Toplumsal düzenin korunması için devlet yönetiminde asgari bir şiddete zorunlu olarak ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak kamu otoritesinin yetkisindeki bu şiddet, kaba kuvvet değil, yasaların çizdiği sınırlar ve meşru bir rejim çerçevesinde kullanılması koşuluyla, zorunlu ve meşru bir araçtır.[109] Meşru şiddet, kamu gücü tarafından ve yasalarla çizilmiş sınırlar içinde ve durumun gerektirdiği ölçüler dâhilinde uygulanan bir şiddettir. Burada amaç şiddet uygulamak değil, bir hakkın veya toplum düzeninin korunmasıdır. Kamu otoritesi dışında kişiler tarafından uygulanan bir şiddetin meşru olması ancak yasalar tarafından belirlenmiş zorunluluk hali, meşru müdafaa gibi durumlarda mümkündür.

Televizyon yayınlarında yoğun şiddet gösteriminin şiddeti meşrulaştırdığı ve teşvik ettiği, özellikle çocuk ve gençler üzerinde saldırgan davranışların taklit edilerek öğrenilmesine yol açtığı öne sürülmektedir.[110] Yoğun şiddet gösterimi yetişkinler, çocuklar ve gençler üzerinde şiddete karşı bir duyarsızlaşmaya yol açmaktadır. Şiddete duyarsızlaşan insanlar ise şiddeti daha meşru görür hale gelmektedir. Bu yaklaşım tehlikeli sonuçlar doğurur. Örneğin, televizyonda veya sokakta bir insanın dövüldüğünü gören kişi bu durumdan rahatsız olmamaya ve "hak etmiştir" diye düşünmeye başlamıştır, çünkü bu kişi için şiddet meşru hale gelmiştir, "gerektiğinde" uygulanmasında sakınca yoktur. Ancak şiddetin "hak edildiğine, gerektiğine" bireylerin karar vermesi, hukuk devleti ilkesine aykırıdır. Televizyon ekranlarında ve sokaktaki şiddetin meşru görülmesinin en önemli nedenlerinden biri, adalete güven duygusunun yoksunluğudur.

Arendt'e göre "Şiddet doğası gereği araçsaldır; tüm diğer araçlar gibi, daima amacın rehberliğine ve onunla meşrulaştırılmaya gereksinir. Ve başka bir şeyle meşrulaştırılma ihtiyacındaki hiçbir şey, başka hiçbir şeyin esası olamaz." [111]

[109] A. Ünsal, 1996, s.30.
[110] Nur Betül Çelik, "Giriş, Televizyon Kadın ve Şiddet", *Televizyon Kadın ve Şiddet*, Dünya Kitle İletişimi Vakfı Yayınları, No:4, Ankara, 2000, s.11.
[111] Hannah Arendt, *Şiddet Üzerine*, (Çev. Bülent Peker), İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s.57.

Saldırgan davranışların ve şiddet eylemlerinin uyarıcı nitelik taşıması, engellerin aşılmasında, sorunların çözümünde kullanılması, eylemi yapan insanın haklı gösterilmesi, ödüllendirilmesi, eleştirilmemesi, kınanmaması, cezalandırılmaması bu davranışların ve eylemlerin artmasına yol açar.[112] Televizyon programlarında şiddet eyleminde bulunan kötü karakterlerin cezalandırılmaması ise insanların adalete güvenini zedeler. Adalet duygusunun gelişmediği bir toplumda ise kurallar güçlüler tarafından belirlenir ve uygulanır. Kurgu programlarda bile insanlar kötü karakterlerin, kahramanlar tarafından cezalandırılmasını beklemektedir.

Bandura (1965), çocuklara bir modelin saldırgan davranışlarda bulunduğu filmler izletmiştir. Bazı filmlerde model saldırgan davranışlar için ödüllendirilmiş, bazılarında aynı davranışlar için cezalandırılmış, bazılarında ise ödüllendirme veya cezalandırma olmamıştır. Şiddete başvurduğu için cezalandırılan modeli izleyen deneklerin diğer iki gruptaki deneklere göre daha az saldırgan davranışlarda bulunduğu görülmüştür. Ancak daha sonra taklit ettikleri için kendilerine ödül verildiğinde gruplar arasındaki farkların kaybolduğu, saldırgan modeli taklidin diğer denekler düzeyinde gerçekleştiği ortaya çıkmıştır.[113]

Amerika'da gerçekleştirilen Ulusal Televizyon Şiddet Araştırması'nın bulguları, ABD'de televizyonlarda yüksek risk taşıyan temaların arttığını göstermektedir. 1995-1996 yıllarında yapılan çalışma, televizyonda şiddet olaylarının %40'ının ilgi çekici karakterler tarafından gerçekleştirildiğini, şiddet olaylarının %75'inin cezalandırılmadığını ve suç işleyenlerin pişmanlık göstermediğini ortaya koymuştur. Şiddet uygulayan kötü karakterlerin ise %37'sinin cezalandırılmadığı ve şiddet olaylarının yarısından fazlasında şiddet kurbanlarının acılarının gösterilmediği görülmüştür.[114]

Televizyon yayınlarında gösterilen şiddet; yasa uygulayıcısı polis, asker, hâkim vb. kamu görevlisi kişiler tarafından kanuni yetkilerin dışına çıkılarak

[112] Ö. Köknel, 2000, s.129.
[113] Ali Dönmez, "Televizyon ve Saldırganlık", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*", Cilt:21, Sayı:1, 1988, s.30,31.
[114] Amy Aidman, "Television Violence: Content, Context, and Consequences", http://www.ericdigests.org/1998-2/television.htm, (27.07.2010)

uygulandığında, şiddetin meşrulaştırılması açısından izleyici daha büyük bir tehlike ile karşı karşıya kalmaktadır.[115]

Şiddet; tarafların kabullendiği, benimsediği ve meşrulaştırdığı bir olgu olarak toplumsal yaşamın temel bir özelliği olma yolunda ilerlemektedir.[116] Bu bağlamda, televizyonda şiddetin sunumunda en önemli konulardan biri, şiddetin meşrulaştırılmasıdır.

2.1.5. Eğlence Olarak Televizyon Yayınlarında Şiddet

Şiddet içerikli televizyon yayınları tehlikeli bir biçimde ve yoğun şekilde eğlendirici bir öğe olarak kullanılmaktadır. Şiddet unsuru en yumuşak komedi dizilerinden, haber bültenlerine kadar neredeyse bütün programlarda gereğinden fazla yer bulmakta ve eğlendirici bir temaya dönüşmektedir. Şiddet içeriğinin eğlencenin bir parçası olması ve çoğu zaman temel öğesi olması, şiddetin kanıksanması sonucun,a dolayısıyla insanların duyarsızlaşmasına yol açar. Her yaştan insanın denizden çıkarılacak bir ceset görüntüsünü saatlerce beklemesinde şiddetin hem hayatımızda olmasının hem de hayatımızda karşılaştığımızın fazlasıyla televizyon yayınlarında yer almasının etkisi vardır.

Postman'a göre, "Sorun televizyonun bize eğlendirici temalar sunması değil, bütün temaların eğlence olarak sunulmasıdır. Eğlence her türlü söylem için üst-ideoloji olmuştur." Şiddetin en vahşi halinin sunulduğu haber programları bile eğlence çerçevesinde sunulmaktadır.[117]

Eğlence medyası, izleyicilerin dikkatlerini sürekli tutmak için şiddet tehlikesi ve gerginlik duygusunu kullanmaktadır. Televizyon yapımcıları, sanatsal kararlarını savunurken, şiddetin tarih boyunca hikâye anlatımının temel parçası olduğu iddia

[115] K. Hakan Emanetoğlu, "Televizyon ve Şiddet", http://www.doktorsitesi.com/yazi/4127/Televizyon-ve-siddet?a_id=85, (15.08.2010)
[116] H. Güz, 2007, s.86.
[117] Neil Postman, *Televizyon: Öldüren Eğlence Gösteri Çağında Kamusal Söylem*, (Çev. Osman Akınhay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1994, s.99,100.

etmektedir. Akademik çevrede şiddet içerikli yayınları savunanlar ise izleyicilerin şiddet içeriğinden zevk aldıklarını ve rahatlama duygusu yaşadıklarını öne sürmektedir. [118]

Haber programlarının müzik eşliğinde sunulması, ciddi bir kamusal söylem ile eğlence arasındaki çizgilerin silinmesinin bir kanıtıdır. Tiyatro oyunu ve sinema filmine müzik konulması ve haber programına müzik konulmasının amacı temelde aynıdır. Bu amacın eğlenceye uygun bir ruh hali oluşturmak olduğu anlaşılmaktadır. "Son Dakika", "Flaş" gibi ifadelerle televizyon programı kesilerek yayına başlayan bir haber bülteninde, çok önemli ve dehşet verici bir haber bekleyen izleyici üzerinde, programın çerçevesi müzikle çizildiği sürece dehşet verici bir durum olmadığı ve aktarılan haberlerin gerçeklikle ilgisi bulunmadığı algısı oluşturulur. [119]

Şiddet içeriği, televizyon programlarında önemli bir ilgi ve saygı görmektedir. Şiddete bu ilgi ve saygının en önemli nedeni, şiddetin izleyicilerin ilgisini çekmesi ve televizyon kuruluşlarına ciddi ekonomik kazançlar sağlamasıdır.[120] Televizyoncular ve televizyonu kaçmak, eğlenmek ve zaman geçirmek için kullanan izleyicilerin televizyon algısı arasında bir uyum vardır.[121]

Televizyon programlarında şiddetin eğlendirici bir öğe haline getirilmesi, şiddetin neden olduğu acıların ve üzüntülerin gösterilmemesine yol açmıştır. Televizyonun eğlendirici dünyasında şiddet, gerçeğin ötesinde sembolik bir anlam kazanmıştır. Ancak şiddetin eğlenceli, sembolik ve gerçek dışı işlenmesi, onu fantastik yapmakla birlikte olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına engel olamamıştır.

[118] D. Trend, 2007, s.38.
[119] N. Postman, 1994, s.115.
[120] M. T. Öngören, F. Yanık, C. İşcan ve N. Demirergi, 1994, s.13.
[121] Denis McQuail ve Sven Windahl, *Kitle İletişim Modelleri*, (Çev. Konca Kumlu), İmge Kitabevi, Ankara, 1997, s.70.

2.1.6. Şiddetin Estetize Edilmesi

Şiddete, yeni teknoloji ve efektlerle gerçeğin ötesinde bir estetik kazandırılmıştır. Trend'e göre: "Şiddetin estetikleştirilmesi onu daha katlanılabilir ve eğlenceli kılmaktadır."[122] Şiddet görüntülerinin izleyiciler tarafından estetik, doğal ve zararsız olarak algılanması, şiddeti etkisiz hale getirmekte ve olağanlaştırmaktadır.[123]

Medya şiddetinin gerçek olmadığı algısı, insanların medyadaki şiddetten zevk almasına neden olmaktadır. Şiddet sahnelerinin estetiği, yayınları büyüleyici ve güzel kılar. Çoklu kamera kullanımı aksiyonu çok farklı açılardan ve perspektiften kaydeder, hızlı montaj gerçeğin, hareketin ve heyecanın algılanışını arttırır, yavaş çekimler dikkati sahneye çeker ve gerçeklik yanılsamasını arttırır, ses efektleri ve müzik heyecanı doruğa çıkarır.[124]

Televizyon ekranlarında yer alan göstergesel şiddet çoğunlukla "gizli" ve "kibar" biçimde karşımıza çıkmakta ve bu durum farkına varılmadan bireyler üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır.[125] Suç ve şiddet içerikli programlar incelendiğinde, suçun ve şiddetin estetikleştirildiği, bu estetik anlatımda suç ve şiddetin zararsız olarak sunulduğu ve suçluların sevimli hale getirildiği görülmektedir. Şiddetin estetikleşmesi, şiddetin acımasızlığının sanatsal olarak gizleme başarısıdır.

Teknolojinin gelişmesi sonucu dijital efektlerle zenginleştirilmiş şiddet içerikli medya gösterileri, yaş ve dil engellerini kolay bir şekilde aşarak geniş kitlelerin ilgisini çekmiştir. Şiddetin kârlılığı televizyon programlarını şiddetin işlenmesi açısından teşvik ederken, medya kuruluşları en estetik şiddet içeriğini geliştirmek ve yayınlamak konusunda bir rekabete girmektedir.[126]

---

[122] D. Trend, 2007, s.78.
[123] H. Güz, 2007, s.96.
[124] D. Trend, 2007, s.157.
[125] Ahu Kaskun ve Selen Öztunç, "Çocuk, Televizyon ve Şiddet", http://ilef.ankara.edu.tr/id/yazi.php?yad=799, (15.08.2010)
[126] D. Trend, 2007, s.19.

2.1.7. Televizyon Yayınlarında Şiddetin Sunumu ve Ölüm

İzleyici topluluğu önünde gerçekleşen ölüm olaylarında şiddetin varlığı, gösterinin en önemli tamamlayıcısıdır. Başkalarının ölümünü izlemek, bireylerin ölüm korkusunu içerdiği için ilgi çekici olmaktadır. Ölümle karşılaşan insanın veya canlının ölüme ve öldürene karşı mücadelesi, izleyicinin merhamet veya zevk duygularından kaynaklanan duygusal coşkusunu artırır. Mücadelenin, kavganın ve kanın en üst seviyede olduğu bir gladyatör oyununda, ölümcül darbenin vurulduğu ve ölümün geldiği o an, gösterinin en can alıcı sahnesidir.[127] Televizyon yayınları incelendiğinde, ölümün tamamlayıcı unsur olduğu görülür.

Şiddet ve şiddet olayları, toplumların çoğunda büyüleyici ve eğlence olarak nitelendirilmiştir aynı zamanda ilgi çekici ve nefret uyandıran bir özelliğe sahip olmuştur. İzleyicide güçlü duygusal tepkiler oluşturma eğiliminde olan bu olgu, özellikle insanların ya da öteki canlıların yaralandığı ya da öldürüldüğü aleni bir gösteri niteliği taşıyorsa daha da coşkulu duygulara neden olmaktadır. Bu anlamda, İspanyol kültünün önemli bir parçası olan boğa güreşlerinde ölüm, ulusal bir seyir ve eğlence haline dönüşmüştür.[128]

Televizyon yayınlarında şiddetin zirveye ulaştığı anların değişmez ve bilinen sonu, ölüm anlarıdır. Programlarda şiddet öylesine yoğun işlenmiştir ki, ölümün olmadığı sonlar, izleyicinin beklentisini karşılamamaktadır. Şiddet içeriğinin yoğun işlendiği programlarda ölüm sıradanlaşmışsa, asıl önemli olan ölümün ötesinde en vahşi ölümün gerçekleştirilmesi olmuştur. En kanlı ve vahşi öldürme sahneleri dramatik bir kurgu içinde insanlara sunulmuştur. Kana susamışlık sonucu gerçekleşen ölümler, insani düşünce sınırlarını aşmış ve izleyiciyi adeta ekrana tutsak etmiştir.

Ölüm, insanın bir gerçeği ve yüzleşeceği bir olgudur. İnsanoğlu, tarihten günümüze kadar gerçek veya simgesel hiçbir alanda ölüme ilgisiz kalamamıştır.

---

[127] Nurçay Türkoğlu, *İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara Toplumsal İletişim Tanımlar, Kavramlar, Tartışmalar*, Urban Kitap, İstanbul, 2010, s.245.
[128] H. Güz, 2007, s. 96.

Bunun bilincinde olan televizyoncular da bu ilgiyi kara dönüştürmek için ekranlarda ölüme kayıtsız kalmamıştır.

Şiddet, yaşamlarını sürdürebilmek için heyecan verici çeşitli olaylara gereksinim duyan iletişim araçları ve bu bağlamda televizyon için yaşamsal bir gıda gibidir. Olağan, kanıksanmış, gündelik şiddet yerine olağanüstü, kanlı ve iğrenç olaylar tercih edilir.[129] Televizyonlar için en yaşamsal gıda olarak nitelenen şiddetin besin değeri en yüksek ürünü ölümdür. Televizyonlarda insanların şiddete karşı duyduğu açlık, vahşi ölüm sahneleriyle tatmin edilmektedir.

2.1.8. Televizyon Yayınlarında Şiddet ve Gerçeklik

Gerçek dünya ile bir iletişim aracı olarak televizyonun sunduğu dünya arasındaki ilişki televizyon yayınları başladığı ilk dönemlerden günümüze kadar tartışılan bir konu olmuştur. Modern kitle iletişim araçlarının içeriği ve gerçek dünya arasındaki ilişkiyi sistemli olarak ilk Walter Lippmann araştırmıştır. Lippmann, kitle iletişim araçlarının gerçek dünyayı çarpıtarak yansıttıklarını ve bu çarpık dünyanın da insanların kafalarındaki görüntüleri meydana getirdiğini, dolayısıyla insanların zihinlerindeki bu görüntüler ve yaşadıkları gerçek dünya aynı olmadığı için bireylerin gerçeği çarpık ve sorunlu biçimde algılamalarına neden olduğunu ortaya koymuştur.[130] Televizyonun doğasından kaynaklanan nedenler gereği gerçekler tam olarak yansıtılamaz ve ancak izleyiciler için hazırlanmış yapay gerçekler ekranlardan sunulur.[131]

İzleyiciler, televizyonlarının düğmelerini açtığında kendilerini öyküler dünyasında bulmaktadır. Televizyon sözde gerçekçi yapısına karşın, bireylere düşsel bir dünya sunmaktadır.[132] Televizyondaki gerçekler, hayattaki gerçeklerden farklı ise

[129] Y. Michaud, 1991, s.43,44.
[130] E. Mutlu, 1999, s.78.
[131] E. Turam, 1996a, s.91,92.
[132] Yusuf Kaplan, *Televizyon*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul, 1992, s.78.

televizyon yayınlarının içeriği hayali bir niteliğe bürünür ve izleyiciler üzerinde farklı etkilere yol açar.[133]

Televizyon ekranında gördüğümüz görüntüler gerçek değil gerçeğin bir göstergesidir. Televizyonda, şiddet korkunç yüzüne bir maske geçirmiş ve sembolikleşmiştir. Göstergeler yoluyla fiziksel şiddetin yoğun olarak işlendiği filmler, diziler, reality showlar, haber programları bireyleri fiziksel şiddete özendirici olmakta ve toplumun ilgisini çekmektedir. Televizyon ve şiddet içerikli yayınlar; oturma odalarından, iş yerlerine kadar, kentlerin en gözde semtlerindeki binalardan, en ücra köylerdeki evlere kadar girmiş ve toplumu kuşatmıştır. Medyayla gelen bu şiddetin birey ve toplum üzerinde yol açtığı olumsuz etkiler toplumsal bir sorun olmuştur.[134] Medyanın sembolik olarak sergilediği aşırı şiddet görüntüleri gerçeklik olarak algılanmaya ve insanların davranışlarını etkilemeye başlamıştır.

Televizyon yayınlarındaki şiddete ilişkin iletilere, eleştirel bakılmalı ve yaşanılan hayat, çevredeki gerçek iletiler dikkate alınarak yeniden değerlendirilmelidir.[135] Televizyon dünyasında yer alan şiddet ve günlük yaşamda karşılaşılan şiddet aynı nitelikte ve nicelikte değildir. Bir birey olarak evimizde TV izlediğimiz bir akşam çok sayıda kurgusal ve/veya gerçek cinayete şahit olurken aslında bir kere bile bu olaylara canlı tanık olmayabiliriz. Bu bizim televizyon dünyasının gerçekliğini sorgulamamızı gerektirir.

Kitle iletişim araçlarının gerçeğe en yakın türü olan haberlerde bile haber ile gerçek dünya arasındaki ilişkinin sorunlu olduğu düşünüldüğünde, diğer program türleri ile gerçek dünya arasındaki ilişkinin daha mesafeli olduğu görülür.[136] Televizyonun hayatımıza girmesiyle birlikte, bireyler toplumsal yaşamı bu araçlar

[133] Emir Turam, "TV'deki Şiddetin Çocuklara Etkileri Üzerine Farklı Bir Bakış", *Cogito,* Yapı Kredi Yayınları, Sayı:6-7 Kış-Bahar, 1996b, s.399.
[134] Suat Gezgin, "Göstergesel Şiddet (Ekrandan Sıçrayan Kan)" *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı*, Sayı:11, 1996, s.559.
[135] Ünsal Oskay, *İletişimin ABC'si*, Der Yayınları, İstanbul, 2001, s.114.
[136] Erol Mutlu, *Televizyonu Anlamak*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1991, s.77,80.

aracılığı ile algılamaya başlamış ve doğal olarak bu "aracıların" gerçekliğine bağımlı hale gelmiştir.[137]

Hayatın gerçekleri ve televizyon dünyasının gerçeklerinin birbirinden farklı olduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı gerçek hayattaki olaylarla televizyon ekranındaki yansımaları arasındaki ilişkileri incelerken doğrudan bir ilişki aramak yerine sembolik bir ilişkinin varlığı kabul edilerek bu sembolik ilişkinin boyutlarını ve mesajlarını incelemek gerekir.[138]

2.1.9. Televizyon Yayınlarında Şiddet Sunumu ve Çocuk

Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde bireyin yaşadığı dünyayı anlamlandırması, bu dünyaya ait toplumsal normları öğrenmesi, bireysel düşünce, davranış ve ruhsal yapılarını oluşturması söz konusudur. Televizyon, sunmuş olduğu görüntünün gücü sayesinde ikna ediciliği en üst düzeyde olan ve ilettiği mesajlarının çocuklar üzerinde ayrı bir önemi ve etkinliği bulunan bir araçtır.[139] Çocuklar, televizyona kolay ve doğrudan erişim imkânlarına sahiptir. Çocukların izleyici kitle içinde büyük bir kesimi oluşturmasına karşın gereksinimleri ve beklentileri açısından en çok göz ardı edilen kesim olduğu bir gerçeği görülmektedir. [140]

Televizyon konusunda yapılan eleştiri ve değerlendirmelerde çocuk ve televizyon konusu her zaman temel bir yer tutmaktadır. Çocukluk döneminin her türlü etkiye açık yıllar olması ve insanların çocuklarını zararlı etkilerden koruma mücadelesi dolayısıyla televizyonun çocuklara yönelik olumsuz etkileri konusunda toplum daha hassas ve ödün vermez düşüncelere sahiptir.[141]

---

[137] RTÜK, 2007, s.29.
[138] E. Turam, 1996a, s.93.
[139] İzlem Vural, "Televizyon Haberlerini Okumak: Çocuk İzleyicilere Göre Televizyon Haberlerinden Yansıyan Türkiye", *İletişim*, Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, Sayı:9, 2008, s.73.
[140] Bülent Çaplı, Çocuk ve Televizyon, *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı*, Sayı:12, 1996, s.1334,1336.
[141] E. Mutlu, 1999, s.119.

Her evde bir televizyon ve her televizyonun karşısında bir çocuk olduğu düşünüldüğünde, televizyon yayınlarındaki şiddet içeriğinin tehlikesinin boyutları daha iyi anlaşılmaktadır. Televizyonun görsel ve işitsel açıdan tehlikeli bir nesne haline dönüşmesinden en fazla etkilenen çocuklar olmuştur.[142]

Televizyon izleyen çocuklar çok sayıda cinayete tanık olmakta ve bu korkunç insanlık suçunu hem izledikleri anda olumsuz etkilenmekte hem de sonrasında düşünce dünyalarında tekrar yaşamaktadır. Bu durum Barry Sanders tarafından şu şekilde açıklanmaktadır: [143]

> "Bir çocuk eğer günde ortalama iki ila dört saat arası televizyon izliyorsa ilkokulu bitirdiğinde toplam sekiz binden fazla cinayete tanık olmuş olacaktır. Ancak burada *tanık* sözcüğünü kullanırken dikkatli olmalıyız, çünkü bu çocuk insanlığa karşı işlenebilecek en iğrenç suçun son derece grafik bir temsilini normal, alışılmış bir davranış olarak kabul etmeyi öğrenmiş buna karşı sessiz kalmış, suç ortağı olmuştur. Televizyon, çocuğu hareket fırsatı elinden alınmış bir tanık, konuşma yeteneğine sahip, ancak ses telleri kesilmiş güçsüz bir yaratık haline getirir. Çocuklar yüreklerinde sakladıkları şeyleri ancak kendilerine ve ancak en karanlık, en mahrem anlarında, herkesten saklı bir yerde ya da düşlerinde itiraf edebilirler. En ürkünç senaryoyu düşünürsek, buna göre çocuk gördüğü imgeler arasında en korkunç olanlarını kafasında iki kez yaşar, önce bunları televizyon ekranında ya da sinema perdesinde izlerken, sonra da bu imgeler birer karabasan olarak düşlerine girdiğinde …"

Çocuk programlarında ve çocukların kullanıldığı programlarda şiddet, hikâyenin kurucu unsuru olma özelliğini kaybetmemiştir. Çocuk programlarında (özellikle çizgi filmlerde) şiddetin eğlendirici özellikleri işlenmiştir. Bu programlarda kahramanlar, sorunların çözümünde kötülere karşı iyilerin haklarını korumak için şiddeti araç olarak kullanmış ve bu şiddet haklı gösterilmiştir. Çocuk programlarında şiddetin bu şekilde sunumu, gerçek ve kurgu ayrımını yapamayan çocuklar üzerinde şiddeti meşrulaştırıcı ve özendirici bir etki oluşturmaktadır. Batman, He-man, Superman çocuklar için özdeşim kurulan karakterler olmuştur.[144]

Televizyonda izlenen şiddet, çocukların duygu, düşünce, değer, tutum ve davranışları üzerinde, tetikleyici, hızlandırıcı ve özendirici bir etki ortaya

---

[142] Nesrin Akbulut, "Televizyon ve Şiddet", *Yıldızhan Yayla'ya Armağan*, Galatasaray Üniversitesi Yayınları Armağan Serisi No.4, s.59.
[143] Barry Sanders, *Öküzün A'sı: Elektronik Çağda Yazılı Kültürün Çöküşü ve Şiddetin Yükselişi,* (Çev. Şehnaz Tahir), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010, s.48.
[144] RTÜK, 2006, s.34

koymaktadır. Serap Alptekin'e göre söz konusu bu etki 5 ana boyutta tanımlanabilir:[145]

"- Çocuklar ve ergenler, model alma ve sosyal öğrenme yolu ile televizyonda izledikleri diyalogları, sözleri, tutum ve davranışları taklit eder ve öğrenirler. Televizyondaki program ve dizilerdeki kahramanlarla özdeşleşerek, onlar gibi konuşmaya, onlar gibi davranmaya, onlar gibi varolmaya öykünürler.
- Şiddeti ve saldırganlığı bir "problem çözme" yöntemi, bir "varolma" şekli ve bir "kendini ifade etme" yolu olarak benimsemeye başlarlar.
- Şiddete, saldırganlığa, ölüme, acıya vb. karşı duyarsızlaşmaya, tepkisizleşmeye, adeta bağışıklık kazanmaya başlarlar. Bu kavramlar, bu görüntüler ve bu davranışlar gittikçe normalleşmeye ve kabul görmeye başlar. Kurbanla, yani acı çekenle empati kurma yetilerini yavaş yavaş kaybederler.
- Kızgınlık, öfke, kin, nefret, hiddet, intikam gibi duyguları hem daha sık hem de daha yoğun hissetmeye, yaşamaya ve dışa vurmaya başlarlar.
- Dünyayı ve hayatı tanımaya anlamaya ve öğrenmeye çalıştıkları bu gelişim dönemlerinde; algıları ve düşünce kalıpları "iyiler - kötüler", "kahramanlar - antikahramanlar" olarak katı ve çarpık bir şekilde bölünmüş bir hal alır; gerçekçi ve işlevsel olmaktan uzaklaşır. TV izleme süreleri arttıkça; doğru ile yanlışı, gerçek ile kurguyu, olası ile imkansızı, uygun ile uygunsuzu ayırt etmekte zorlanmaya başlarlar."

Televizyonun çocuklar üzerinde önemli bir öğrenme ve toplumsallaşma aracı olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Televizyon yayınlarında gerçek hayatın ötesinde abartılı bir şiddet içeriği olduğu görülmektedir. Televizyon yayınlarında şiddet ve eğlence aşırı uçlarda yaşanan olgular olarak çocuklara sunulmaktadır.

3.000'den fazla çalışmayı gözden geçiren Paik ve Comstock, medyada şiddete maruz kalmanın sonucu olan saldırganlığı artıran ve şiddet içeren programların birtakım özelliklerine ilişkin bazı değişkenleri belirlemişlerdir. Bu değişkenler şunlardır:[146]

"- Saldırgan davranan modelin ödüllendirilmesi veya eksik cezalandırılması,
- Şiddetin uygulanmasının haklı gösterilmesi,
- Sunulan şiddetin gerçek hayatta olanlarla benzerliğine dair ipuçlarının bulunması,
- Saldırganla özdeşim kurulmasını cesaretlendiren dramatik durumlar,
- Doğrudan zarar verme motivasyonunun saldırgan davranışla beraber sunulması,
- Acı, üzüntü ve pişmanlık gibi sonuçları içermeyen (sonucu hafifletilmiş) saldırganlık,
- Kurgu olarak sınıflanamayacak gerçekçilikle sunulan şiddet,
- Olumsuz sonuçları ortaya çıkmayan şiddet,
- Neden olan olaylarla ilişkisi aşırı olan şiddet,
- Zayıf, kötü karaktere karşı büyük güce sahip kahramanın uyguladığı şiddet,

[145] Serap Alptekin, "Televizyon, Toplum ve Şiddet", http://www.serapaltekin.com/TvMedyaSiddet.php, (20.07.2010)
[146] RTÜK, 2006, s.32.

- Çok sayıda kurbanı olan şiddet,
- Arkadaşlar, ortaklar, çete üyeleri arasında gösterilen şiddet."

Bu özellikleri ihtiva eden şiddet görüntüleri, çocuklar açısından saldırganlığı ve şiddeti teşvik edici nitelik kazanmaktadır.

Çocuklar, bireysel ve çevresel özelliklerine göre televizyon yayınlarında yer alan şiddet içeriğinden farklı etkilenmektedir. Bir çocuk şiddeti taklit ederek özdeşleşebilmekte ve bunun sonucu olarak şiddeti hayatına yansıtarak saldırganlaşma ve sorunların çözümünde şiddeti kullanma eğilimini benimseyebilmektedir. Kavgacı ve yaramaz bir çocuk bu davranışı sergilerken, çekingen karakterli bir çocuk ise şiddet içerikli yayınları izledikçe daha korkak ve içe kapanık bir ruh haline bürünebilmektedir.[147]

Televizyon programlarında çocuğa yönelik şiddet uygulanması ise farklı tehlikelere yol açmaktadır. Akranlarına uygulanan şiddeti televizyon karşısında izleyen çocuklar, kendilerinin de şiddet mağduru olacağı korkusuna kapılır. Şiddet mağduru çocukların kimliğinin açıklanması, yüzlerinin açıkça gösterilmesi ve maruz kaldıkları şiddet eylemlerinin detaylı biçimde açıklanması hem şiddet mağduru hem de akranlarına uygulanan şiddete tanık olan çocukların hayatının gelecek dönemini olumsuz etkileyecek sonuçlar ortaya çıkmasına yol açacaktır.

4 yaşında bir çocuğun, annesinin bir sosyal paylaşım sitesinde tanışarak birlikte olduğu erkek arkadaşı tarafından işkenceye uğraması haber bültenlerinde yer almıştır. Haberlerde, 4 yaşındaki çocuğun annesinin sevgilisi tarafından dövüldüğü, cinsel organının ısırıldığı, tırnaklarının çekildiği, vücudunda sigara söndürüldüğü ifade edilmiştir. İşkence mağduru küçük çocuğun şişlikten kapanmış gözleri, morluklar içinde kalmış yüzünün görüntüsü televizyon kanalları tarafından maalesef hiçbir flulaştırma veya benzeri teknik kullanılmadan ekranlara getirilmiştir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından çok sayıda televizyon kuruluşuna bu haberden dolayı müeyyide uygulanmıştır. Bu kararlardan bazılarının toplantı tarih ve karar sayıları ile gerekçesi aşağıda ifade edilmiştir.

[147] F. Öktem, 2003, s.41.

Televizyon kuruluşlarında bu şekilde yayınlanan çocuğa yönelik işkence haberine, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, 20.10.2010 tarih ve 2010/60 nolu toplantısında alınan 6 sayılı kararı, 02.09.2010 tarih ve 2010/52 nolu toplantı 16 sayılı 19 sayılı ve 20 sayılı kararları ile ilgili yayın kuruluşlarına; 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (s) bendinde belirlenen "Program hizmetlerinin bütün unsurlarının insan onuruna ve temel insan haklarına saygılı olması." ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle müeyyide uygulanmasına karar vermiştir. Üst Kurul müeyyide kararında şu ifadelere yer vermiştir.

> "Basın ve yayın kuruluşlarında, çocuklara yönelik şiddet haberlerinin sunumu esnasında sıkça yaşanan bir konu, çocuklara ait görüntü kullanımı veya isim açıklanması, dolayısıyla bir şekilde kimliklerinin deşifre edilmesidir. Oysaki yasalarımız gereği, kimliklerinin ya da yüzlerinin teşhir edilecek yayın yapılması, çocukların onurlu bir yaşam sürme ve her koşulda kendilerine saygı gösterilme hakkına saldırı olarak kabul edilmektedir. Ayrıca uzmanlar, bu tarz bir yayınla çocukların deşifre edilmesinin, yaşadıkları tramvayı artıracağı olasılığının göz ardı edilmemesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bu üzücü haber aktarılırken, yukarıda ifade edilen biçimde şiddet görmüş olan küçük çocuğun yüzüne yansımış olan acı ve darp izlerinin görüntüsü uzun süre herhangi bir flulaştırma yapılmadan açık ve net bir şekilde ekrandan yansıtılmıştır. Küçük yaştaki çocuğun görüntüsünün açıkça yayınlanmış olması ve defalarca bu görüntünün yinelenmesi, yayında insan onuruna saygılı olunmadığını göstermekle birlikte, çocuğun yaşadığı vahşetin duygu sömürüsüne yol açacak biçimde verilmiş olduğu görülmüştür."

Çocuğa yönelik işkence ve şiddetin bu şekilde haberleştirilmesi, televizyoncuların bu konuda yeterince hassas davranmadığının önemli bir göstergesidir. Yayıncı kuruluşların, mağdur çocuğun kimliğini açıklaması ve yaşadığı şiddetin tüm boyutlarını yansıtması, bir birey olarak mağdur çocuğun haklarının ihlali ve telafisi mümkün olmayan sonuçlara yol açabilecek niteliktedir.

2.1.10. Kadına Yönelik Şiddetin Sunumu

Toplumumuzda kadına karşı şiddetin çok yüksek oranlarda olduğu ve çok sayıda kadının şiddet mağduru olduğu araştırma sonuçları ile ortaya konulmaktadır. Ülkemizde eşi veya birlikte olduğu kişiler tarafından, yaşamının herhangi bir döneminde fiziksel şiddete maruz kaldığını belirten kadınların oranı %39'dur. Yani

her 10 kadından 4'ü eşi veya birlikte olduğu kişiler tarafından şiddete maruz bırakılmıştır.[148]

Çiler Dursun, kadına yönelik şiddetin azaltılması için toplumsal bir dönüşümün zorunlu olduğunu ve meydanın da bu dönüşümde görevleri olduğunu aşağıdaki şekilde ifade etmektedir: [149]

> "Kadına yönelik şiddet, Türkiye'de olduğu kadar dünyada da yakıcı bir sorun olmayı sürdürmektedir. Gerek uluslar arası düzenlemelerin gerekse ulusal düzenlemelerin kadına yönelik şiddetin üstesinden gelinmesi amacıyla hazırlanması ve etkin bir biçimde yaşama geçiriliyor olması son derece önemli kazanımlardır. Ancak bu sorunun önemli ölçüde talileşmesi için başka düzeylerde kazanımların da elde edilmesi gerekmektedir. Özellikle tarihsel olarak kadın ve erkek arasında büyük ölçüde erkek tarafından kurulmuş olan eşitsiz toplumsal ilişkinin dönüştürülmesi ve aynı zamanda toplumsal bilinçte de bu dönüşümün toplumsal karşılığını bulması zorunludur. İşte bu noktada yani toplumsal bilincin kadın lehine dönüştürülmesi noktasında, eğitim süreçlerine olduğu kadar medyaya da önemli görevler biçilmektedir."

Reklamlardan dizilere kadar birçok yayında kadına yönelik şiddet açık veya örtülü olarak sunulmaktadır. Böylece şiddet sıradanlaştırılmakta ve kadına yönelik şiddet normal bir davranış olarak sunulmakta ve algılanmaktadır. Kurmaca programlar başta olmak üzere bütün televizyon içeriği şiddeti eleştirirken meşrulaştırma aracına dönüşebilmektedir. İzleyicilerin en çok ilgi gösterdiği program türü olduğu gözlenen televizyon dizilerinde kadının şiddete maruz kalmasının geleneksel kavramlara dayanılarak haklı ve gerekli gösterilmesi, haberlerde şiddet mağduru kadınların çaresizliğinin sürekli olarak konu edilmesi, şiddetin sıradanlaşması ve kadına yönelik şiddete duyarsızlaşma sürecinde önemli rol oynamaktadır. Televizyonda kadına yönelik şiddetin çeşitli nedenlerle meşrulaştırılarak sunumu, kadınlarda bir sinme, boyun eğme, şiddeti kabullenmeye yol açmaktadır.[150] Televizyonda gerçek veya kurgu programlarda kadına karşı şiddet görüntülerinin yayınlanması, amaçlanmamasına rağmen kadına şiddeti meşrulaştırıcı, kanıksatıcı ve teşvik edici nitelikte olabilmektedir.

---

[148] T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*, Ankara, 2009, s.49.

[149] Çiler Dursun, "Kadına Yönelik Şiddet Karşısında Haber Etiği," *Fe Dergi*, Cilt: 2, Sayı. 1, 2010, s.23.

[150] Sezen Ünlü, Nazlı Bayram, Canan Uluyağcı ve Sevil Uzoğlu Bayçu, "Kadına Yönelik Şiddet: TV Dizilerinde Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Bir Araştırma", *Selçuk İletişim*, Cilt:5, Sayı:4, 2009, s.95 - 97.

Ulusal kanallarda yayınlanan ve reytingi yüksek dizilerin incelendiği bir araştırmada, incelenen 979 sahnenin 57'sinde (% 5,8) kadına yönelik şiddet tespit edilmiştir. Bu durum toplumda olduğu gibi dizilerde de kadına yönelik şiddetin yoğun olarak var olduğunu göstermektedir. Dizilerin, toplumda var olan değer ve yargıları pekiştirdiğini söylemek mümkündür. Bu çalışma, dizilerde kadına yönelik uygulanan şiddetin çoğunlukla evde (%61,4) ve en yakınları tarafından (koca, baba, erkek kardeş) uygulandığını ortaya koymuştur.[151]

Kadına yönelik şiddet; kadının erkek tarafından denetlenmesi gereken ve erkeğin sahip olmak istediği bir varlık olarak gösterilmesiyle ilişkilidir ve toplumsal açıdan güçlü ile güçsüz arasındaki eşitsiz ilişkinin bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Erkeğin toplumsal olarak edindiği erkek rolünün, şiddeti sorunların çözümünde bir yöntem olarak sunması, erkeğin kadına şiddet kullanmasındaki önemli bir nedendir. Erkeklerin kadınlara uyguladığı şiddet; tokattan tecavüze, kaçırmadan aşağılamaya kadar çok geniş bir yelpaze içinde televizyon programlarında sergilenmektedir.[152]

Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu'nun yayınlamış olduğu "Yapımcının El Kitabı-TRT'nin Değerleri ve Standartları" adlı kitapta, yayınlarda kadına yönelik şiddetin nasıl algılanması ve sunulması gerektiğine ilişkin aşağıdaki değerlendirmelere yer verilmiştir.[153]

> "- Dramalarda, kadınlara yönelik şiddetin, birey olarak kadını aşan, aileyi, giderek toplumun önemli bir yarısını aşağılayan bir olgu olarak ele alınmasının doğru olacağı düşünülmelidir.
> - Kadınlar, şiddetin istekli öğeleri olarak sunulmamalıdır. Tersine, şiddetin mağdurları, kurbanları biçiminde değerlendirilmelidir.
> - Kadınlara yönelik şiddet, cinselliğin veya erotizmin bir parçası olarak yer alıyorsa, bu durumda olaya birkaç kat daha duyarlı yaklaşmak gerekir. Özellikle de cinsel doyumla, cinsellikle şiddet arasında olumlu bir bağlantı kurulmasını düşündürecek bir duygu, bir ileti (mesaj) asla verilmemelidir."

Televizyon yayınlarında kadının cinsel bir meta olarak sunulması kadına yönelik şiddeti meşrulaştırmakta ve şiddet davranışlarını sıradanlaştırmaktadır.

---

[151] a.g.m., s.98,99.
[152] Zeynep Gültekin, "Irak'dan Önce: Kurtlar Vadisi Dizisi", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı:22, Kış-Bahar, 2006, s.24.
[153] Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, *Yapımcının El Kitabı - TRT'nin Değerleri ve Standartları*, TRT Genel Sekreterlik Basım ve Yayın Müdürlüğü, Ankara, Ocak 2002, s.36.

Kanada'da yapılan bir çalışma, filmlerin kadınlara karşı şiddet kullanma eğilimini nasıl etkilediğini araştırmıştır. Kolej öğrencilerinin denek olarak kullanıldığı çalışmada öğrenciler, sanki bir sinema okulunda ders yapacaklarmış gibi şiddet öğeleriyle ve ırza geçme sahnelerinin olduğu filmlere gönderilmiştir. Büyük bir çoğunluğu bu filmleri izlemiş olan kişilerden oluşan öğrencilere aynı kolejin psikoloji sınıfında bir test yapılmıştır. Öğrencilere kadınlara karşı şiddet kullanmak, kadınların ırzına geçmek ya da bir kadının ırzına geçilmesinden ne kadar zevk duyacakların ilişkin düşünceleri sorulmuştur. Söz konusu filmleri izleyen öğrencilerin çoğunda, bir kadının ırzına geçme isteği ve düşüncesinin arttığı, buna karşılık bunları izlememiş olanların durumunda bir değişiklik olmadığı belirlenmiştir.[154]

"Fatmagül'ün Suçu Ne" adlı dizide, uyuşturucu kullanmış ve alkol almış gençler, gece vakti karşılaştıkları Fatmagül adındaki genç kızı kovalayarak yakalamışlar ve kadına şiddet bu andan itibaren en çirkin yüzü ile yaşanmıştır. Genç kız çığlıklar atarak kendini savunmaya çalışırken, gençler kızın ağzını elleriyle ve boynundaki eşarpla kapamaya çalışmışlardır. Korku içinde çığlıklar atan genç kızın elbiseleri yırtılmış, gençler "imdat" diye ağlayarak bağıran genç kıza acımasızca tecavüz etmişlerdir. Bu sahnede genç kızın yaşadığı şiddet, korku, çığlıkları, gözyaşları, çaresizliği ekranlara yansımıştır. Sahnenin daha duygusal ve şok edici olması için genç kızın hayallerinin yıkılışı vurgulanmıştır. Söz konusu görüntülerde bir genç kızın maruz kaldığı fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddet sahneleri yer almıştır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın 17 Eylül 2010 tarih ve 621 sayılı yazısı üzerine izleme raporunun incelenmesi sonucunda, 22.09.2010 tarih ve 2010/55 nolu toplantısında alınan 20 sayılı kararı ile ilgili yayın kuruluşuna; 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (u) bendinde yer alan "Kadınlara, güçsüzlere, özürlülere ve çocuklara karşı şiddetin ve ayrımcılığın teşvik edilmemesi" ve (z) bendinde yer alan "Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması" ilkelerine aykırı yayın olduğu

[154] T. Radecki, 1986, s.18,19.

gerekçesiyle müeyyide uygulamıştır. Bu dizinin ulaştığı yüksek reyting oranları sonrasında diğer dizilerde de tecavüz sahnelerinin arttığı görülmüştür.

"Kadının sırtında sopayı karnında sıpayı eksik etme." sözünün ve bu düşüncenin uzun süre hâkim olduğu toplumumuzda, kadına yönelik şiddetin yoğun olarak yaşandığı bilinmektedir. Televizyon yayınlarında kadına şiddetin yoğun olarak sergilenmesi, şiddet uygulayan karakterlerin cezalandırılmaması ve kınanmaması bu şiddeti meşrulaştırıcı ve sıradanlaştırıcı rol oynamaktadır.

2.2. ŞİDDET İÇERİKLİ TELEVİZYON YAYINLARININ TİCARİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Televizyon yayınlarında şiddetin bu ölçüde itibar görmesinin en önemli nedeni ticari kaygılardır. Şiddetin izleyicinin ilgisini çekmesi ve televizyon kuruluşlarının ticari şirketler olması gerçeği, yayıncılık sorumluluğu ve etiğinin arka plana atılmasına ve yayıncılığın tamamen ticari bir işe dönüşmesine yol açmaktadır.

2.2.1. Şiddetin Dili ve Pazarlanması

Şiddetin tüm dünyada anlaşılır, evrensel bir dili vardır. Bir komedi yapımının dünyanın bir başka ülkesinde anlamlandırılması için çeviri yeteri kadar etkili olmaz, yapımın üretildiği kültür hakkında da bilgi sahibi olunması gerekir. Ancak bir insanın öldürülmesi görüntüsünü anlamak için ayrıca bir dil veya kültür öğrenmeye gerek yoktur. Şiddet olayları dünyanın her yerindeki insanlar için anlam ifade eder. Şiddetin tüm dünyada anlaşılır bir dil olması ve pazarlanabilirliği yakından ilişkilidir.

David Trend, şiddet içerikli yapımların dünya genelinde pazarlanabilmesinin gerekçesini şu şekilde ifade etmektedir: [155]

[155] D. Trend, 2007, s.16.

> "Halkın birçok biçime sahip olan şiddet imgelerine karşı duyduğu açlık, şiddeti yapımın başlıca öğesi haline getirdi. Şiddet öğelerinin görsel niteliği, en geniş yerel izleyici istatistiklerine hitap etmenin yanı sıra, şiddeti dünyadaki İngilizce konuşulmayan "ikincil piyasalarda" da kolaylıkla pazarlanabilir hale getirir."

Uluslararası boyutlarda izleyici kitlesine ulaşma hedefi ile yapılan programlarda ve sinema filmlerinde cinsellik ve şiddetin temel öğeler olması tesadüfi değildir. Gerek cinsellik gerekse şiddet, tüm dünyada ilgi çekici, anlaşılması ve pazarlanması kolay unsurlardır. Bunun bilincinde olan televizyoncular şiddet içeren program ve formatları yoğun biçimde ortaya koymuş hem ulusal hem uluslararası düzeyde önemli gelirler elde etmiştir.

İnsanların duydukları ama çoğu zaman birebir yaşamadıkları olayların ekranlara açıkça ve dramatize edilerek getirilmesi seyirlik olayları daha seyredebilir kılar. Televizyon; haberlerden, reality show programlarına kadar kameranın kanı ve vahşeti grafikleştirici "pornografik" bakışıyla saptanmış, trafik kazaları, cinayetler, tecavüz, dayak, gasp ve benzeri şiddet örneklerinin sunulduğu heyecan içeren bir dünyadır.[156]

Televizyon kuruluşlarının şiddete olan ilgisi, özünde izleyicilerin şiddete olan ilgisi ile bağlantılıdır. Bir bakıma insanların şiddet içerikli yayınları, eğitim, kültür, sanat ve belgesel türünden programlara tercih etmesi, şiddet içeren yayınların, yayıncı kuruluşlar tarafından daha fazla ekranlara taşınmasına ve toplumsal sonuçları ön planda tutmayan bir yayın anlayışının tüm dünyada hâkim olmasına yol açmıştır. Şiddetin bu ölçüde ekranlarda yer alması, dilinin anlaşılır olması ve geniş kitlelere pazarlanabilir kolay olmasından kaynaklanır.

2.2.2. Şiddet - Reyting İlişkisi

Televizyonun birincil amacı çoğu kez ne belirli bir enformasyon iletmek ne de kamuoyunu bir kültür, inanç veya değer yargısının ifadesinde birleştirmektir. Ticari televizyon kuruluşları için amaç, izleyicinin görsel veya işitsel olarak ilgisini

[156] E. Mutlu, 1999, 148.

çekmek ve bunu sürdürmektir. Televizyon kuruluşları için izleyicisinden para kazanmak dolaysız ekonomik amacı oluştururken, izleyicinin ilgisinin reklamcılara satılması ise dolaylı amaçtır. Yayıncılar için reyting, başarı veya başarısızlık ölçüsü olarak değerlendirilmektedir.[157] Televizyonun müşterisi, kablolu veya ödemeli yayın olmadıkça, televizyonu bir bedel ödemeden seyreden izleyicilerdir. Ticari televizyonlarda izleyici çekilir ve bunun sonucunda reyting elde edilerek reklamcılara reklam zamanı kiralanır.[158]

İnsanlar şiddet içerikli programları ilgi ile izlemekte ve sonuçta şiddet yüksek reyting getirmektedir. Şiddetin yüksek reyting alması, televizyonculara iyi para kazandırıyor anlamına gelmektedir. Bunun bilincinde olan ve amacı kar etmek olan televizyon kanalları ise doğası gereği yoğun şiddet içeren programlar, filmler, diziler, çizgi filmler yayınlamakta bir sakınca görmemekte ve kamusal bir alan olduklarını unutmaktadır. Şiddete gösterilen ilgi öylesine önemli boyutlara gelmiştir ki, şiddet televizyonlar için velinimet haline gelmiştir.[159]

Yüksek reyting politikasıyla yayıncılar, insanların en çok ilgisini çeken konulara yönelmişlerdir. Televizyonlar, izleyicinin ilgisini daha fazla çekmek amacıyla TV yayınlarının içeriği konusunda en fazla tartışmaya yol açan şiddet ve cinsellik öğelerini çok sık kullanır. Bu yayınlar halkın ilgisini, aynı zamanda tepkisini çekmektedir. TV'deki şiddetin içeriği hakkında yapılan araştırmalarda şiddet dozunun TV'deki ticarileşme oranının yükselmesine paralel olarak arttığı görülmüştür.[160]

İzleyiciler, televizyon endüstrisi için reyting oluşturucu unsurlardır. Yayıncılar açısından, programların izleyici üzerindeki etkileri önem taşımaz. Endüstri açısından temel kaygı, reytingleri yüksek çıkaracak politikalardır. Televizyonun müşterisinin kim olduğuna ilişkin bir başka görüşe göre ise televizyonun esas müşterileri izleyiciler değil reklam verenlerdir ve reklam

[157] D. McQuail ve S. Windahl, 1997, s.70.
[158] İ. Erdoğan ve K. Alemdar, 2005, s.18.
[159] Sezer Akarcalı, "Televizyon ve Şiddet", *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı*, Sayı:11, 1996, s.553.
[160] E. Turam, 1996b, s.399.

verenlerin taleplerini karşılaması açısından reytinglerin yüksek olması önemlidir. Dallas Smythe'nin dediği gibi televizyon endüstrisinde esas ürün programlar değil izleyicilerdir. İzleyicilerin ilgisi reklamcılara pazarlanmaktadır.[161] Kitle iletişim araçları ve özellikle televizyonlarda kanın adeta fışkırmasının, acı, elem ve gözyaşının hedefi, daha fazla izleyici ve buna bağlı olarak reklam pastasından daha fazla pay alabilmektir.[162]

Savaş, saldırganlık ve terörün bir başka ifadeyle şiddetin yaygınlaşarak küreselleştiği dünyamızda, ticari televizyon odakları çok izlenilirliği hedeflemektedir.[163] Bu hedef doğrultusunda, günlük yaşamın bir parçası haline gelen şiddet ekranlarda gittikçe artan oranda yer bulabilmiştir.

Ferhunde Öktem, televizyonun müşterisinin reklam verenler olduğu düşüncesinin aksine, izleyici olduğunu ifade etmektedir. Televizyon, şiddeti önleyici değil, pazarlayıcı bir tutum sergilemektedir. Televizyon için "müşteri"; ürettiği ürünü pazarladığı, onu talep eden her yaştan insandır. Yapay, abartılmış, gerçek veya doğallaştırılmış şiddeti satarak izlenebilirliğini sağlayan televizyonun, insani yüzü olduğu iddia edilemez. Şiddeti sınır tanımadan kullanan şiddet içerikli yayınlar sonucu, televizyon şiddetin kaynağına dönüşmeye başlamıştır.[164] Televizyon ve film endüstrisi arasındaki en önemli fark izleyicilerin filmler için para ödemesidir. David Trend'e göre: "Film stüdyoları hala, izleyicilere eğlence satarak para kazanır. Televizyon şebekeleriyse reklam sahiplerine izleyici satarak para kazanır." [165]

Yüksek izleyici oranlarının, reklam verenleri kanala yönlendirmesi neticesinde izleyicinin televizyon yayınlarına ilgisi paraya tahvil edilmektedir. Yayın politikaları ve planlamalarının reyting üzerine kurulduğu bir sistem oluşmaktadır. Bu sistemde ise yayınların çocuk, ergen ve yetişkinlere yönelik etkilerini ihmal edici bir yayın anlayışı ortaya çıkmaktadır.

---

[161] E. Mutlu, 1999, s.89.
[162] Özcan Özel, "Medya ve Şiddet", *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı*, Sayı:11, 1996, s.550.
[163] Ferhunde Öktem, "Anne-Babalar ve Çocuklar", *Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberleri*, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara, 2003, s.39.
[164] a.g.m., s.37.
[165] D. Trend, 2007, s.127.

Yapımcılar, şiddetin izleyicinin ilgisini devam ettirmek için önemli bir teknik olduğunu bilmektedir. Şiddet öğesinin yayınlarda bu kadar yoğun olarak kullanılmasının gerçek sebebi budur. İnsanların şiddet betimlemelerini görmek istemelerinin nedeni ise merak duygusudur. Çünkü bu tür betimlemeler, aslında çoğu insana hayatlarında bir defa dahi karşılaşamayacakları olaylar hakkında bir şeyler öğrenme fırsatı sunar. Bunun farkında olan televizyon endüstrisi, şiddetin ortaya çıkaracağı etkileri değerlendirmeden, yayınlarında şiddeti yoğun olarak işlemektedir. Bir başka ifadeyle yapımcılar; haber, dizi, film, reality show, yarışma, belgesel ve benzeri tüm program türlerinde bu teknikten üst düzeyde yararlanmaktadır.[166]

İzleyicinin ilgisini çekmek, yüksek reyting almak ve bunu ticari kara dönüştürme çabasında olan yayıncılar, şiddet içerikli yayınlara yönelik yapılan eleştirilere karşı yapıcı bir değerlendirme ve olumlu bir yaklaşım sergilememiştir. Aksine, televizyonlar başta diziler olmak üzere tüm program türlerinde şiddete önemli bütçeler ayırmıştır, kanallar arasında şiddet içerikli programların transferleri gerçekleşmiş ve benzer konulu şiddet içeren dizilerin sayısı gün geçtikçe artmıştır. Öyle ki, zaman zaman şiddet ve reyting arasındaki doğru orantıyı fark eden yayıncılar için anlatım ikinci plana düşmüş çatışma, işkence, kavga görüntüleri kurgunun içinde anlatımın bir öğesi olma özelliği kaybederek amaca dönüşmüştür. Yüksek reyting uğruna televizyon kuruluşları şiddet, cinsellik ve çarpık ilişkileri, abartılı bir biçimde ve sınırları zorlayarak yayınlamaktan kaçınmamıştır. Özetle televizyon için şiddet reyting, reyting para demektir. Bu anlamda daha çok para kazanmak için daha çok şiddet gösterilir. Bu sarmalın sonucu ise şiddet toplumunun temeline televizyoncular tarafından izleyicinin yardımıyla bir taş daha konulmaktadır.

Televizyon kuruluşlarının kullandığı frekanslar toplumun ortak kaynağıdır ve bundan dolayı yayınlar kamusal sorumluluk anlayışı çerçevesinde yapmalıdır. Yayıncı kuruluşlar kamusal sorumluluk anlayışı ve kurumsal çıkarları arasında tercih yapılması gerektiğinde, sonucunda karılaşacağı yaptırımı da dâhil ederek bir maliyet

[166] a.g.e., s.51.

fayda analizi yapmakta ve kamusal sorumluluk anlayışından feragat ederek şiddet içerikli yayınları sürdürmektedir.

2.2.3. RTÜK Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması ve Şiddet

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından demografik yapısı ve sosyo-ekonomik düzeyi, Türkiye genelini yansıtacak şekilde coğrafî bölge, cinsiyet, yaş, medenî durum, eğitim düzeyi, meslek grubu ve gelir gruplarına göre belirlenmiş, 2570 kişiden oluşan örneklem üzerinde yapılan Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması, yayınlarda şiddet içeriğine izleyicinin bakışına ilişkin önemli bulgular ortaya koymaktadır.[167]

Bu araştırmaya göre "Yayınlarda ne tür görüntülerden rahatsız oluyorsunuz?" sorusuna yönelik şiddet içeriği ile ilgili cevapların oranları şu şekildedir: (Birden fazla cevap verilebilmiştir.) "Şiddet görüntülerinden" %69,3, "Aile kavgaları ile ilgili görüntülerden" %54.3, "Cinayet görüntülerinden" %49.7, "Trafik kazası görüntülerinden" %26.7 oranındadır. Televizyon izleme alışkanlığı nedeniyle oluştuğu düşünülen davranışlara ilişkin olarak verilen kanaat cümlelerine bakıldığında, "Toplumda şiddeti artırıyor" ifadesine katılım oranının % 79.6 olduğu görülmektedir.[168]

RTÜK tarafından gerçekleştirilen bu önemli ve kapsamlı araştırma sonucunda izleyicilerin %69,3 ünün şiddet görüntülerinden rahatsız olduğu ve %79,6 sının televizyon yayınlarında şiddetin toplumda şiddeti artırdığı görüşüne katıldığı görülmüştür. Araştırma sonucu, izleyicilerin önemli bir bölümünün şiddet içerikli yayınlardan rahatsız olduğunu ve bu yayınların toplumsal şiddeti artırdığını ifade etmelerine rağmen televizyonda şiddet içeren programları izlediğini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde, şiddetin insanların ne derece ilgisini çektiği ve izlemekten kendisini alıkoyamadığı bir öğe olduğu anlaşılmaktadır.

[167] RTÜK, 2009, s.2.
[168] a.g.e., s.131,135.

RTÜK İletişim Merkezi'ne ulaşan şikâyetlerin önemli miktarının şiddet içerikli yayınlar konusunda olmasına karşın, şiddet içerikli programların reyting ölçümlerinde üst sıralarda yer aldığı gözlenmektedir. Bu bağlamda Kurtlar Vadisi dizisi bu durumun en güzel örneğini oluşturmaktadır. Söz konusu dizinin, uzun yıllar boyunca yayınlanmasına ve yoğun izleyici şikâyetleri almasına rağmen reyting istatistikleri incelendiğinde sürekli olarak üst sıralarda yer aldığı görülmektedir.

Sonuç olarak; şiddet görüntülerinin yer aldığı programların, izleyicilerin en çok rahatsız olduğu, en çok şikâyet ettiği ve en çok izlediği yayınlar olduğu ve bunun bilincinde olan televizyoncuların, ticari ürünleri olan televizyon programlarında şiddet temasını yoğun olarak kullanmaktan ticari kaygılarla vazgeçemedikleri görülmektedir.

2.3. TELEVİZYONDA ŞİDDET İÇERİKLİ YAYINLARIN ETKİLERİ

Televizyonda saldırgan davranışların, şiddet eylemlerinin, pornografik öğelerin olduğu yayınların, öncelikle çocukları ve gençleri, daha sonra bilgi ve kültür düzeyine göre yetişkinleri etkilediği kabul edilmiştir. Olumsuz etkilerin düzeyi insanların duygusal, bilişsel gelişmesine, bilgi ve kültür düzeyine göre farklılıklar gösterebilmektedir. [169]

Bireylerin şiddet içerikli televizyon yayınlarının olumsuz etkilerine maruz kalma risklerini azaltan veya artıran bazı unsurlar vardır. Bu unsurların açıklanması televizyonda şiddet içeriğine ilişkin daha doğru bir değerlendirme yapılabilmesine imkân sağlayacaktır. Bir kısmına çalışmamızın önceki bölümlerinde de değindiğimiz bu hususlar; şiddet uygulayan karakterin niteliği, şiddet mağdurunun niteliği, şiddetin haklılaştırılması, silah kullanımı, yoğun ve açık şiddet gösterimi, gerçekçi şiddet, ödüllendirme ve cezalandırma, acının/zararın gösterilmesi, mizah unsuru olması

[169] Ö. Köknel, 2000, s.121.

olarak ifade edilebilir. Şiddet içerikli yayınların etkilerine maruz kalmanın risklerini artıran veya azaltan bu unsurlar kısaca şu şekilde açıklanabilir:[170]

> "- Şiddet Uygulayan Karakterin Niteliği
> Çalışmalar, izleyicilerin ilgi çekici kahramanlar ve iyiler tarafından uygulanan şiddeti öğrenme olasılığının ve bu karakterlere özenme olasılığının kötü karakterlerin şiddet uygulaması durumuna göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.
>
> - Şiddetin Mağduru (Kurbanı)
> İzleyici daha çok iyi karakterlerle empati kurduğundan, iyi karakterlerin şiddetin kurbanı olması korku düzeyini yükseltmektedir.
>
> - Haklılaştırılmış Şiddet
> Çalışmalar, haklılaştırılmış ve kabul edilebilir şiddetin izleyicinin şiddeti öğrenmesine ve meşrulaştırmasına yol açtığını göstermektedir.
>
> - Silahlar
> Tabanca, bıçak gibi klasik silahlar insanların hafızalarındaki şiddet olayları ve davranışlarını tetiklediği için izleyicinin saldırganlığını artırmaktadır.
>
> - Yoğun ve Açık Şiddet
> Araştırmalar yoğun, açık ve tekrarlanan şiddetin saldırganlığın öğrenilmesini ve korkuyu artırdığını göstermektedir.
>
> - Gerçekçi Şiddet
> Şiddetin gerçekçi olarak tasvir edilmesi veya gerçek şiddet izleyicileri gerçek olmayan şiddet görüntülerine göre saldırganlığı daha çok teşvik etmektedir.
>
> - Ödüllendirme ve Cezalandırma
> Şiddetin ödüllendirilmesi veya ağır şekilde cezalandırılmaması saldırgan davranışların ve tutumların öğrenilmesini teşvik etmektedir.
>
> - Acının/Zararın Gösterilmesi
> Araştırmalar, şiddetin yol açtığı acı ve zararlara ilişkin sonuçlar gösterildiğinde izleyicilerin saldırgan davranışı öğrenmesi ve taklidinin teşvik edilmediğini ortaya koymuştur.
>
> - Mizah Unsuru Olması
> Şiddetin mizah unsuru olarak kullanılması, şiddeti daha zararsız olarak gösterilmesi saldırganlığın öğrenilmesine ve duyarsızlaşmaya yol açar."

Televizyon yayınlarında şiddetin incelenmesine yönelik birçok çalışmada şiddet içeriğin bireyler üzerindeki etkileri; saldırgan davranışlar, şiddete karşı duyarsızlaşma, kötü ve korkulu bir dünyada yaşama algısı olmak üzere üç başlık altında değerlendirilmiştir.

[170] National Television Violence Study, Executive Summary, 1998, s.8,9.

2.3.1. Saldırgan Davranışlar

Medya şiddetine maruz kalma ve saldırganlık arasında güçlü bir ilişki vardır. Çok sayıda araştırma sonuçlarının incelendiği meta analizleri değerlendirildiğinde, bu analizlerde medya şiddeti ve saldırganlık arasında %11 - %31 arasında değişen oranlarda pozitif bir ilişki bulunmuştur. Bu bakımdan daha yüksek oranda televizyon şiddetine maruz kalmanın saldırganlığın artmasına yol açması beklenmektedir.[171] Laboratuar deneyleri, korelasyonel çalışmalar, alan deneyleri ve boylamsal çalışmalar televizyon yayınlarında şiddet izleme ve saldırganlık arasında pozitif bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır.

Televizyon yayınlarında şiddet, gerçek dünyada yaşanandan daha yoğun olarak sergilendiği için bireylere günlük yaşamdan daha fazla şiddet deneyimleme ve öğrenme fırsatı sunmaktadır. Bu deneyimleme ve öğrenme süreci bireylerin saldırgan davranışlarda bulunma eğilimini artırmaktadır.

Televizyon yayınlarında şiddetin en somut etkisinin hem kısa hem uzun dönemde saldırganlık olduğu yapılan araştırmaların büyük bölümünde ortaya çıkmıştır. Televizyon yayınlarında şiddet, izleme ve saldırganlık arasındaki ilişki bireysel çalışmalarda ve uzmanlardan oluşan mesleki birlikler tarafından ifade edilen kanaat ve çalışmalarda açıkça görülmektedir.

Amerikan Psikiyatri Derneği (American Psychiatric Association)'nin medyadaki şiddetin etkileri konusunda görüşü şu şekildedir: [172]

> "Tartışma bitmiştir. Son otuz yılı aşkın bir süreçte, kitle iletişimi üzerine yapılan araştırmalardaki ezici bir bulgu, medyadaki şiddet sahnelerine maruz kalmanın, çocuklarda saldırgan davranışları arttırdığı olmuştur."

Türkiye Psikiyatri Derneği'nin televizyon yayınlarında şiddet konusunda değerlendirmesi şu şekildedir.[173]

---

[171] B. J. Bushman ve C. A. Anderson, 2001, s.477-489.
[172] RTÜK, 2006, s.18.
[173] a.g.e., s.19

> "Televizyonun günlük yaşamda gittikçe daha çok yer kaplamaya başladığı, bu nedenle de bireylerin dünyayı kavrayışları ve verecekleri tepkinin belirlenmesi üzerinde her gün biraz daha etkili olduğu, genel kabul gören bir gerçektir. Bu etkililiği nedeniyle televizyon programlarında açık şiddete, günlük yaşamda yer aldığından daha yüksek oranda yer verilmesinin, genel olarak bireylerin ruhsal yönden daha çok travmayla karşılaşmasına yol açmakta olduğu da bilinmektedir. Öte yandan, televizyonun izleyenlere davranış kalıpları oluşturucu etkisi, toplumda bazı davranışların yaygınlaşmasına yol açabilmektedir. Bu durumun, şiddet içeren programların çocukların da televizyon izleyebildiği saatlerde yayımlanmasıyla, çocuklar üzerinde daha da zararlı etkilere yol açacağı kolayca anlaşılabilir. Aynı şekilde, yoğun cinsel ilişki sahneleri içeren programları çocukların izlemesiyle doğacak zarar da tahmin edilebilir. Bu bağlamda, şiddet ve yoğun cinsel ilişki içeren programların, öncelikle çocuklar olmak üzere, izleyiciler üzerinde olumsuz etkileri olduğu kanısındayız."

Türk Psikologlar Derneği, televizyonlarda yayınlanan bazı programlardan kaydedilmiş örnek sahneleri inceledikten sonra, yayınlarda şiddet konusunda "Şiddete maruz kalma ya da izleme sonucunda, bu tür davranışların model alma yolu ile öğrenildiği ve şiddet içeren davranışların frekansının arttığı bilinmektedir." değerlendirmesinde bulunmuştur. ABD'nin Ulusal Ruh Sağlığı Enstitüsü "Televizyonda şiddete maruz kalmanın, ölçülen diğer davranışsal değişkenlerde olduğu gibi, saldırgan davranışlarla güçlü bir ilişki gösterdiğini" bildirmiştir.[174]

Uzun süre televizyon izleyenlerin, az televizyon izleyenlere göre daha güvensiz, kuşkulu, kızgın ve öfkeli oldukları gözlenmiştir.[175] Her gün kanlı, bıçaklı, silahlı, kavgalı, dövüşlü sahneler izleme izleyici üzerinde şiddeti pekiştirici, etkileyici bir rol oynar.[176] Çocuklar, iletişim araçlarında sunulan şiddet ve saldırganlık modellerini kolayca taklit edebilmektedir. Saldırganlık ve şiddetin yapay olduğu bilincinde olan çocukların etkilenmediğinin düşünüldüğü hallerde bile, ekran karşısında olan ve bu ayrımı yapamayan çocukların şiddeti taklit ederek saldırgan davranışlarda bulunabileceği unutulmamalıdır.[177]

Zuhal Baltaş, İngiltere'de 1980 yılına kadar televizyonun etkileri konusunda 2886 yayın yapıldığını, bu yayınlardan elde edilen verilere göre olumsuz etkilerin başında, saldırganlık ve şiddete neden olmanın yer aldığını ifade etmektedir. Amerika'da yapılan araştırmalar, televizyon ve televizyon ile ilgili araçların (video

[174] a.g.e., s.19, 21.
[175] Ö. Köknel, 2000, s.121.
[176] M.Tezcan, 1996, s.106.
[177] F. Öktem, 2003, s.40.

vs.) insanların yaşama biçimlerini değiştirmede en etkili araç olduğunu ortaya koymaktadır. Hayal gücüne dayalı abartılmış şiddet sahneleri, insanlar için özellikle çocuklar için olumsuz yeni modeller oluşturabilmektedir. [178]

J.L. Singer ve D.S. Singer'ın televizyonun çocuklar üzerinde etkisi ile ilgili İngiltere'de yaptıkları araştırmada, yatılı okulda kalan 13-16 yaş grubu çocuklar iki gruba ayrılmış, ilk gruba 15 gün sadece komik ve sosyal programlar izlettirilmiştir. İkinci gruba ise şiddet içeren programlar gösterilmiştir. Araştırma sonucunda birinci grupta hoşgörü, tartışma, iletişim ve gülme düzeyi; ikinci grupta ise sözel ve fiziksel saldırganlık düzeyinin yüksek olduğu bulunmuştur.[179]

Philips (1983), ABD'de profesyonel ağır sıklet boks maçlarının ülkede işlenen cinayet sayısı üzerine etkilerini araştırmıştır. 1973-1978 yılları arasında 18 ağır sıklet şampiyonluk maçı yapılmış ve araştırmacı bu maçlardan sonraki 10 gün içinde işlenen cinayet sayısını bulmuştur. Çalışma verileri incelendiğinde boks maçlarının cinayetlerde artışa yol açtığı ve bunun saldırgan davranışın öğrenilmesi ile açıklanabileceği sonucuna ulaşılmıştır. [180]

Şiddet içerikli programların olumsuz etkilerini ortaya koyan ve medyaya yansımış çok sayıda önemli olay vardır. Amerika'da 8 yaşındaki bir çocuk, ailesinin yaşadığı karavanı yakarak kız kardeşinin ölmesine sebep olmuş ve sonrasında çocuğun kibritle oynayarak ateş yakma düşüncesini televizyondan öğrendiği anlaşılmıştır. 1993 yılında İngiltere'de 10 yaşında iki çocuk, izledikleri filmin etkisinde kalarak iki yaşında bir çocuğu öldürmüştür. "Testere" filminden etkilenen 19 yaşındaki gencin 16 yaşındaki sevgilisini öldürmesi ise ülkemizden verilebilecek bir örnektir.[181] Şiddet içerikli programların artık çocukların oyun anlayışlarını dahi değiştirdiği dikkate alındığında bu olayların yaşanması ve örneklerin çoğaltılması şaşırtıcı olmayacaktır.

---

[178] Zuhal Baltaş, *Televizyonda Şiddet ve Çözüm Önerileri Paneli*, 6 Ocak 1997, *Reklamverenler Derneği*, İstanbul, 1997, s.8.
[179] Demet Taşdan, *Okul, Aile ve Toplum İlişkilerinde Çocuk ve Şiddet*, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2009, s.39,40.
[180] A. Dönmez, 1988, s.36.
[181] Müjdat Avcı, "Televizyon ve Öğrenilen Bir Davranış: Şiddet", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:6, Sayı:37, Aralık, 2006, s.137.

Araştırmacılar, medya ve saldırganlık ilişkisini incelerken bireylerin kişisel özelliklerini genellikle ihmal etmiştir. Bireylerin karakter özelliklerinin de dikkate alındığı bir çalışmaya göre, saldırgan karakter özellikleri ve şiddet içerikli film izleme tercihleri arasında pozitif bir ilişki vardır ve bu önceki bazı araştırma bulgularını da tekrarlamaktadır. Şiddet içerikli ve şiddet içermeyen filmler arasında bir seçme imkânı verildiğinde saldırganlık düzeyi yüksek karakterli bireylerin saldırganlık düzeyi düşük bireylere göre şiddet içerikli filmleri daha fazla tercih ettiği görülmüştür. Araştırma sonucu göstermektedir ki, saldırgan karakterli bireyler medya şiddetinden daha fazla etkilenmektedir. Bu bireyler saldırgan etki ve davranışlara daha açık olmaktadır. Bu çalışmaya göre, medya şiddetine duyarlılık açısından cinsiyet farklarının bir önemi bulunmamaktadır.[182]

Anti sosyal saldırgan davranışlar çok sayıda faktörün sonucudur. Çocuklar ve diğer bireyleri tek bir faktör saldırgan yapmaz. Ancak bu faktörlerin her biri bireylerin saldırgan olmasına katkı sağlar. Televizyon yayınlarında şiddete maruz kalmak ve şiddet içerikli programları tercih etmek bireylerin saldırganlıklarının artmasında önemli rol oynayan faktörlerdir. [183]

2.3.2. Duyarsızlaşma

Duyarsızlaşma süreci, tekrar tekrar medya şiddetine maruz kalan bireylerin, şiddet içerikli yayınlara tepkilerinin azaldığı görüşüne dayanmaktadır. Bazı eleştirel görüşlere göre, Amerikalılar özellikle şiddete karşı duyarsızlaşmış ve bunun sonucunda başlıca medya kuruluşlarında şiddet daha fazla kabullenebilir hale gelmiştir. Küreselleşen dünyada sadece Amerikalılar için değil diğer toplumlarda da insanların duyarsızlaştığı ve medya kuruluşlarının şiddeti yoğun olarak işlediği görülmektedir.[184] Duyarsızlaşma, korku ve kaygı verici uyarıcılardan kaçınmak veya

[182] Brad J. Bushman, "Moderating Role of Trait Aggressiveness in the Effects of Violent Media on Aggression", *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol:69, No:5, 1995, s.950-960.
[183] L. R. Huesmann, K. Lagerspetz ve L. D. Eron, 1984, s.746-775.
[184] V. C. Strausberger, 2004, s.61.

onun etkisini en aza indirmek için bilinçli veya bilinçsiz olarak benimsenen bir yoldur. Şiddet abartılı ve çok yoğun olarak ekranlarda görüldüğünde, bu görüntülerin neden olduğu rahatsızlık veren duygulardan kaçınmak için bir duyarsızlık oluşur. Bu nedenle programlarda şiddet duygularının uyarılması için şiddetin dozu giderek artırılmaktadır.[185]

Duyarsızlaşmanın varlığı çok sayıda çalışma tarafından ortaya konmuştur. 1974 yılında 5. sınıf öğrencilerine, 15 dakikalık şiddet içerikli drama veya beyzbol maçı izletilmiştir. Sonrasında her bir çocuk, kendisinden daha küçük iki çocuğun gözetimi için bırakılmıştır. Her bir olayda çocuklar önce tartışmış ve sonra kavga etmiştir. Araştırma sonucuna göre, suç ve şiddet içerikli dramaları izleyen çocuklar, beyzbol maçını izleyenlere göre beş kez daha düşük oranda yardım çağrısında bulunmuştur.[186]

Televizyon yayınlarında şiddet içeriğinin yoğun olarak kullanılmasının en önemli sonuçlarından biri şiddet görütülerinin olağanlaşması ve kanıksanması sonucunda, gerçek değillermiş gibi algılanmasıdır. Bir katliam yerinin fotoğrafı, parçalanmış insanların cesetleri, duvarlara sıçramış kan lekelerinin mide bulandırıcılığı bütün çarpıcılığıyla gerektiği gibi yansıtılamaz ve büyük ölçüde olağanlaştırılmış ve yumuşatılmış olarak sunulur. İzleyici üzerinde şiddete bir tül perde ardından bakılıyormuş izlenimi uyanır.[187] Türk Psikologlar Derneği duyarsızlaşma konusundaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:[188]

> "Şiddet karşısında bir süre sonra duyarsızlaşma geliştiği ve bunu izleyen aşamada, sinme ve boyun eğme davranışlarının ortaya çıktığı da bilimsel bir gerçektir. (…) Çocukların, dünyayı ve olayları yetişkinler gibi değerlendiremeyecekleri açıktır. (…) Şiddet adeta olağan, sıradan ve hayatın bir parçası olarak gösterilmektedir. Bu da bir süre sonra, toplumların şiddete karşı duyarsız kalmalarına ve şiddet içeren olayların sıklığının giderek artmasına neden olmaktadır."

Küfür, dayak, kavga, yaralama, öldürme, dolandırıcılık, hırsızlık, gasp, mafya hesaplaşması, çek-senet mafyası, cinsel saldırı, işkence, yargısız infaz, baskın,

[185] RTÜK, 2006, s.13.
[186] V. C. Strausberger, 2004, s.61.
[187] Y. Michaud, 1991, s.46.
[188] RTÜK, 2006, s.19.

bombalama, yakma, yıkma, silahlı çatışma olayları günlük yaşantımızın bir parçası haline gelmiştir. Bu şiddet olayları ile yaşayan insanların çoğu şiddete karşı duyarsızlaşmış ve tepkisizleşmiştir.[189]

Can Dündar, duyarsızlaşmanın izleyici üzerindeki etkilerini şu şekilde ifade etmektedir: [190]

> "Her gün ekrandan oturma odalarına sıçrayan kanın bunalttığı seyirci, zamanla bu şiddet gösterisine alışmakta ve beyni patlamış cesetleri izlerken bile, kadavra başındaki bir tıp öğrencisi kadar soğuk kanlı olabilmektedir. Bu kanıksama, zamanla bir adım öteye sıçrayıp "daha fazla şiddet" çağrısına da dönüşebilmektedir.

Şiddet gösterilerine müdahale etmeden tanık olmak, sanatsal ya da gerçeklik olsun, gösteri elemanlarını nesneleştirme yoluyla rasyonel bir anlam kazanır. Cansız nesneler olarak görülen gösteri elemanlarının sergiledikleri veya maruz kaldıkları şiddet edimleri, yalnızca bir heyecan işlevi üstlenmektedir.[191] Televizyon yayınlarında şiddete karşı duyarlılığın azalması sonucunda bireylerin şiddete karşı tepkisiz kaldığı ancak şiddet içerikli yayınlara ilginin arttığı görülmektedir. Bir zaman sonra ise bireylerde ve toplumlarda şiddete karşı öylesine bir duyarsızlaşma olmaktadır ki artık insanlarda canlı yayınlarla izledikleri savaşlara karşı bile duyarlılık oluşmamaktadır.

Medyadaki şiddetin yarattığı şiddete karşı duyarsızlaşma olgusuyla ilgili sonuçlara göre, çocuklar şiddet içeren filmler izledikçe gerçek dünyadaki şiddete daha az tepki vermekte, başkalarının yaşadığı acı ve sorunlara karşı ilgisiz kalmakta, empati kurmamakta ve toplumda giderek artan şiddet olaylarına daha fazla hoşgörü göstermektedir.[192]

İnsanlar evlerinde, güvenli bir ortamda, sevdikleriyle birlikte şiddet sahnelerini izlerken, insanlar üzerinde giderek artan şiddet sahnelerine ve olaylara karşı ciddi bir duyarsızlaşma oluşmaktadır. Duyarsızlaşma, öylesine bir boyuta

---

[189] Ö. Köknel, 2000, s.18.
[190] Can Dündar, "Televizyon ve Şiddet", *Cogito*, Yapı Kredi Yayınları, Sayı:6-7 Kış-Bahar, İstanbul, 1996,s.389.
[191] N. Türkoğlu, 2010, s.254.
[192] RTÜK, 2006, s.31.

gelmiştir ki çocuklara "Korktunuz mu?"diye sorulduğunda "Niye korkalım ki, sadece bir kişi öldü" cevabı alınabilmektedir. İnsanlara bir ölüm sahnesi yetmemekte; insanın üzerine sıçrayan beden parçaları ya da duvarlara yapışan kan parçaları gösterilmektedir. Televizyon yayınlarında, şiddetin bu kadar yoğun olarak kullanılmasının en önemli nedenlerinden biri insanların duyarsızlaşmasıdır. Ölümün bile tek başına insanı uyarmaya yetmediği bir duyarsızlık ortamında yetiştirilen çocuklar, şiddeti içselleştirmekte ve sıradanlaştırmaktadır.[193]

İzleyicin sürekli olarak şiddet uyaranı ile karşılaşması, parçalanmış cesetler ve vahşet görüntüleri karşısında soğukkanlı ve tepkisiz davranmasına neden olmaktadır. Bu kanıksama, daha fazla şiddetin doğmasına neden olmaktadır. İntihar teşebbüslerinin, savaşların, hunharca öldürülenlerin üzerindeki örtülerin açılarak ekranda sergilenmesi ve bunu seyredenlerin ellerinde kuruyemişlerle naklen savaşları izlemesi, ne ölçüde duyarsızlaştığımızın önemli bir göstergesidir.[194]

2.3.3. Kötü Dünya Algısı

Televizyon yayınlarında, gerçek hayatta yaşanan şiddetten daha yüksek oranlarda şiddete maruz kalınması sonucunda Gerbner tarafından "kötü (acımasız) dünya sendromu" diye nitelendirilen, izleyicilerin dünyayı daha tehlikeli, kötü ve karanlık bir yer olarak algılaması durumu ortaya çıkmaktadır. İnsanı rahatsız edici bu algı, halkın endişelenmesine ve aynı zamanda hayatta karşılarına çıkabilecek gerçek tehlikeleri fark edememelerine yol açar.[195] Şiddet, seyirci üzerinde tepki olarak tehlikeli bir umutsuzluk dalgası oluşturur. Felaket haberlerinin ve olumsuz olayların aslında sistemin doğasından kaynaklanan ve çözülebilir sorunlar olduğunu algılayabilecek olan izleyici, yoğun şiddet haberleri sonucunda körleştirildiğinde derin bir çıkmaza saplanarak "Zaten her şey kötüye gidiyor. Çare de görünmüyor.", yılgınlığı içinde bir üst otorite arayışına girmektedir.[196]

---

[193] F. Öktem, 2003, s.32
[194] Nihal İldeş, "Aile ve Şiddet", *Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberleri*, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara, 2003, s.66.
[195] D. Trend, 2007, s.18.
[196] C. Dündar, 1996, s.389.

Yetişkinler, küçük bir şiddet görüntüsünün bile çocukları nasıl korkuttuğunu unutabilmektedir. Yapılan bir çalışmaya göre, üniversite öğrencilerinin %90'ından fazlası çocukluklarında izledikleri ve onları korkutan film veya televizyon programlarını canlı biçimde hatırlamaktadır. Disney karakteri ceylan Bambi'nin annesinin öldürülmesinin oluşturduğu travma ve Aslan Kral'ın babasının öldürülmesinin çocuklar tarafından korku dolu gözlerle ekranlarda izlenmesi akla ilk gelen örneklerdir. Çok fazla televizyon izleyen yetişkinlerde de gerçek dünyada şiddet kurbanı olma korkusu artmakta ve kötü dünya sendromuna eğilim olmaktadır.[197]

Medyada şiddetin insanları saldırgan yaptığı ve suça yönelttiği görüşünü eleştiren David Trend, medyanın insanlar üzerindeki asıl zarar verici etkisinin kötü dünya sendromu olduğunu kabul etmekte ve şu şekilde ifade etmektedir:[198]

> "Medyada şiddet insanların saldırgan olmasına ya da suç işlenmesine neden olmayabilir ama daha zarar verici bir şey yapar. Medyada şiddet, insanları şiddet dolu bir dünyada yaşadıklarına ve dünyayı daha güvenli hale getirmek için şiddetin gerekli olduğuna inandırır. Dünya hakkındaki bu inançlardan kaynaklanan endişeler ve yaklaşımların insanların hayatları ve toplumun düzeni üzerinde çok büyük sonuçları vardır. İnsanların evde, toplum içinde, işte, okulda ve boş zaman etkinliklerindeki davranışları bundan etkilenir. Şiddet konusundaki endişeler, insanların izledikleri televizyonu, okudukları şeyleri ve arkadaşlarıyla tartıştıkları konuları etkiler. Zamanlarını planlama şekillerini, gitmeye karar verdikleri yerleri ve satın aldıkları şeylere bir gölge gibi düşer. Önünde sonunda medyada şiddet insanların hayatlarıyla ilgili hayalleri ve gelecek hakkındaki düşünceleri üzerinde zararlı etkilere sahiptir. Bu endişe dolu dünya görüşü, öz kimliklerimizi korkuyla yoğuran bir şiddet kültürünün sonucudur."

Haberler incelendiğinde, habercilik anlayışının kötü dünya dünya algısını tetikleyici olduğu görülmektedir. Can Dündar, haber bültenlerinin nasıl kötü dünya algısına yol açtığını şu şekilde açıklamaktadır: [199]

> "Şiddet haberlerinin gördüğü ilgi ve "iyi haberi haberden saymayan" anlayış haber spikerlerini giderek birer felaket tellalına dönüştürdü. Üstelik, haber bültenleri, bunca felaketi, birbirinden bağımsız ve çözümü imkânsız karabasanlar olarak verdiğinden, korunmasız seyirci, dünyayı, şiddetin kucağında hızla felakete giden bir gezegen olarak algılamaya başladı."

[197] V. C. Strausberger, 2004, s.61.
[198] D. Trend, 2007, s.80.
[199] C. Dündar, 1996, s.387.

Televizyon sadece çocuklar üzerinde değil yetişkinler üzerinde de bir korku etkisi yaratmaktadır. İnsanlar dış dünyanın tehlikelerle dolu bir yer olduğu tasavvuru etmeye başlamaktadır. BBC'nin yaptırmış olduğu bir araştırmaya göre; İngiliz toplumunda görüşme yapılan kişiler, yaşayanların %25'inin şiddet kurbanı olduğunu düşünürken, toplumdaki şiddetin oranı sorulduğunda ise görüşülen kişilerden %25'inin cevabı şiddetin yoğun olduğudur. Ancak araştırmanın yapıldığı dönemdeki suç istatistiklerine bakıldığında İngiltere'de şiddet suçları %2 oranında seyretmektedir.[200]

Bir çalışmada gerçek dünyada yaşanan suç oranı ve gerçek olayların işlendiği polisiye programlarda görülen suç oranı karşılaştırılmıştır. Söz konusu çalışmada, suçlar şiddet içeren ve şiddet içermeyen olarak sınıflandırılmıştır. Gerçek yaşamda suçların % 87'si şiddet içermeyen suçlar olurken, TV programlarında ise suçların yalnızca %13'ü şiddet içermemektedir. Gerçek dünya ve televizyonda tasvir edilen dünya arasında en büyük çelişki cinayet konusundadır ve en büyük şiddet cinayettir. FBI rakamlarına göre suçların % 0,2'sini cinayet oluştururken bu oran televizyon programlarında %50 olmuştur. Bu sonuçlar medyada yer alan şiddetin, gerçek yaşamdan fazla olduğunu ortaya koymaktadır.[201] Televizyon şiddetine maruz kalan izleyicilerin şiddet algısının gerçek şiddet oranlarının üzerinde olması, bu bireylerde gerçek dünyanın olduğundan daha şiddet dolu ve kötü bir yer olarak algılanmasına ve korku oluşmasına neden olmaktadır.

Genel korku düzeyinin yükseldiği bir dönemde, şiddet imgelerinin miktarında ve yoğunluğunda artış olması endişeleri artırmaktadır. Filmler, televizyon ve oyunlar, kurgusal terör ve felaket anlatımları sunarken, haber medyası da cinayet, trafik kavgaları, çete savaşları, işyerlerindeki şiddet, katil anneler ve tıbbi suistimalleri izleyiciye ulaştırmaktadır. Sonuç olarak, gerçek bir tehlikenin çok ötesinde korku, risk ve felaketleri saplantı haline getirmiş bir toplum ortaya çıkmaktadır.[202]

[200] E. Sözen, 2005, s.89.
[201] B.J. Bushman ve C.A. Anderson, 2001, s.477-489.
[202] D. Trend, 2007, s.17.

Televizyonlar rekabetin etkisiyle haber bültenlerinde, pahalı ve zaman alıcı analizler yapmak yerine daha kısa ve daha fazla heyecan yaratacak haber yapma eğilimine girmişlerdir. Cinayet, kavga, yaralama, işkence, terör eylemleri, afet ya da felaketler gibi şiddet içeren yayınlar bu amaca uygun haberlerdir. Bu haberler izleyicilerde kaygı ve korku oluşturacak, dünyayı tehlikeli bir yer olarak algılamalarına neden olacak nitelikte haber içerikleridir. Bu durum izleyicinin tepkilerini dile getirecek bir ses, kaygılarını yatıştıracak bir otorite aramalarına neden olmakta ve "korku kültürü"ne katkıda bulunmaktadır.[203]

Haber bültenlerinde şiddet dolu bir dünyaya tanık olan izleyicinin gerçek yaşamda şiddet mağduru olabileceğine ilişkin risk algısını yükseltecektir. Kötü bir dünya algısı, bireyin yaşamında aldığı kararları etkiler ve birey kendisini korumak için şiddeti haklı görür.

[203] a.g.e., s.38.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TELEVİZYONDA PROGRAM TÜRLERİNE GÖRE ŞİDDET İÇERİKLİ YAYINLAR

Şiddet içerikli yayınlar, izleyici üzerinde etkilerinin aynı olmamasından dolayı program türlerine göre farklı değerlendirilmektedir. Çalışmamızın bu bölümünde haberlerde, dizilerde, çizgi filmlerde, filmlerde, reality showlarda, reklamlarda ve magazin programlarında şiddet konusu incelenecek ve örnekler verilecektir.

3.1. Haberlerde Şiddet

Televizyon yayınlarında yer alan şiddet açısından en fazla eleştirilen program türü haberlerdir. Kaynağın güvenilirliğine göre hedef kitledeki izleyiciler habere ön yargısız yaklaşır ve haberin içeriğinde verilen bilgileri ön yargısız olarak algılar. Bu bakımdan televizyon yayınları açısından haberler, ayrı bir önem ve özellik taşımaktadır. Haber olarak verilen mesaj içeriklerinin bireyleri etkileme gücü yüksektir. Öyle ki, kimi zaman reklam ve yorumların haber formatında verilmesinin temel gerekçesi de budur.[204]

Medyanın, şiddet olaylarını haber olarak vermesi doğaldır, ancak haberin sunumu önemlidir. Haberciler, ticari gazeteciliğin geleneksel "kan varsa haber var" anlayışının devamı olarak hikâyelerini etkisi artırılmış ve ilgi çekici vermek için sürekli olarak şiddet olaylarının tüm yönlerini vermeden naklederler. Haberlerin sunumuna bakıldığında işkence, kavga, silahla vurma, bombalama, çocuk kaçırma olaylarının nedensiz ve amaçsız meydana geldiği izleniminin verildiği dikkat çekmektedir.[205]

[204] Nurettin Güz, "Şiddetin Önlenmesinde Medyanın Rolü", *Çocuk ve Ergene Yönelik Şiddetin Önlenmesi Sempozyumu*, 15-16 Mayıs 2006, Aem Kitap, Ankara, 2007, s.40
[205] D. Trend, s.137.

Haber, yalnızca görüntülerin dayanılmaz çekiciliğine terk edildiği için izleyici açısından haberin içeriğinde bir eksiklik ve haberi anlamlandırmada bir kopukluk oluşur. Bu bakımdan eğer "doyurucu" şiddet görüntüleri varsa haberciler "neden ve niye" sorularının cevabını arama zahmetine girmemektedir. Haberlerde, "nedenini bilmediğimiz bir olaydan dolayı çıkan kavgada…" diye başlayan ifadelerin ardından dakikalarca kavga eden insanların görüntüleri yayınlanabilmektedir.

Haberler, insana yönelik şiddetin tüm açıklığı ile yaşandığı savaşları dahi satarak tüketilme kaygısı taşımaktadır. Medya haber ihtiyacını, haber malzemesi olarak kullanılan şiddet yüklü eylemlerle karşılamaktadır. Haberlerin gizli tüketicisi olan çocuk, gerçek dünyayı haberlerde gördüğü bu şiddet yüklü verilerle tanımaktadır.[206] Medyanın temel iletileri arasında yer alan haberde, çocuklar hiçbir zaman haberin temel hedef kitlesi olarak ele alınmamakla birlikte "haberin gizli tüketicileri" olarak iletileri çözümlemekte ve yetişkinler için üretilen iletilerin etkisine maruz kalmaktadır.[207]

Nurdoğan Rigel 5-7 yaş arası çocukları içeren haber ve çocuk araştırmasında, gerçek dünyanın kurgusuz anlatımı olan haberleri çocuğun nasıl yorumladığını, dolayısıyla çevresindeki dünyayı nasıl algıladığını incelemiştir. Bu çalışmada: çocuklara, haber denilince akla gelen imajın niteliği sorulmuş ve yanıtlar olumlu, olumsuz, nötr olarak belirlenmiştir. Haber denildiğinde çocukların yalnızca %2,65'inde olumlu, %45,74'ünde nötr, %40,95'inde ise olumsuz bir imaj oluşmuştur. "Haber denilince aklınıza ne gelir?" sorusunun yanıtlarının ayrıntılarına bakıldığında "insanların ölmesi", "insanların öldürülmesi", "savaş", "kazaların aktarımı", "kötü olaylar" gibi cevapların verildiği görülmektedir. Bu yanıtlardan haberin çocukların %40,95'inde olumsuz bir kavram olarak algılanmasında korku ve şiddete dayalı olmasının önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. En önemli haber nedir? sorusunun cevabı ise daha dikkat çekicidir. "Savaş-ölüm" yanıtı %53,72, kaza-ölüm yanıtı ise %14,36 oranındadır. Çalışmada, çocukların toplam %68,08'inde haberlerin karşılığı ölüm olarak şekillenmiştir. Gerçeği ve dış dünyayı, hayatının ilk

[206] Nurdoğan Rigel, "Haberlerin Ağında Çocuk", *Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberleri*, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara, 2003, s.50.
[207] Nurdoğan Rigel, *Haber, Çocuk ve Şiddet*, Der Yayınevi, İstanbul, 1995a, s.167,168.

yıllarından itibaren şiddet, saldırganlık ve ölüm olarak algılayan çocuk, dış dünyada her an bir saldırı gelebileceği tedirginliği içinde olacaktır. Yetişkin dünyasının şiddetine tüm açıklığıyla şahit olan, hayatın korku ve şiddet dolu bir yer olduğu düşüncesini edinen çocuklar, çocukluk dönemini zihinsel gelişiminin gerektirdiği gibi yaşayamamaktadır. Çünkü çocukların %48,61'i haberin "gerçek olduğu" cevabını, %32,44 ü ise "korkutucu olduğu" cevabını verirken yalnız %4,25'i "yalandır" ve %19,70'i "güzeldir" cevabını vermektedir.[208]

İzlem Vural tarafından gerçekleştirilen ve 11-15 yaşları arası ilköğretim öğrencilerinin televizyon haberlerine yönelik eğilimleri, duygusal ve düşünsel bakış açıları ve genel algılarının öğrenilmeye çalışıldığı araştırma bulgularına göre, çocukların %58,7'si haberlerin şiddet içerdiğini düşünürken, televizyon haberlerinde en sık gördüklerini düşündükleri haberler sorulduğunda ise 88.7'si "savaş, terör, şiddet, cinayet" cevabını vermiştir. Haber bültenlerinde en çok gördükleri kişiler sorusunun cevapları ise şu şekildedir: Polisler %70, teröristler %70.7, katiller %86.7, savaşan kişiler %70 ve kapkaççılar %78.7. Ayrıca çocukların %72.7'si savaş, deprem ve cinayet türündeki şiddet haberleri izlediğinde üzüldüğünü ve 34.7'si kendisini haberde izlediği kişinin yerine koyduğunu ifade etmiştir.[209]

Çocukların önemli bir kısmı, haberleri televizyondan izlemekte ve bu durum televizyonun etki alanının ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. İnternetin baş döndürücü gelişim hızına rağmen televizyon hala en önemli haber kaynağı olarak vazgeçilmezliğini sürdürmektedir.

Bilgilendirmesi ve haber vermesi beklenen televizyonun, yoğun şiddet içeriğiyle insanları hiddetlendirdiği, nefret, kin ve hırsla doldurduğu görülmektedir. Televizyon programlarında sürekli olarak şiddete maruz kalan izleyici, ölümden ve acıdan haz duymayı öğrenir. Haberler ve diğer program türleri yaşamın en büyük gerçeği ölümü pazarlayıcı bir anlayış sergilemektedir. Habercilik adı altında şiddet canlandırılarak insanlar kan, gözyaşı, öfke görmeye alıştırılmıştır. Sonuçta bu

[208] Nurdoğan Rigel, "Haberin Gizli Tüketicisi Çocuk", *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı*, Sayı:11, 1996, s.561-575.
[209] İ. Vural, 2008, s.80-91.

alışkanlık öyle bir noktaya ulaşmış ve duyarsızlığa dönüşmüştür ki, izleyiciler adeta hissizleşmiştir. Televizyonun hızına duyguları yetişemeyen insanlar acı, hüzün ve duygu yüklü şiddet içerikli haberlerin sonrasında verilen ve insanı gülümseten haberlere gülemez hale gelmiştir.[210]

Televizyon, genel olarak kötü haberlerin dramatik etkisine değer verir. Televizyon için kötü olaylar iyi haberdir. Borsada hızlı bir düşüşün yaşanması ya da ölümlerin olduğu kazalar, oturmuş bir piyasadan ya da mükemmel güvenlik verilerinden daha değerlidir. Belirli konular daha değerli bulunduğundan diğerlerine tercih edilir. Felaketler ve şiddet yoğun görüntülü öykülerin varlığı değerlidir. Öykülerin dramatize edilmesi ve çatışmanın olması değerlidir.[211]

Ticari amacı bulunan özel yayıncı kuruluşların haber bültenleri de diğer programlarında olduğu gibi en geniş izleyici kitlesine ulaşmayı amaçlar. Ancak haber bültenleri izleyici üzerinde diğer programlardan daha etkili mesajlar iletir. İzleyici için haber bülteni bir dizi, sinema filmi, reality programlar veya reklamdan farklı anlamlar içerir. Haberler, yaşamın izdüşümü ve dünyaya açılan bir pencere olarak izleyici açısından daha gerçekçi bir yapıya sahiptir. Haberlerin yapısı ve izleyicinin haberlere atfettiği işlev değerlendirildiğinde, haberlerde yer alan şiddet içeriğinin önemi ve etkisi anlaşılmaktadır.

Şiddet içerikli haberler verilirken insanlara zarar verecek türde görüntüleri buzlama, televizyon kuruluşlarının toplumsal sorumluluklarının gereğidir. Habere konu olan yaralanmış bir insanın kanının akması görüntülerinin yayınlanması, başta çocuklar olmak üzere izleyen herkes üzerinde olumsuz etkiler meydana getirecektir. Aşırı şiddet içeren ve insana zarar verecek türdeki görüntülerin buzlama, flulaştırma veya benzeri bir teknikle perdelenmesi medyanın haber verme görevini yerine getirmesine zemin sağlarken, izleyicinin zarar görmesi engellenmiş olacaktır.[212]

---

[210] Suat Gezgin, "Göstergesel Şiddet (Ekrandan Sıçrayan Kan)" *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı*, Sayı:11, 1996, s.559.
[211] Graeme Burton, *Görünenden Fazlası Medya Analizlerine Giriş*, (Çev. Nefin Dinç), Alan Yayıncılık, İstanbul, 1995, s.137,139.
[212] N. Güz, 2007, s.49.

Televizyon ekranları, kan ve dehşete boğulmuş bilim kurgu ve korku filmleri, karate filmleri, şiddet yüklü çizgi filmler, vahşi video klipler ile dolsa da, izleyici üzerinde etkileri düşünüldüğünde haberler ve haber programlarında yoğun olarak şiddete yer verilmesi, bu şiddet gösterisinin asıl can alıcı bölümünü oluşturur. Televizyon haberleri, şiddetin en vahşisinin yer aldığı bir dehşet gösterisine dönüşmüştür. İzleyiciler, şiddet dolu haberleri peş peşe izledikçe "anormal olaylar dünyasında" yaşadıkları fikrine kapılmaya başlamıştır.[213]

Televizyon haberleri içinde şiddet unsuru bulunan görüntü ve bilgilerin aynı haber saati içinde defalarca gösterilmesi izleyicinin pasif olarak şiddete maruz kalmasına sebep olmaktadır. Bıçaklı veya silahlı bir cinayete ilişkin görüntü ve bilgiler verilmek zorunda ise bir defada ve normal yayının akış hızında verilmelidir. Görüntülerin aynı haber saati içinde yavaşlatılarak ve defalarca yayınlanması, izleyicinin cinayetin bir parçası haline gelmesine neden olmaktadır.[214]

Haberlerde, izlenilen haberle sonrasında izlenecek haberler arasında bir bağlantı olmadığını göstermek amacıyla “ve şimdi de…” sözcüğü yaygın olarak kullanılır. “Ve şimdi de…” sözüyle zihinlerden silinemeyecek kadar vahşi bir cinayet veya yıkıcı bir deprem haberine, haber süresince yeterince yer verildiği artık kafamıza takmamamız gerektiği, dikkatimizin başka bir habere yönelmesi gerektiği mesajı verilmektedir.[215] İnsanların hayatını kaybettiği bir bombalı terör saldırısı veya silahlı saldırı görüntüleri sonrası “ve şimdi de Antalya plajlarındayız…” türünde bir söylem, önceki haberde yer verilen acıyı, şiddeti unutmamız gerektiği mesajını iletmektedir.

Haberlerde şiddet konusunda terör haberleri önemli bir yer tutmaktadır. Terör olayları yoğun ve amaçlı bir şiddet içerir. Terörün toplumda bir korku ve kargaşa ortamı oluşturmak için ortaya koyduğu şiddet eylemleri, haber bültenleri aracılığıyla terörün amacına hizmet eder şekilde ve toplumda insanların kendini güvensiz ve şiddetle dolu bir dünyada yaşadığı algısı oluşturacak biçimde yayınlanmaktadır.

[213] C. Dündar, 1996, s.387.
[214] N. Güz, 2007, s.48,49.
[215] N. Postman, 1994, s.112.

Terör haberleri zaman zaman öyle yayınlanmıştır ki, toplum üzerinde bir şok etkisi oluşturmuş ve derin izler bırakmıştır.

Günümüzde medya bu bağlamda televizyon ve özellikle haber kanalları için en önemli amaç "en doğru haberi vermek" değil, "haberi en hızlı veren" olmaktır. Özellikle terör olayları ile ilgili haberlerde hatalar özellikle bu kısa zaman dilimlerinde gerçekleşmektedir. Terör olaylarına ilişkin haberlerde en çok hatanın, en hızlı olmak kaygısıyla ilk anlarda yapıldığı görülmektedir. 20 Kasım 2003 tarihinde İstanbul'da meydana gelen patlamalardan hemen sonra medya, olay yerine ulaşmış ve bu haberi ilk verme kaygısıyla ceset parçalarının da görüldüğü şiddete ilişkin her türlü görüntü yayınlanmıştır. 22 Mayıs 2007 günü Ankara, Anafartalar Çarşısı'nda meydana gelen bombalı terör saldırısında olay yerinden kopmuş insan parçalarının, cesetlerin görüntüleri ve dehşetin görgü tanıklarınca detaylı olarak anlatıldığı görüntüler yayınlanmıştır.[216] İki olayda da görüntülerin toplumda infiale sebep olacak ve terörün insanları korkutma ve yıldırma amacına ulaşmasına hizmet edici, şiddet yoğun bir yayıncılık yapıldığı görülmektedir.

Medyada yer alan terör, savaş ve şiddet görüntüleri, bu olayları doğallaştırıcı ve özendirici yorumlardan uzak sunulduğunda, izleyici üzerinde yol açabileceği olumsuz etkiler azalmaktadır. Örneğin savaşın, terörün ve şiddetin vahşetini gösteren görüntüler, bu olayların sonuçlarını göstermek suretiyle, kimi zaman bireyler üzerinde şiddet davranışlarından caydırıcı bir etki bırakabilmektedir. Ancak bu görüntüler yüksek reyting almak amacıyla yoğun olarak verildiğinde, doğal bir davranış gibi algılanmaya başlanmaktadır.[217] Bu bakımdan terör haberleri yayınlanırken toplumsal refleksler ve tepkiler düşünülerek ayrı bir hassasiyet ve özen gösterilmesi gerekir.

Şiddet içerikli terör haberlerinin toplum üzerindeki etkileri ve öneminin anlaşılması sonucunda, Televizyon Yayıncıları Derneği terör haberlerinin yayınlanmasına ilişkin ilkeler yayınlamıştır. Söz konusu ilkeler terör haberleri

[216] Hüseyin Bilir, *Terör Medya ve Devlet*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 91,92.
[217] Güleda Yücedoğan, "Terör, Savaş, Şiddet ve Medya", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* Sayı:13, İstanbul, 2002, s. 110,111

konusunda çerçeve oluşturma anlamında önemli bir adımdır. Bu ilkeler, terör haberlerinin sunumuna ilişkin birçok noktada yayıncıları bilgilendirici, ortak bir tavır sergilenmesi ve uzlaşma sağlanması konularında yararlı bir çalışma olmuştur.

İntihar haberleri de şiddet bağlamında değerlendirilmesi gereken haberlerdir. İntihar, bireyin kendisine yönelik ve hayatına son vermeyi amaçladığı bir şiddet eylemi olarak tanımlanmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, "intihara eğilimli kişilerin, televizyonda izledikleri veya basında takip ettikleri intihar haberlerinden etkilenip, aynı yöntemlerle hayatına son verdiği" taklit/kopya intihar vakaları, haberlerin yayınlanmasını takip eden günlerde artış göstermektedir.[218] Bir insanın kendi kararıyla yaşamına son vermesi veya buna teşebbüsü, kişinin yakın çevresi ve toplum üzerinde derin etkiler yaratmaktadır. İntihar olaylarının en etkin medya aracı olan televizyonlarda yer alması yaşamına son veren kişinin, hiç tanımadığı, görmediği kitlelere ulaşarak onlar üzerinde "etkili" olmasına yol açmaktadır. [219] İntihar haberleri, intihara eğilimli kişilere intihar yöntemlerini öğretmesi açısından önemlidir ve bu haberler yayına hazırlanırken azami özen gösterilmelidir.

Haberlerde şiddet konusu, önemi ve çalışmamızın bu kısmında ifade edildiği gibi birey ve toplum üzerinde diğer program türlerinden farklı ve daha etkili sonuçlara yol açması nedeniyle ayrıntılı biçimde incelenmiştir.

3.1.1. Mardin Bilge Köyü Katliamı

Mardin'in Bilge Köyü'nde bir nişan merasimi esnasında meydana gelen ve 44 vatandaşın ölümü ile sonuçlanan katliam, tüm TV kanallarının haber bültenlerinde yoğun işlenmiştir. Haber bültenlerinde, katliama bizzat şahit olmuş çocuklarla yapılan röportajlar yayınlanmıştır. Olayın henüz şokundan kurtulamayan çocuklar,

[218] Zakir Avşar, "İntihar Haberleri – Medya ve RTÜK'ün Yaklaşımı", *Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberleri*, 23 Mart 2002, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara, 2003, s.75.
[219] Yücel Yener, "Radyo ve Televizyonlarda İntihar Haberlerinin Sunumunun Toplum Üzerinde Etkileri", *Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberleri*, 23 Mart 2002, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara, 2003, s.81.

gözyaşları içinde muhabirlerin sorularını yanıtlamış ve vahşeti anlatmıştır. Olayın nedeni, gerçekleştiği evin görüntüleri, saldırının yapılış biçimi, cenazelerin defni, öksüz ve yetim kalan çocuklar, yakınlarının acısı, özetle katliamın tüm detayları günlerce ekranlarda yer almıştır. Bir kız çocuğu olayın hemen ardından anne ve babasının kanlar içindeki cesetleriyle karşılaştığı anı muhabirlere anlatmıştır. Katliamdan yaralı kurtulan vatandaşlara yöneltilen sorular ve cevapları ekranlarda yer almıştır. Ölü numarası yaparak ve cesetlerin altına saklanarak kurtulduğunu ifade eden yaralı vatandaşa sorulan sorulardan bazıları şunlardır:

"Kimin cesedinin altına saklandınız siz?"
"Peki, siz ölü taklidi mi yaptınız o anda?"
"Kapattınız mı gözlerinizi o anda?"
"Nerelerine ateş ediyordu?"
"Size sıra gelmedi mi o sırada?"
"Peki, tek tek kafalarına mı sıktılar oradakilerin?"
"Peki bağıran olmadı mı o sırada 'yapmayın, etmeyin' diye?"
"Siz çocukları gördünüz mü öldürülürken?"

Üst Kurul'un olayla ilgili kararında, olayda yakınlarını ve ailelerini kaybetmiş çocukların acı ve şok içinde ağlama görüntülerinin dramatik sözlerle ekrana getirilmesinin haber niteliği taşımadığı, röportaj yapılan çocukların ve bu görüntüleri izleyen çocukların ruh sağlıklarının dikkate alınmadığı, bunun da sorumlu yayıncılıkla bağdaşmadığı düşüncesi ifade edilmektedir. Üst Kurul kararında, yaralı kurtulan vatandaşa sorulan soruların niteliğinin insan onuruna saygı ile bağdaşmadığının görüldüğü belirtilmiştir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın 20 Mayıs 2009 tarih ve 1382 sayılı yazısı üzerine izleme raporunun incelenmesi sonucunda, 21.05.2009 tarih ve 2009/30 nolu toplantısında 51 sayılı kararı ile ilgili yayın kuruluşuna; 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (s) bendinde belirlenen "Program hizmetlerinin bütün unsurlarının insan onuruna ve temel insan haklarına saygılı olması." ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle müeyyide uygulanmasına karar vermiştir. Yayınların insan onuruna aykırı olamayacağı ilkesi 6112 sayılı Kanun'da da hüküm altına alınmıştır.

3.1.2. Münevver Karabulut Cinayeti

Ana haber bültenlerinde, vahşi bir şekilde testere ile başı kesilerek öldürülen ve cesedi çöp konteynırında bulunan Münevver Karabulut cinayeti ile ilgili haberlere, geniş biçimde ve günlerce yer verilmiştir. Bir yayıncı kuruluşun ana haber bülteninde cinayet ve vahşet her yönüyle açıkça ortaya konmuştur. Maktulün ve katilin farklı sosyal sınıflardan olması ve vahşetin boyutu bu cinayet haberine olan ilgiyi artırmıştır.

Polis kamerasından görüntülerin yer aldığı ve "İşte O Ev – Münevver Burada Öldürüldü" başlıkları ile yayınlanan haberde, insanı dehşete düşüren cinayetin en korkunç ayrıntıları insanın kanını dondurucasına açıkça anlatılmıştır. "Polis Kamerasından" olduğu belirtilen görüntülerde, olay yerinde bulunan kanlı giysiler, bezler, poşetler, maktuleye ait olduğu belirtilen tırnaklar ve cinayette kullanılan testere görüntüleri yayınlanmıştır. Bu haberde cinayetin tüm detayları sözel olarak ifade edilmiş ve olay yerindeki kanlı delillerin görüntüleri yayınlanmıştır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, izleme raporunun incelenmesi sonucunda, 12.10.2010 tarih ve 2010/58 nolu toplantısında alınan 18 sayılı kararı ile ilgili yayın kuruluşuna; 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (s) bendinde belirlenen "Program hizmetlerinin bütün unsurlarının insan onuruna ve temel insan haklarına saygılı olması." ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle müeyyide uygulanmasına karar vermiştir.

3.1.3. Bursa'da Linç Girişimi

Televizyonların ana haber bültenlerinde "Bursa'da Linç Girişimi" başlıklı bir haber yayınlanmıştır. Haber içeriğinde, Bursa'da kızlara laf attığı iddia edilen bir gencin esnaf ve bir grup vatandaş tarafından linç girişimi görüntüleri yayınlanmıştır. Bu görüntülerde, laf attığı iddia edilen genç öfkeli bir kalabalık tarafından tekme tokat dövülmektedir. Dövülen genç yerde, çaresiz bir halde yatarken yüzünün tekmelenme anı ve kanlı görüntüsü yakın planda ve flulaştırma yapılmadan ekranlara defalarca yansıtılmıştır. Bir insanın acımasızca dövülmesi, yaşadığı dehşet ve korku

görüntülerinin yayıncı kuruluşlarda bir özdenetim uygulanmadan yayınlandığı görülmüştür.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, izleme raporunun incelenmesi sonucunda, 20.10.2010 tarih ve 2010/60 nolu toplantısında alınan 19, 20, 21 ve 23 sayılı kararlar ve 08.09.2009 tarih ve 2009/48 nolu toplantıda 28 ve 30 sayılı kararlar ile farklı yayın kuruluşlarına; 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (v) bendinde belirlenen "Yayınların şiddet kullanımını özendirici… nitelikte olmaması" ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle müeyyide uygulanmasına karar vermiştir.

3.1.4. Terör Gösterileri

Şiddet eylemleri, terör örgütlerinin en yoğun olarak başvurduğu yöntemlerden biridir. Televizyonlarda bu eylemlerin yer alması, eylemin etkisini artıran bir unsurdur. Bu tür şiddet olayları, haber değerinin ötesinde abartılı bir dille sunulmaktadır. Bu durumda toplum içinde terör örgütlerine karşı bir korku ve yılgınlık oluşmasına neden olmaktadır. Ana haber bültenlerinde, İstanbul, İzmir, Hakkari, Mersin, Van ve bir çok ilde terör örgütünün kuruluş yıldönümü gerekçesiyle gerçekleştirilen şiddet eylemlerine geniş yer verilmiştir. Bu haberlerde; polislerin ve polis araçlarının taşlanması, havai fişek ve molotof saldırıları, karakola yapılan molotoflu saldırılar, yakılmış belediye otobüsünün görüntüleri, yanmakta olan sivil araçta bulunan insanların yaşadığı korku, yanan polis aracından kaçışan polislerin görüntülerine yer verilmiştir. Terör örgütü yandaşlarının korsan gösterileri esnasında polis ve göstericiler arasında yaşanan taş, havai fişek ve molotofların kullanıldığı şiddetli çatışmalar tüm açıklığı ile yayınlanmıştır. Birçok kentte sokakların savaş alanına döndüğü ifadeleri ile bir kaos ortamı yansıtılmıştır. Medyada bu haberleri haber değerinin ötesinde abartılı sunmak suretiyle terör örgütünün amacına hizmet etmiş ve insanlarda korku oluşturmuştur.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, izleme raporunun incelenmesi sonucunda, 04.02.2010 tarih ve 2010/07 nolu toplantısında alınan 21 sayılı kararı ve 22.04.2010

tarih ve 2010/23 nolu toplantıda alınan 2 sayılı kararları ile ilgili yayın kuruluşlarına; 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (y) bendinde belirlenen "Suç örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerinin yansıtılmaması" ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle müeyyide uygulanmasına karar vermiştir.

3.2. Dizilerde Şiddet

Diziler izleyiciler tarafından en çok ilgi gören programların başında gelir. İzleyiciler, dizilerde her hafta tanıdık bildik kişileri izler ve bu kişilerin kendileri için yabancı olmadığı düşüncesini edinerek dizideki karakter ve olaylara bağlanırlar. Öyle ki, her hafta olan bu ziyaretler yalnızlaşmış ve gerçek hayata yabancılaşmış bireyler için "parasosyal bir etkileşim" ortaya çıkarmaktadır. Böylece izleyiciler bir süre sonra dizilerdeki karakterler ile konuşmaya, onlar için endişelenmeye, onlara davranışları konusunda öneride bulunmaya başlarlar. İzleyicilerin karakterleri çok yakından tanıması ve olayları bu kadar iyi bilmesi, izleyicilerde dizide yaşananlar hakkında kontrolleri olduğu duygusunu hissettirmektedir.[220]

Televizyonda şiddet içerikli diziler yaygınlaşmış ve rekabet arttıkça şiddetin dozu artmıştır. İzleyicinin şiddete olan yoğun ilgisi sonucunda, yalnızca isim değiştirilerek benzer programlar farklı adlarla, farklı kanallarda yayınlanmış ve diziler arasında bir yakınsama ortaya çıkmıştır. Şiddetin yoğun olarak işlendiği polisiye diziler ve terörün konu edildiği diziler, bu durumun en güzel örneği olmuştur.

Televizyon dizilerinde mafya ve şiddet olmadan öykü kurulamaması gibi bir durum yaşanmaktadır. Dizi karakterlerinin neredeyse hepsi ölümle burun buruna yaşamakta, hayatlarında defalarca çok ciddi ölümcül tehlikeler atlatmaktadırlar.

[220] T. Liebes ve K. Elihu (1990), "Dallas and Genesis, Primordiality and Seriality in Populer Culture"den aktaran Önder Aytaç ve Mahmut Cengiz, "Mafya Tipi Suçlar ve Kurtlar Vadisi Bağlamında Medyanın Rolü", *Çocuk ve Ergene Yönelik Şiddetin Önlenmesi Sempozyumu*, 15-16 Mayıs 2006, Aem Kitap, Ankara, 2007, s.160.

Şiddet, diziler için kurucu bir öğe haline gelmiştir. Dizilerde şiddet eylemlerinin cezasız kaldığı ve şiddetin temel çözüm yöntemi olarak kullanıldığı görülmektedir.[221]

Dizilerin olay akışlarında, şiddet olarak algılanan ve tepki gösterilen psikolojik şiddet eylemleri oldukça yoğun biçimde yer almaktadır. Dizilerde açık veya örtük biçimde psikolojik şiddetin gerilimini her an gözlemlemek mümkündür. Pozitif değerlerle donatılmış ve izleyicinin özdeşlik kurduğu "iyiler" ve negatif değerlerle donatılmış "kötüler" arasında her alanda kıyasıya bir çatışma yaşanmaktadır. Televizyon dizilerinin mantığı, izleyicilerin sevdiği ve özdeşlik kurduğu karakterlerin en mutlu anlarını bile kaotik ve tehlikelerle dolu bir dış dünya tasavvurunu, yani "kötülerin" ezici tehdidi altında ve her an bozulabilir bir dengede sunarak psikolojik şiddeti mutlaklaştırır.[222]

Dizilerin önemli bir bölümünde şiddet, kurucu unsur olarak yer almaktadır. Dizilerde genellikle olay örgüleri ve karakter yaratımı aracılığıyla kurulan genel atmosferden kaynaklanan şiddet söz konusudur. Televizyon dizilerinin tanıtımı amacıyla hazırlanan "fragmanlar", dizinin içerdiği şiddet eylemlerinden daha yoğun şiddet öğeleri sunduğu mesajını vermektedir. Fragmanlarda, izleyicileri etkilemek için şiddet eylemleri ön plana çıkarılarak, şiddet öğesinin çekiciliği kullanılmaktadır. Dizi tanıtımlarında "kan, şiddet, gözyaşı, intikam, ihanet" gibi sloganlar kullanılmasının amacı da izleyicinin ilgisi çekmektir. Dizilerin genel akışı içinde, diğer çatışmaların kaynağı olan "kurucu şiddet eylemine" flash backler aracılığıyla geri dönülür ve şiddet eyleminin etkisi bütün diziye yayılarak yeniden üretilir. Dizilerde, şiddet eylemlerinin ve şiddet söyleminin birlikte hakimiyeti söz konusudur.[223]

İzleyici ölçümleri incelendiğinde en yüksek reyting alan televizyon programlarının diziler olduğu görülmektedir. Dizilerde şiddet sahnelerine yoğun şekilde yer verildiği bilinmektedir. Diziler genel olarak değerlendirildiğinde şiddetin

---

[221] Edibe Sözen, *Medyada Şiddete Duyarlılık Paneli*, 26 Kasım 2004, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, , Ankara, 2005, s.90.
[222] Sevilay Çelenk ve Nilüfer Tirmisi, "Yerli Dramalarda Kadın ve Temsili ve Şiddet", *Televizyon Kadın ve Şiddet*, Dünya Kitle İletişimi Vakfı Yayınları, No:4, Ankara, 2000, s.50.
[223] a.g.m., s.63.

meşrulaştırıldığı ve bir çözüm yöntemi olarak sunulduğu, şiddet uygulayan kahramanların cezalandırılmadığı aksine ödüllendirildiği ve şiddet davranışının onaylandığı görülmektedir.

3.2.1. Kurtlar Vadisi

Türk televizyon tarihinde televizyon ve şiddet kelimeleri aynı cümle içinde kullanıldığında Kurtlar Vadisi dizisi akla gelen ilk programdır. Kurtlar Vadisi şiddet içerikli sahnelerinin yoğunluğu ve sahip olduğu izleyici kitlesi ile fenomen olmuş, uzun yıllardır devam eden bir dizidir. Dizi toplumda en çok tartışılan ve eleştirilen program olmasının yanında en çok beğenilen ve izlenilen program olma özelliğini de kazanmıştır. Bu dizinin, bir mafya dizisi olduğu ve gerçek hayat ve kişilerle ilgisi olmadığı belirtilmesine rağmen dizide gerçek gündeme sürekli göndermelerde bulunulduğu görülmektedir.

Kurtlar Vadisi yoğun şiddet içeren bir mafya dizisidir ve dizi yayınlandığı ilk günden itibaren yüksek izleyici oranlarına ulaşmıştır. Mafyanın ve derin devlet ilişkilerinin anlatıldığı bir dizide şiddet sahneleri olması oldukça doğaldır. Ancak dizi incelendiğinde şiddet sahnelerinin çok abartılı ve ölçüsüz olduğu görülmüştür. Şiddet, hikâye anlatımının gerektirdiğinin ötesinde temel öğe haline getirilmiştir. Dizi incelendiğinde çok yoğun şekilde silahlı cinayet ve işkence sahneleri ile karşılaşılmıştır.

Kurtlar Vadisi dizisinde şiddet doğal bir çözüm yöntemi olarak görülmektedir. Polat Alemdar ve arkadaşları düşmanlarını şiddetin en uç noktasında işkence ve ölüm ile cezalandırmakta ve onlardan intikam almaktadır. Polat Alemdar ve arkadaşlarının Ersoy Uluğbey karakterine balta ile defalarca vurduktan sonra camdan atmaları, İskender Büyük karakterini asmaları ve Kibritçi Cevat karakterini diri diri yakmaları dizide ilk akla gelen acımasız şiddet sahneleridir. Ayrıca, Türk televizyon tarihine geçen “kafa kesme” sahnesi, bu dizinin en unutulmaz şiddet sahnesidir.

Kahraman imgesiyle sunulan Polat Alemdar kendisini güçlüler karşısında zayıfları korumaya adamış biri olduğu için toplumda kabul görmüştür. Dizide Polat Alemdar karakteri için insanlığın korunması ve toplumsal düzenin devamı en önemli konudur. Polat Alemdar onurlu, namuslu, vatanını her şeyin üstünde tutan, ahlaklı, cesur, mert ve vefalı, yani üstün meziyetler taşıyan bir kahraman olarak tanımlanmaktadır.[224] Ancak Polat karakteri düşmanları karşısında bir o kadar sert, tavizsiz, hatta zalimdir ve sık sık şiddete başvurur. Polat ve arkadaşları çok sayıda insan öldürür ve bu cinayetler kötülerin cezalandırılması için haklı bir gerekçesi olduğu inanıcında olan izleyici tarafından da desteklenmektedir. Kurtlar Vadisi dizisinde ana karakter üzerinden şiddetin meşrulaştırılması söz konusudur. Polat Alemdar ve arkadaşlarının uyguladığı şiddet, toplumda meşru görülmüş ve çözüm yöntemi olarak algılanmıştır.

Füsun Çuhadaroğlu'na göre, Kurtlar Vadisi toplumda şiddetin yerleşmesinde etkili olmuş bir dizidir. Çünkü şiddet kavramı, güç kavramı ile birleştirilerek verilmektedir. Gençler kendilerini güçlü hale getirecek, güçlü hissettirecek her şeye tutunurlar, öyle olmak isterler ve televizyon, güçlü olmayı ancak şiddet uygulayarak kazanılan bir olgu olarak sunarsa, gençler güçlü olabilmek için şiddet uygulamaları gerektiğini öğrenirler. Medya izleyicilere şiddetin kötü bir davranış olduğu mesajı yerine "Şiddet güçtür, güçlü olmak için şiddete başvurmak gerekir." mesajını vermektedir.[225]

Polat Alemdar ve arkadaşları, çocuklar ve gençlerin model aldığı ve özdeşim kurduğu kahramanlar olmuştur. Rol modellerin bu ölçüde şiddete başvurması, gençleri ve çocukları şiddete teşvik edici nitelikte olmaktadır.

[224] Z. Gültekin, 2006, s.26.
[225] Füsun Çuhadaroğlu, "Şiddetin Psikolojik Boyutu: Gençlik ve Şiddet Araştırmaları", *Çocuk ve Ergene Yönelik Şiddetin Önlenmesi Sempozyumu*, 15-16 Mayıs, Aem Kitap, Ankara, 2007, s.58,59.

3.2.2. Arka Sokaklar, Adanalı, Behzat Ç.

Polisler, kanunla çizilmiş sınır ve ölçüler bağlamında meşru şiddet uygulama yetkisinin verildiği kamu görevlileridir. Arka Sokaklar, Behzat Ç., Adanalı ve diğer polisiye dizilerde şiddet temel öğe haline gelmiştir. Bu dizilerin her bölümünde yer alan silahlı çatışma sahneleri, yaralamalar, kavgalar, kovalamacalar, tehditler suçluları yakalama ve sorgulama yöntemleri aşırı şiddet sahneleri içermektedir. Şiddet sahnelerinin gereğinden uzun tutulduğu, izleyiciye aşırı bir heyecan ve duygusal yüklenme yapıldığı görülmektedir. Bu tür dizilerde şiddet kahramanlar tarafından şiddeti hak ettiği düşünülen suçlu kişilere uygulanır. Polisiye dizilerde, polislerin suçlulara karşı aşırı şiddet uygulaması ve suçluyu cezalandırması olağan bir durum haline gelmiştir. Bu dizilerde, kanun adına ancak kanunun çizdiği sınırlar dışında heyecan ve gerilim içinde gerçekleşen şiddet eylemleri anlatılmaktadır.

Arka Sokaklar, Adanalı ve Behzat Ç. dizilerinde kahramanların aşırı, gereksiz ve gerçek yaşamın çok ötesinde şiddet uyguladığı ve suçlulara karşı uygulanan ölçüsüz şiddetin meşrulaştırıldığı görülmektedir.

3.2.3. Sakarya Fırat, Tek Türkiye, Şefkat Tepe

Sakarya Fırat, Tek Türkiye, Şefkat Tepe dizileri terörle mücadeleyi konu alması nedeniyle şiddeti yoğun olarak işlemektedir. Silahlı çatışma sahneleri, insanların zevk için öldürülmesi, işkence görüntüleri ile kadın, çocuk ve yaşlı ayrımı yapılmaksızın gerçekleşen terör eylemleri sahnelenmekte, böylece terörün gerçek ve acımasız yüzü tüm yönleri ile ortaya konmaktadır. Bununla birlikte toplumun hassas olduğu önemli bir konu işlenirken toplumsal tepkilerin yeterince dikkate alınmadığı görülmektedir. Bu dizilerde şiddet öylesine yoğunlaşmış ve kurucu unsur haline gelmiştir ki, terör karşıtı olumlu mesajlar ikinci plana itilmiş ve şiddet olağanlaşmıştır. Şiddet sorgulanan bir davranış olmamış aksine dizilerde tasavvur edilen günlük yaşamın bir parçası olarak sunulmuştur.

3.2.4. Ezel

Ezel dizisi, en yakın arkadaşları ve sevdiği kız tarafından ihanete uğrayan ve hapse düşen Ömer karakterinin hapisten kurtulması ve intikam için yeni bir yüzle Ezel olarak dönmesini konu edinmektedir. İntikam, düşmanlık ve mafya ilişkilerinin işlendiği bu dizide fiziksel ve psikolojik şiddet sahneleri oldukça önemli yer tutmaktadır. Ezel, Ramiz Dayı, Kerpeten Ali, Tefo, Kenan ve diğer karakterler şiddet uygulamaktan kaçınmamakta, şiddet bir intikam ve çözüm yöntemi olarak sunulmaktadır.

Ezel adlı dizide şiddet, güç ve itibar arasında bir bağ olduğu mesajı verilmektedir. Haksızlığa uğrayan Ezel karakterinin şiddet kullanarak kendi adaletini sağladığı ve intikamını aldığı görülmektedir. Ezel'de fiziksel şiddet sahneleri önemli yer tutmakla birlikte bu dizinin en belirgin özelliği psikolojik şiddetin çok yoğun olarak işlenmesidir. Dizide sürekli bir gerilim ortamının hakim olduğu ve bu gerilim ortamının her an şiddete dönüşebileceği algısı oluşturulmuştur.

3.3. Çizgi Filmlerde Şiddet

Şiddet içerikli film ve dizilerin yanında, her sahnesinde sürekli olarak şiddetin gösterildiği çizgi filmler de dikkatlerin yoğunlaşması gereken öncelikli programlardır. Gerçek yaşamda uygulandığında ciddi zararlar vermesi söz konusu olan vurma, kırma, çarpma gibi şiddet davranışlarının, çizgi filmlerde sempatik ya da olağan bir durum gibi sunulduğu görülmektedir. Çizgi filmlerdeki iyi kalpli ve sevimli kahramanların, kötülerle ya da kötülüklerle mücadelesinde sorunları şiddet kullanarak çözmeleri, şiddetin haklı olduğu izlenimini oluşturarak çocukların bu tür davranışları model almasını kolaylaştırmaktadır.[226]

Televizyon yayınlarında gerçek şiddet veya gerçekçi tasvir edilen şiddetin saldırganlığı daha fazla teşvik etmesi, kurgusal programların ve çizgi filmlerin

[226] M. Avcı, 2006, s.139.

zararsız olduğu anlamına gelmemektedir. Çocuklar, bilişsel yetenekleri gelişmekte olduğu için televizyon mesajlarını genellikle yetişkin izleyicilerden farklı yorumlamaktadır. 7 yaşından küçük çocuklar televizyonda gerçek ve kurguyu ayrımını yapamamaktadır. Başka bir ifadeyle yetişkinlere gerçek dışı gelen programlar, çocuklara oldukça gerçekçi görünebilmektedir. Çocuklar, çizgi filmleri yetişkinlere göre daha gerçekçi algılamaktaktadır.[227]

Televizyon programları incelendiğinde, çocuklar için hazırlanan çizgi filmlerin dahi şiddetsiz olamadığı görülmektedir. Şiddet içermeyen çizgi filmler, televizyon yayınlarında çok rağbet görmemektedir. Çocuklar, kahramanları genellikle şiddet içeriğinin yoğun olarak yer aldığı çizgi filmlerden çıkmaktadır. Çizgi filmlerdeki şiddet içeriği, beraberinde çocuk üzerinde korku, kaygı ve rahatsızlık duyguları oluşturmaktadır.[228] Sonuç olarak, çizgi filmler en çok şiddet içeren sinema filmlerinden daha tehlikeli olabilir. Çocuklar açısından, şiddeti sevimli hale getiren ve bilinç altına işleyen "masum" çizgi filmler, şiddeti tüm acımasızlığıyla sergileyen, izleyiciye gerçek şiddetin hiç de sanıldığı kadar sıradan bir şey olmadığı mesajını ileten filmlerden daha tehlikelidir.[229]

Çizgi filmlerde saldırganlık ve şiddet "gerekçeli, temiz, etkili, ödüllendirilmiş, komik" olarak ekranlara yansımaktadır. Çizgi filmlerde yer verilen şiddette çoğunlukla kan, ızdırap ve acı olmadığı görülür. En vahşi saldırıya uğramış kahraman dahi anında kendisi saldırgan konuma geçebilecek kadar zarar görmemiş bir izlenim verir. Çizgi filmlerde şiddet, kötüleri ve kötülükleri cezalanadırmak için yapılan doğru bir davranış gibi gösterilmektedir. Çizgi filmlerde iyi ve kötü karakterlerin, hem iyilik hem kötülük için saldırganlık ve şiddete başvurduğunu gören çocuklar şiddet olgusunu bir değer yargısında konumlandırmakta ve anlamlandırmakta zorlanmaktadır.[230]

[227] National Television Violence Study Executive Summary, 1998, s.9-11.
[228] M. T. Öngören, F. Yanık, C. İşcan ve N. Demirergi, 1994, s.13.
[229] C. Dündar, 1996, s.387.
[230] M. T. Öngören, F. Yanık, C. İşcan ve N. Demirergi, 1994, s.71.

Çizgi filmler bir sektör oluşturmuş ve bir pazarlama aracı olarak kullanılmıştır. Oyuncak satmak ve para kazanmak amacıyla yapılan çizgi filmler, şiddet konusunu adeta sömürmüş, çocukların şiddeti önce oyunlarının, sonra hayatlarının bir parçası haline getirmesine yol açmıştır.

3.3.1. Tom ve Jerry

Tom ve Jerry çocukların ilgi ile takip ettiği sevimli çizgi film kahramanlarıdır. Ebeveynler Rocky, Rambo gibi şiddet içeren filmleri çocuklarına izlettirmemek için çaba gösteririrken Tom ve Jerry gibi çizgi filmleri alternatif olarak görmüşlerdir. Yetişkin gözüyle bakıldığında çok masum görülebilen Tom ve Jerry, film boyunca; birbirlerini yer, kafalarını yüzlerce kez duvara çarpar, vücutlarının üzerinden tanklar geçirir, fakat bu çizgi kahramanlar sonuçta bir zarara uğramaz. Bu "sonuçsuz şiddet" çocukların hafızalarında, yumruklanan ya da yüksekten atılan canlıların silkelenip, yeniden hayata dönebilecekleri mesajına dönüşür. Danimarka'da yapılan bir araştırmada Tom ve Jery izleyerek büyümüş çocukların ilk sokak kavgalarında yumruk attıklarını ve arkadaşlarının niye bu kadar zarar gördüklerine şaşırdıklarını ortaya koymuştur. [231]

3.3.2. He-Man

He-Man Amerikan yapımı bir çizgi filmdir ve Amerikan yapımı çocuk çizgi filmlerinde genellikle görüldüğü gibi, çözüme şiddet ve büyü ile ulaşılmaktadır. Çizgi kahraman He-Man, gölgelerin gücü adına kötülükle savaşmakta ve kötüleri cezalandırmak için şiddet kullanmaktan kaçınmamaktadır. He-Man ve benzeri çizgi filmlerdeki şiddet ve vahşet ile büyükler için hazırlanmış programlardaki şiddet ve vahşet birleşince çocukların zihinsel gelişimi etkilenmektedir.[232]

[231] C. Dündar, 1996, s.387.
[232] M. T. Öngören, F. Yanık, C. İşcan ve N. Demirergi, 1994, s.22

3.3.3. Ninja Kaplumbağalar

Ninja Kaplumbağalar çizgi filminde insansı kaplumbağa karakterleri kötülerle mücadele ederken şiddete başvurmakta ve şiddet çözüm yolu olarak gösterilmektedir. Çocuklar televizyondan her şeyi yapabilen, insanüstü yaratıklar görerek yetişmekte ve onlara özenmektedir. 7 yaşındaki Onur'un hikâyesi Ninja Kaplumbağalar'ın çocukları nasıl etkilediği açık biçimde ortaya koymaktadır. Onur bir ninjadır ve arkadaşlarıyla oluşturdukları çetede hepsinin ismi birer Michalengola ya da Donatello'dur. Bir sabah okuldan çok erken saatte eve burnu kanayarak ve yüzünde darbe izleriyle dönen Onur, annesine zafer kazanmış edasıyla "Onlara derslerini verdik. Artık okuldaki tek Ninja Kaplumbağalar biziz." demiştir. [233]

3.3.4. Pokemonlar

"Pokemon" 1989'da Japonya'da ortaya çıkmış ve 1996'dan sonra hızla tüm dünyaya yayılmıştır Pokemon özel güçleri ve belli elementlere bağlı yetenekleri olan, kendi aralarında savaşan çeşitli yaratıkların adıdır. Uçarak savaşan Pokemonlar çocukların daha çok ilgisini çekmiştir. İki çocuk kendini Pokemonlarla özdeşleştirerek 5. ve 7. kattan atmışlardır. 4 yaşındaki Ferhat, Pokemon çizgi filmindeki kahramanlara özenerek uçmayı denemiştir. "Neden düştün?" diye soran doktora "Pokemon'u izledim, Pokemon gibi uçtum" cevabını vermiştir.[234]

Pokemonlar sonrasında farklı isimlerle çok sayıda benzer çizgi filmler üretilmiş ve benzer pazarlama yöntemleri sayesinde dünyaya yayılmıştır. En güçlü Pokemon'a sahip olmak çocuklar için bir amaç olmuş ve Pokemon ürünlerine yoğun ilgi gösterilmiştir. Korunmasız ve televizyonun olumsuz etkilerine açık olan çocuklara yönelik bu tür çizgi filmlerde şiddet, olmazsa olmaz bir tema haline gelmiştir.

---

[233] a.g.e., s.64.
[234] Ahu Kaskun ve Selen Öztunç, "Çocuk, Televizyon ve Şiddet", http://ilef.ankara.edu.tr/id/yazi.php?yad=799, (15.08.2010)

3.4. Filmlerde Şiddet

Sinema filmlerinde şiddet öğesi televizyon programlarına göre daha yoğun olarak işlenmektedir. Sinema, televizyon gibi geniş kitlelere anında ulaşan, erişimi kolay ve maliyetsiz olduğu bir yapım değildir. Şiddet içeriğinin işlenmesi bakımından sinema, televizyona göre şiddete daha yoğun yer verir ve daha özgürdür. Sinema filmlerindeki şiddet içeriğine ilişkin asıl sorun, beyaz perde için yapılmış eserler beyaz cama aktarıldığında ortaya çıkar.

Filmlerdeki şiddet tasvirleri, bilgisayar teknolojisinden yararlanılarak sürekli olarak zenginleştirilmektedir. Bu yöntemlerle, sinema filmlerinde gerçeklik ve fantezi arasındaki çizgi hiç olmadığı kadar bulanıklaşmıştır. Filmlerde şiddet oranı, 1990'ların "yeni şiddet" yönetmenleri tarafından filmlerde kullanılan şiddet oranının üstüne çıkmasa bile teknolojideki ilerlemeye paralel olarak şiddetin canlandırılma biçimleri genişlemiştir. Filmlerde yeni patlayıcılar, silahlar, yaratıklar gösterilirken, korku filmleri vampirlerin ve diğer katillerin her an karşımıza çıkabileceklerini öne sürmektedir. Fantastik ve savaş filmlerinde ekrana binlerce savaşçı getirmek için dijital teknolojiden yararlanılmıştır. Toplu katliam ve intiharların canlı bir biçimde tasvir edildiği filmlerde ve dövüş sanatı filmlerinin fiziksel dövüşü olağanüstü ve estetik boyutlara taşımasında, bilgisayar efektlerinden önemli ölçüde yararlanılmıştır.[235]

Komedi filmleri dahi hikâyelerini daha heyecanlı ve komik hale getirmek için kavga, felaket ve yıkımları yoğun olarak kullanmıştır. Charlie Chaplin, Harold Lloyd ve Buster Keaton'ın komedi tarzlarında izleyicilerin kolaylıkla anlayabileceği ve takip edebileceği basit düşüşler, çarpışmalar, kazalar ve diğer talihsizlikler ağırlıklı olarak kullanılmıştır.[236]

Sinema filmlerinde yeni teknoloji ve efektlerin kullanılmasıyla şiddet pekiştirilmiş ve yeni biçimleriyle ortaya konulmuştur. Bu filmler televizyon ekranlarına taşındığında, sinemanın özgürlüğünden kaynaklanan yoğun şiddet içeriği

[235] D. Trend, 2007, s.12,13.
[236] a.g.e., s.70.

artık yalnızca bilet alarak sinemaya gidenleri değil, başta çocuklar olmak üzere televizyona erişebilen tüm kitlelere ulaşmaktadır. Televizyonlar, şiddet gösterimi konusunda özellikleri itibarıyla sinema kadar özgür davranma imkânına sahip değildir.

Yeşilçam filmlerinde sıklıkla, herkese karşı ve doğrudan kaba kuvvet kullanıldığı görülmektedir. Bunun nedeni ise inşa edilen kurmaca dünyalarda şiddetin sorgulanmaksızın ve yaşamsal gerçekliğin ayrılmaz bir parçası olarak yer almasıdır. [237]

Korku filmleri, kanlı görüntülerin, anlamsız kanın ve gerilimin en yoğun temsil edildiği bir film türüdür. Tipik korku filmleri, özgün olmayan olay akışları, düşük yapım maliyetleri ve sert cinsellikleriyle ün kazanmıştır. Korku filmleri, halkın şiddet malzemelerine olan iştahı ve duyduğu zevkin anlaşılmasını sağlamaktadır. İnsanlar, hikâyelerle korkutulmayı genel olarak sever ve temsili bir tehlikeyle karşılaşma durumlarında heyecan duyarlar. Korku filmlerinde komedi unsuru ise izleyicilere şiddetin hiçbir sonucu ya da uzun dönemli bir etkisi olmadığı izlenimini vererek karakterlerin yaşadığı acımasızlığı ve acıları önemsizleştirir.[238]

Televizyondaki filmlerdeki şiddete ilişkin bir çalışmada 5 farklı özel televizyon kanalında (Kanal D, ATV, Show TV, TGRT, Star TV) hafta içi 16.00-21.30 ve hafta sonu 09.00-21.30 saatleri arasında rastgele seçilmiş filmler, araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Araştırma sonucunda seyredilen yerli/yabancı 80 filmdeki şiddet oranı %33,1 olarak bulunmuştur. Televizyonda gösterilen yerli/yabancı filmlerdeki şiddetin şiddet biçimlerine göre dağılımı incelendiğinde, şiddet sahnelerinin % 41,7'sinin fiziksel şiddet, % 33'ünün sözel şiddet, % 25,3'ünün duygusal şiddet sahnelerinden oluştuğu görülmüştür.[239] Bu çalışma, ülkemizde televizyonda yayınlanan filmlerde şiddet oranlarının oldukça yüksek olduğu

[237] Nilgün Abisel, "Yeşilçam Filmlerinde Kadının Temsilinde Kadına Yönelik Şiddet", *Televizyon, Kadın ve Şiddet*, Dünya Kitle İletişimi Vakfı Yayınları, No:4, Ankara, 2000, s.189.
[238] D. Trend, 2007, s.120.
[239] Ünal Ayrancı, Nedime Köşgeroğlu ve Yasemin Günay, "Televizyonda Çocukların En Çok Televizyon Seyrettikleri Saatlerde Gösterilen Filmlerde Şiddet Düzeyi, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5, 2004, s.135.

gerçeğini ve filmlerde fiziksel şiddetin en fazla karşılaşılan şiddet biçimi olduğunu ortaya koymuştur.

3.4.1. Katil Doğanlar

"Katil Doğanlar" filminde, Mickey ve Mallory karakterlerinin birbirlerine sevgilerini gösterme amacıyla işlediği cinayetler ile medyanın ve halkın çok sayıda cinayet işlemiş bu sevgililere karşı tutumu anlatılmaktadır. Fransa'da iki sevgili 16 yaşındaki Tunus'lu bir genci 40 bıçak darbesiyle öldürmüşlerdir. 18 yaşındaki genç kız ve 17 yaşındaki sevgilisi yakalandıktan sonra polis ifadelerinde cinayeti Oliver Stone'un Katil Doğanlar (Natural Born Killers) filminden etkilenerek işlediklerini itiraf etmişlerdir. Bu filmin Fransa'da ilham verdiği diğer bir olayda ise iki genç, üç polis ve bir taksi şoförünü öldürmüştür. Tunuslu gencin öldürülmesinden birkaç gün sonra başka bir "katil doğan", İskoçya'da bir ilkokul basarak 16 çocuk ve iki öğretmeni katletmiştir.[240]

3.4.2. Rambo

Rambo, Vietnam Savaşı'nda ve Afganistan'da özel görevler yapan seçkin bir asker ve adeta bir ölüm makinesidir. Bir savaş kahramanı tipini temsil eden Rambo gerçekleştirdiği misyon, kahramanlık ve cesaret gösterileriyle başta çocuklar olmak üzere geniş bir kesimi etkilemiştir. Bu misyonda şiddet, oyunun bir parçası değil, bizzat kendisi olmuştur. Rambo, bireysel şiddeti ve bireyin karşısındakini cezalandırabilme kabiliyet ve hakkını gündeme getirmektedir. Rambo filmlerinde, kişinin hakkını şiddetle savunması ve şahsi adaleti bir öç alma tavrıyla uygulama hakkı olduğu düşüncesi mazur görülmektedir.[241]

---

[240] C. Dündar, 1996, s.385.

[241] Ahmet Ertuğrul, "Dijital Şiddet", *Sızıntı*, Yıl:26, Sayı:303, Nisan 2004, http://www.sizinti.com.tr/konular/ayrinti/dijital-siddet.html, (20.02.2011)

3.4.3. Barda

Barda filminde genç bir arkadaş grubunun bir barda yaşadığı vahşet dolu olaylar konu edilmiştir. Arkadaşlarının işlettiği barda son biralarını içip eve dönecek olan gençler, içeri giren beş kişilik bir grup tarafından silah zoru ile alıkonulmuştur. Elleri, ayakları, ağızları bağlanan gençler sabaha kadar dayak, işkence ve tecavüze maruz kalmıştır. Yaşları 20 ile 45 arasında değişen ve hiçbir amacı olmadığı görülen bu grup, barda bulunan gençlere karşı vahşet dolu şiddet eylemlerinde bulunmuştur.

Serdar Akar'ın vahşet dolu gerçek bir olaydan yola çıkarak çektiği Barda filmi, bugüne dek çekilmiş en şiddet dolu Türk filmi olarak tanımlanmaktadır.[242] İzleyici film süresince insanın kanını donduran şiddet olaylarına şahit olmuştur. Bu film, yoğun şiddet içerikli sinema filmlerinin televizyon yayınlarına uygun yapımlar olmadığının bir örneğidir.

3.4.4. Düşüş

Falling Down (Düşüş) adlı filmde, günlük yaşam savaşı veren ve hakkını arayan bir tüketici rolündeki Michael Douglas, işleri yolunda gitmediği zaman çözümü makineli tüfekle bulmuştur. Karakter, istediği yemeği yiyemediğinde lokantaları, trafik tıkandığında otomobilleri, çalışmadığında telefon kulübelerini silahla taramıştır. Bu filmde şiddetin modelleri günlük hayat ortamına indirgenerek, sıradan insanlara son derece tehlikeli bir çözüm yolu sunulmuştur.[243]

3.5. Reality Showlarda Şiddet

Gerçeği göstermek anlamına gelen ve yaşanmış olayların öyküsünün aktarıldığı “Reality Show” programlarında, sözlü saldırıdan cinayete kadar geniş bir

[242] Şermin Terzi, “Vahşet Böyle Yükseldi!”, http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=5850512, (05.03.2011).
[243] M. T. Öngören, F. Yanık, C. İşcan ve N. Demirergi, 1994, s.52.

yelpaze içinde yer alan şiddet eylemleri bulunmaktadır. Reality showlarda izleyicinin ilgisini çekmek, reklam almak ve programı sürdürmek amacıyla şiddet içerikli görüntüler ve ifadeler yoğun şekilde kullanılmaktadır. Bu tür programlarda gerçekliği bilinmeyen konularda, şiddet içeren öykülere ayrıntılı biçimde yer verilmekte ve insanlar suçlanmaktadır.[244]

Ürkütücü, dehşet verici, kan ve gözyaşı dolu öyküleri kurgusal dramatize yöntemi ile izleyiciye sunan reality showlar; gerçeği canlandırarak 'gerçek haberciliği' yaptıkları iddiasında olmalarna rağmen, bu programların amacı aslında bu yolla izleyici kitlesini dolayısıyla reklam gelirlerini arttırma kaygısıdır. Bu programlarda duygu pazarlamanın vahşet aşamasına geldiği, kamusal vicdan ve duygu sömürüsünün ilke edinildiği bir noktaya gelinmiştir.[245] Şiddet, reality showlarda gösteriye dönüşmüştür. Gazetelerin üçüncü sayfalarında görülmeye alışılan türden bol kanlı haberler, görsel efektler, gerilim müziği ve çarpıcı ifadelerle yayınlarda işlenmiştir. Bu programlarda, gerçekle kurgu iç içe geçmiş ve gerçek, vahşetin keyifle izlendiği bir dizi filme dönüşmüştür. İzleyiciyi artırmanın yolunun, şiddetin dozunu artırmaktan geçtiği keşfedilmiş ve sıradan insanın trajedilerinden, göz yaşartıcı dramlar oluşturulmuştur.[246]

Gerçek şiddet içeren bu programların ilgi ile izlenmesi, tehlikelerinin ve zararlı etkilerinin daha çok tartışılmasına yol açmaktadır. Klinik psikolog Şeniz Pamuk, reality showların tehlikelerine şu ifadelerle dikkat çekmektedir: [247]

> "Reality şovlardan etkilenen bireyleri, çocukları ve gençleri bekleyen en büyük tehlikenin, çevreye ve yaşadıkları topluma karşı güvenlerinin gitgide azalması olacaktır. Sokakta her an rastladıkları bireylerin çocuk kaçırabileceklerini, anne-babalarının öldürülebileceklerini düşünmek, çocuğun güven duygusunu altüst edecek ve hep şüphe içinde yaşamasına yol açacaktır. Bu durumdan kurtulmaya çalışan çocuk ve genç, yine televizyonda gördüğü örnekler gibi şiddete başvurup, kendini güçlü hissetmeye ve buna inanmaya başlayacaktır."

[244] Ö. Köknel, 2000, s.127.
[245] Ahu Kaskun ve Selen Öztunç, "Çocuk, Televizyon ve Şiddet", http://ilef.ankara.edu.tr/id/yazi.php?yad=799 (15.08.2010)
[246] C. Dündar, 1996, s.387.
[247] Doğan Heper, "Basın Meslek İlkeleri, Medya ve Şiddet", *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı*, Sayı:11, 1996, s.548,549.

Cinayetlerin her biri korkunç ve hunharca, intiharlar ise üzücüdür. Hiçbir cinayet sevgi ve şefkatle işlenmeyeceği gibi estetik bir görüntü de vermez. Olayların doğasından gelen bu özellik, reality showlarda vurgulu bir şekilde izleyiciye aktarılmakta, "olayın üzücülüğü, trajikliği, korkunçluğu" izleyiciye tekrar ve daha abartılı ifadelerle yoğun olarak hissettirilmektedir.[248] Reality programlarda aslında bireylerin gerçek hayatının pazarlandığı açıkça görülmektedir.

Reality showlar, incelediği olayları kurban/saldırgan ikiliğine dayandırmaktadır. Şiddete dayanan söz konusu ikilik, izleyicide "…Henüz ömrünün baharındaydı ve acımasızca katledildi." türünden ifadelerle ve görsel öğelerle oluşturulmaktadır. Reality showların bir diğer özelliği duygusallaştırma, duygusal çağrışımlar yapabilecek olayların ya da olguların bu niteliklerinin sürekli tekrarına dayanır. Yıllarca görüşememiş bir anne ve evladının kavuşma anının ve kayıp bir kişinin ailesi ile buluştuğu anın ağır çekimlerle ve defalarca gösterilmesi karşısında insanların duygusallaşmaması çok mümkün görünmemektedir.[249]

Reality showlarda, suçlu olduğu mahkeme kararıyla ispatlanmamış kişiler, toplumda suçluymuş algısı oluşturacak şekilde teşhir edilmekte, şiddet eylemleri ayrıntılı biçimde anlatılarak suç isnatları yapılmaktadır. Reality programlar, bir mahkeme gibi yargılarda bulunmakta, görgü tanıklarını dinlemekte ve adalete yardımcı olma hedefinden mahkemelerin yerini alarak adalet dağıtıcısı olma konumuna gelmektedir.

3.5.1. Müge Anlı ile Tatlı Sert

Müge Anlı ile Tatlı Sert programında; cinayetler, aile içi çatışmalar, kaçırmalar, kaçırılmalar, kayıplar ve benzeri şiddet içerikli polisiye olaylar, uzmanların katılımıyla işlenmektedir. Vahşi cinayetler en ince ayrıntılarına kadar günlerce, haftalarca hatta aylarca anlatılmaktadır. Bu durum izleyicilerin, yaşadıkları

[248] Nurdoğan Rigel, *Şahlanan Şiddet*, Der Yayınları, İstanbul, 1995b, s.37.
[249] Gülseren Adaklı Aksop, "Reality Show'larda Kadına Yönelik Şiddet ve Kadın İmgesi", *Televizyon, Kadın ve Şiddet*, Dünya Kitle İletişimi Vakfı Yayınları, No:4, Ankara, 2000, s.119,120.

dünyayı korku dolu bir yer olarak algılamasına ve şiddetin mağduru olacakları korkusuna yol açabilmektedir.

Acı, öfke, şiddet ve gözyaşının hâkim olduğu insan hikâyelerinin anlatılması karşılıklı suçlamalara neden olmakta ve olayların tarafları arasındaki şiddeti kışkırtıcı nitelikte olmaktadır. Programın aile içi çarpık ilişkilerin anlatıldığı bir yayınında, öfkeli bir kocanın programı silahla basarak eşinin birlikte kaçtığı bir kişiyi ve bir program çalışanını yaralaması bu görüşü doğrulamaktadır. Bu tür programlar da, özellikle kayıpların bulunması anlamında olumlu sonuçlar ortaya çıkmakla birlikte, genel olarak şiddet olaylarının ön plana çıkarıldığı ve şiddet içerikli söylemlere yer verildiği gözlenmiştir.

3.5.2. Aradakiler

Aradakiler adlı programda çeşitli nedenlerle ölmüş ya da öldürülmüş ve kimliği belirlenememiş kişilerin olay yerinde çekilmiş görüntüleri veya robot resimleri gösterilerek ceset yakınlarına ulaşılmaya çalışılmaktadır. Bu programda Emniyet Müdürlüğü'nden alındığı ifade edilen bilgi, belge ve fotoğraflarla "canlı yayında ceset teşhisi" yapılmaktadır.

Vahşi şekilde öldürülen kimliği belirsiz kişilerin öldürülme biçimlerinin ayrıntılı ifade edilmesi ve cesetlerin yakınlarının bu görüntüleri ekranda gördüğünde yaşadığı travma ise şiddetin başka bir boyutudur. Bu program, televizyon yayınlarında şiddetin ve genel olarak yayıncılığın geldiği son noktayı göstermesi açısından önemlidir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın 15 Ekim 2010 tarih ve 671 sayılı yazısı üzerine izleme raporunun incelenmesi sonucunda, 19.10.2009 tarih ve 2009/59 nolu toplantısında 18 sayılı kararı ile ilgili yayın kuruluşuna; 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (s) bendinde belirlenen "Program hizmetlerinin bütün unsurlarının insan onuruna ve temel insan

haklarına saygılı olması." ilkesini ve (z) bendinde belirlenen "Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması" ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle müeyyide uygulanmasına karar vermiştir.

3.6. Reklamlarda Şiddet

Televizyon reklamları, bütün gösteri sanatlarını birbirleriyle kenetlercesine bir araya getirerek kullanmaktadır. Televizyon reklamlarında strateji olarak reklamın içeriği, ürünleri tüketenlerin niteliğine odaklanır. Ürünleri satın alabileceklerin korkuları, fantezileri ve rüyalarıyla ilgili her şey reklamın içeriğini belirler. Reklamlarda ürünlerin değerli bulunması değil tüketicilerin kendilerini değerli hissetmesi önemlidir.[250] Reklamcılar, potansiyel tüketicisi olan izleyicisini ikna etmek için her türlü araçtan yararlanır. Şiddet, ürünün satılması sürecine katkıda bulunuyorsa, reklamcı şiddeti bir araç olarak kolaylıkla kullanır.[251]

Şiddet, toplumun tüm katmanları ve tüm ürünleriyle ilgili bir olgu olması bakımından diğer kültürel olgulardan farklılaşır. En kaba, en sert, en açık biçimiyle olduğu gibi en zarif, en süslü, en örtülü biçimleriyle de ortaya çıkabilir. Şiddetin bu çok yönlü özelliği ve tüm toplumu ilgilendirmesi onu diğer kültürel olgulardan ayırırken, reklamların da vazgeçilmez bir öğesine dönüştürür. Reklamcılıktaki "sanatsal" yollarla, estetik bir yapıda verilen şiddet, insanlar tarafından rahatsız edici nitelikte algılanmamaktadır. Şiddetin estetik bir boyut kazandırılarak reklamlarda ustaca örtüldüğü görülmektedir.[252]

Reklamlarda kullanılan şiddet; güzel, mutlu, huzur verici ve estetize edilmiş bir şiddettir. Estetik şiddet ise büyüleyici ve insanların ilgisini çekicidir. Hayatın içinde yer alan şiddet ise bireyleri korkutmayı ve sindirmeyi amaçlar. Reklamlar, reklamcının amacına ulaşması için sonsuz, ölümsüz ve mutluluğun hâkim olduğu bir

[250] N. Postman, 1994, s.140.
[251] S. Büker ve A. (Eziler) Kıran, 1999, s.55.
[252] a.g.e., s.29.

dünya sunduğu için ölüm, korku, dayak, tecavüz gibi şiddetin tanımındaki olumsuz öğeleri hiç kullanmaz ya da örtülü ve estetize edilmiş biçimde sunar.[253]

Reklamlara bakıldığında güç ve şiddet arasında bir bağ kurulduğu görülmektedir. Bu bakımdan bir ürünün rakiplerinden daha iyi olduğunun anlatılması açısından "ürünün güçlü" olması veya "ürün kullanıcısının güçlü" hissetmesi şiddet üzerinden ifade edilmektedir. Örneğin, bir çikolata reklamında, ürünün tadından bahsedilmezken verdiği enerji ve güç, şiddet üzerinden izleyiciye aktarılmaktadır.

3.7. Magazin Programlarında Şiddet

Magazin programları, çoğunlukla ünlü insanların özel hayatlarına ilişkin konulara yer verilen programlardır. Bu programlarda, konu özel hayat olduğundan dolayı magazin muhabirleri ve özel hayatının çekilmesinden hoşlanmayan ünlüler arasında sözlü tartışmalar ve kavgalar yaşanmaktadır. Özellikle gece çekimlerinde yorgunluk ve alkolün etkisi ile insanlar kendisini kaybetmekte ve bu programlarda şiddet görüntülerine yer verilmektedir.

Oyuncu Timuçin Esen'in kavga görüntüleri, yaka paça gözaltına alınması ve direnme görüntüleri yakın dönemde magazin programlarında ilk akla gelen şiddet olayıdır. Timuçin Esen'in alkolünde etkisiyle yaşadığı bu olay magazin programlarında ve haberlerde, yayıncı kuruluşlar tarafından bir özdenetim mekanizması uygulanmadan, abartılı bir biçimde, gereksiz ve sürekli tekrarlarla sunulmuştur.

Magazin programlarında şiddetin en önemli noktası, şiddet uygulayan veya şiddete maruz kişinin ünlü bir insan olmasından dolayı toplumda olumsuz bir rol model oluşturmasıdır. Özellikle çocuklar kahramanlaştırdıkları, özdeşim kurdukları insanın davranışlarını kolaylıkla taklit etme eğilimindedir.

[253] a.g.e., s.51,53.

Magazin programlarında sosyete olarak tabir edilen ve küçük şeyler için on binlerce dolar harcayan insanların görüntüleri de izleyicide şiddet etkisi uyandıran sunumu ile sembolik şiddet üretmektedir. Yoksullukla mücadele eden insanların yoğun şekilde bulunduğu toplum içinde paraların ortalığa saçıldığı, lüks düşkünlüğünün çılgınlık sınırlarının dahi ötesine geçtiği görüntüler, izleyiciler üzerinde ihmal edilen bir psikolojik şiddet etkisi ortaya koyar.[254]

[254] E. Sözen, 2005, s.84.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TELEVİZYONDA ŞİDDET İÇERİKLİ YAYINLARIN DÜZENLENMESİ VE DENETİMİ

Televizyon kuruluşlarının ticari kaygılarla ve kamusal sorumluluk anlayışından uzak bir yayıncılık yöntemi benimsemesi, şiddet içerikli yayınların denetlenmesi zorunluluğunu gerektirmiştir. Çalışmamızın bu bölümünde şiddet içerikli yayınların denetimine ilişkin Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 6112 sayılı Kanun çerçevesinde gerçekleştireceği denetim ve diğer faaliyetleri ile şiddet içerikli yayınlara ilişkin bazı düzenleme ve uygulamalara yer verilmiştir.

4.1. RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun kuruluş amacı ve üye seçimi Anayasa'nın 133. maddesinde ifade edilmiştir. Bu maddeye göre:

> "Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu dokuz üyeden oluşur. Üyeler, siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilir."

Radyo ve televizyon yayınlarını düzenleme ve denetleme yetkisinin Anayasa'nın 133. maddesi ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na verildiği görülmektedir. Bu bağlamda şiddet içerikli yayınların denetimi Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun yetkisindedir. Anayasal, özerk ve tarafsız bir kamu tüzelkişiliği niteliğinde kuruluş olan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, şiddet içerikli yayınların denetimini 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, bu Kanun'a uygun olarak çıkarılacak yönetmelikler, özdenetim ve eğitim faaliyetlerini teşvik etmek suretiyle gerçekleştirmektedir.

4.1.1. Yayın Hizmeti İlkeleri

Medya hizmet sağlayıcılar bu bağlamda televizyonlar yayın hizmetlerini kamusal sorumluluk anlayışıyla 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un Yayın hizmeti ilkeleri başlıklı 8. maddenin birinci fıkrasında yer alan ilkelere uygun olarak sunmalıdır. 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinde yer alan ilkelerden televizyon yayınlarında şiddetin denetiminde doğrudan veya dolaylı olarak yararlanılabilecek ilkeler şunlardır:

> "ç) İnsan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez.
>
> d) Terörü övemez ve teşvik edemez, terör örgütlerini güçlü veya haklı gösteremez, terör örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerini yansıtıcı nitelikte olamaz. Terör eylemini, faillerini ve mağdurlarını terörün amaçlarına hizmet eder şekilde sunamaz.
>
> g) Suç işlemeyi, suçluyu ve suç örgütlerini övücü, suç tekniklerini öğretici nitelikte olamaz.
>
> ğ) Çocuklara, güçsüzlere ve özürlülere karşı istismar içeremez ve şiddeti teşvik edemez.
>
> l) Genel sağlığa, çevrenin ve hayvanların korunmasına zarar verecek davranışları teşvik edemez.
>
> s) Toplumsal cinsiyet eşitliğine ters düşen, kadınlara yönelik baskıları teşvik eden ve kadını istismar eden programlar içeremez.
>
> ş) Şiddeti özendirici veya kanıksatıcı olamaz."

8. maddenin ikinci ve üçüncü fıkrası çocuk ve gençlerin şiddet içerikli yayınlardan korunmasını sağlamak amacıyla bu izleyici kitlesine zarar verebilecek türde yayınların zaman dilimlerini sınırlayıcı ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinde ise yayın koşulunu belirleyici hüküm içermektedir.

> "(2) Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz.
> (3) İsteğe bağlı yayın hizmeti sağlayıcıları, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimini olumsuz etkileyebilecek nitelikteki yayın hizmetlerinin, bunların bu tür hizmetleri normal şartlar altında duymayacakları ve görmeyecekleri şekilde sunulmasını sağlamakla yükümlüdür."

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu şiddet içerikli yayınları bu ilkeler çerçevesinde denetlemektedir.

4.1.2. Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

02 Kasım 2011 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiş olan Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in "Yayın Hizmeti İlkeleri" başlıklı 8. maddesinde, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8. maddesinde yer alan yayın hizmet ilkelerinin daha ayrıntılı olarak düzenlendiği görülmektedir. Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'te yer alan ve şiddet içerikli televizyon yayınları bağlamında değerlendirilebilecek düzenlemeler şu şekildedir:

> "ç) İnsan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez. İnsanların yaralanma, acı çekme, ölüm anları ve benzeri durumlar, duygu sömürüsüne yol açacak biçimde verilemez. Kişilerin izinleri olmadıkça, özel hayata ilişkin bilgi, belge ve kayıtlar yayınlanamaz, konut dokunulmazlığı yayın yoluyla ihlal edilemez. Güvenlik kamerası veya benzeri yöntemlerle yapılan kayıtlar ancak, insan onuruna ve kişilik haklarına saldırı içermemesi halinde ilgililerin izni ile yayınlanabilir. Rüşvet, cinsel taciz ve benzeri suç fiilleri, yorum katıcı kurgulama kullanılarak haberleştirilemez.
> d) Terörü övemez ve teşvik edemez, terör örgütlerini güçlü veya haklı gösteremez, terör örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerini yansıtıcı nitelikte olamaz. Terör eylemini, faillerini ve mağdurlarını terörün amaçlarına hizmet eder şekilde sunamaz. Terör mağdurları ile yakınlarının kişilik haklarını olumsuz etkileyecek yayın yapılamaz.
> g) Suç işlemeyi, suçluyu ve suç örgütlerini övücü, suç tekniklerini öğretici nitelikte olamaz.
> ğ) Çocuklara, güçsüzlere ve özürlülere karşı istismar içeremez ve şiddeti teşvik edemez. Bunlara karşı her türlü ayrımcılık, fiziksel, duygusal, sözel ve cinsel şiddet teşvik edilemez.
> l) Genel sağlığa, çevrenin ve hayvanların korunmasına zarar verecek davranışları teşvik edemez.
> s) Toplumsal cinsiyet eşitliğine ters düşen, kadınlara yönelik baskıları teşvik eden, kanıksatan ve kadını istismar eden programlar içeremez. Törenin toplumda kadına karşı bir baskı aracı gibi kullanılmasını teşvik edemez.
> ş) Şiddeti özendirici veya kanıksatıcı olamaz. Saldırgan davranış ve tutumların öğrenilmesine, şiddete karşı duyarsızlaşmaya ve şiddeti normalleştirmeye neden olamaz. Haber bültenlerinde veya haber programlarında şiddet unsuru taşıyan ses ve görüntüler süresi gereğinden uzun tutularak, tekrara başvurularak ya da gerçekliğiyle oynanarak haber niteliği dışında yayınlanamaz. Şiddeti olumlayan yorum ve ifadelere yer verilemez.
> (2) Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği korumalı saatlerde, koruyucu sembol kullanılsa dahi yayınlanamaz. Korumalı saatlerdeki program tanıtımlarında çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde şiddet, cinsellik ve benzeri unsurlar taşıyan içeriklere yer verilemez.
> (3) İsteğe bağlı yayın hizmeti sağlayıcıları, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimini olumsuz etkileyebilecek nitelikteki yayın hizmetlerinin bunların bu tür hizmetleri normal şartlar altında duymayacakları ve görmeyecekleri şekilde sunulmasını sağlamakla yükümlüdür. Bu programlar şifre sistemi veya benzer

korumalı bir sistem olmaksızın ve abonenin yetişkin olduğundan emin olarak tedbirler alınmaksızın ve çocukların erişebilecekleri şekilde yayınlanamaz."

4.1.3. 6112 sayılı Kanun'da İdari Yaptırımlar

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun yayın hizmet ilkelerine dolayısıyla şiddet içerikli yayınlar sonucu gerçekleşen ihlallere yönelik olarak uygulayabileceği idarî yaptırımlar, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 32. maddesinde şu şekilde hüküm altına alınmıştır:

"(1) Bu Kanunun 8 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (d), (g), (n), (s) ve (ş) bentlerindeki yayın hizmeti ilkelerine aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara, ihlalin ağırlığı ve yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlalin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticari iletişim gelirinin yüzde ikisinden beşine kadar idarî para cezası verilir. İdarî para cezası miktarı, radyo kuruluşları için bin Türk Lirasından, televizyon kuruluşları ve isteğe bağlı medya hizmet sağlayıcıları için onbin Türk Lirasından az olamaz. Ayrıca, idarî tedbir olarak, ihlale konu programın yayınının beş keze kadar durdurulmasına, isteğe bağlı yayın hizmetlerinde ihlale konu programın katalogdan çıkarılmasına karar verilir. İhlalin mahiyeti göz önünde bulundurularak, bu fıkra hükümlerine göre idarî para cezası ile birlikte idarî tedbire karar verilebileceği gibi, sadece idarî para cezasına veya tedbire de karar verilebilir.
(2) 8 inci maddenin birinci fıkrasının diğer bentleri ile ikinci ve üçüncü fıkralarında ve bu Kanunun diğer maddelerinde belirlenen ilke, yükümlülük veya yasaklara aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcıları uyarılır. Uyarının ilgili kuruluşa tebliğinden sonra ihlalin tekrarı hâlinde medya hizmet sağlayıcıya ihlalin ağırlığı ve yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlalin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticari iletişim gelirinin yüzde birinden üçüne kadar idari para cezası verilir. İdarî para cezası miktarı, radyo kuruluşları için bin Türk Lirasından, televizyon kuruluşları ve isteğe bağlı medya hizmet sağlayıcıları için onbin Türk Lirasından az olamaz."

Şiddet içerikli yayınların önlenmesine ilişkin yayın hizmet ilkelerinin önemli bir bölümünün, 6112 sayılı Kanun'un 32. maddesinin birinci fıkrasında yer aldığı dolayısıyla ihlal niteliğinde görülen şiddet içerikli yayınlara uyarı müeyyidesi olmaksızın doğrudan idari para cezası ve idarî tedbir olarak program durdurma yaptırımı uygulanabileceğinin hüküm altına alındığı görülmüştür. İdari para cezalarının ise, ihlalin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticari iletişim gelirinin yüzde ikisinden beşine kadar belirlenmesi özellikle büyük ölçekli yayıncı kuruluşlar bakımından yaptırımın ağırlığını artırmıştır.

3984 sayılı Kanun döneminde müeyyidelerin caydırıcı olmaması ve program tabanlı bir müeyyide sisteminin uygulanması, şiddet içerikli yayınların denetimi ve önlenmesi hususunda etkinliği azaltmıştır. Ancak 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun ile yaptırımların daha caydırıcı hale getirildiği ve ilke tabanlı bir müeyyide sistemine geçildiği görülmektedir. 6112 sayılı Kanun ile, yayıncıların şiddet içerikli yayınlar konusunda daha hassas davranmalarını sağlayacak düzenlemeler oluşturulmuştur.

4.1.4. Koruyucu Sembol Sistemi

Koruyucu sembol sistemi, televizyon yayınlarının içeriğiyle ilgili bilgilendirici bir sınıflandırma sistemidir. Bu sistem televizyon yayıncılarının, anne babaların ve genelde toplumun, çocukları ve gençleri televizyon yayınlarının olası zararlı etkilerinden koruma sorumluluğunu yerine getirmelerinde onlara yardımcı olmak üzere tasarlanmıştır. Koruyucu sembol sistemi programların olası zararlı içeriği ve hangi yaş grubuna uygun olduğu konusunda bilgi vermektedir. [255]

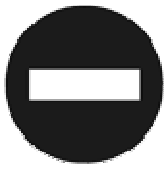
1) Programın olası zararlı içeriği: Zararlı etkileri olabilecek içerik alanları; şiddet ve korku, cinsellik ve örnek oluşturabilecek olumsuz davranışlar (ayrımcılık, alkol ve sigaranın aşırı kullanımı, madde kullanımı, yasa dışı davranışlar ile kaba konuşma/küfür) olarak belirlenmiştir.

Şiddet / Korku

Cinsellik

Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar

[255] Akıllı işaretler hakkında detaylı bilgi için bakınız. www.rtukisaretler.gov.tr

2) Programın hangi yaş grubuna uygun olduğu: Programlardan etkilenme düzeylerine göre yaş grupları, Genel izleyici, 7 yaş, 13 yaş ve 18 yaş olmak üzere dört grupta ele alınmıştır.

Genel İzleyici Kitlesi

7 Yaş ve Üzeri için

13 Yaş ve Üzeri için

18 Yaş ve Üzeri için

Bir programın hangi türde zararlı içerik taşıdığı ve hangi yaş grubunun izlemesinin uygun olduğunu belirlemek için yapılan sınıflandırma işlemi, "Kodlayıcı Uygulama Rehberi"nde yer alan esas ve ilkelere göre yapılır. Kodlayıcı Uygulama Rehberi Üst Kurul'un internet sitesinde yayınlanır.

Mülga 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun döneminde Akıllı İşaretler olarak bilinen ve televizyon kuruluşları tarafından kullanılması gönüllülük esasına dayanan semboller, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesiyle birlikte "Koruyucu Sembol Sistemi" adı altında uygulaması zorunlu olan kanuni bir hüküm haline gelmiştir. 6112 sayılı Kanun'un Koruyucu sembol sistemi başlıklı 24. maddesinde bu husus şu şekilde düzenlenmiştir:

> **"**(1) Medya hizmet sağlayıcılar, koruyucu sembol sistemi kullanarak, izleyicileri program hizmetlerinin içeriği hakkında sesli veya yazılı olarak bilgilendirir.
> (2) Koruyucu sembol sistemi ile ilgili usul ve esaslar Üst Kurulca belirlenir.
> (3) Bu madde Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu hakkında da uygulanır."

6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin ikinci fıkrasında Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine

zarar verebilecek türde içerik taşıyan programların koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamayacağı ayrıca ifade edilmiştir.

TRT dâhil tüm televizyon kuruluşlarının, koruyucu sembol sistemi kullanarak izleyicileri program hizmetlerinin içeriği hakkında sesli veya yazılı olarak bilgilendirmesi ve koruyucu sembol sistemi ile ilgili usul ve esasların Üst Kurulca belirleneceği, 6112 sayılı Kanun'da açıkça ifade edilmiştir. Koruyucu sembol sisteminin kanun ile düzenlenmesi; izleyicinin bilgilendirilmesi, uyarılması ve yayınlar hakkında bilinçlendirilmesi adına çok önemli bir adımdır.

Yayın Hizmetleri Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 23. maddesinde, koruyucu sembol sistemi 6112 sayılı Kanun'a göre daha detaylı olarak şu şekilde düzenlenmektedir:

"Koruyucu sembol sistemi

MADDE 23:
(1) Medya hizmet sağlayıcılar, sembol sistemi kullanarak, izleyicileri program hizmetlerinin içeriği hakkında sesli veya yazılı olarak bilgilendirirler.
(2) Sembol sınıflandırması, yaş ve içerik gruplarını belirten sembollerin birlikte kullanılması suretiyle yapılır. Sınıflandırma işlemi, Üst Kurulca hazırlanan ve gerekli görülen hallerde güncellenen Kodlayıcı Uygulama Rehberi'nde yer alan esas ve ilkelere göre yapılır. Kodlayıcı Uygulama Rehberi, Üst Kurulun internet sitesinde yayınlanır.
(3) Koruyucu semboller, bir programın olası zararlı içerikte olabileceğini ve/veya programın hangi yaş grubuna uygun olduğunu belirtir.
(4) Bir programın şiddet ve korku, cinsellik ve olumsuz örnek oluşturabilecek; ayrımcılık, alkol ve sigaranın aşırı kullanımı, madde kullanımı, yasa dışı davranışlar ile kaba ve küfürlü konuşmalar içermesi durumunda, o programın olası zararlı içerikte olabileceğine ilişkin Ek-1'de yer alan "Şiddet/Korku", "Cinsellik", "Olumsuz Örnek Oluşturabilecek Davranışlar" sembolleri kullanılır.
(5) Bir programın hangi yaş grubuna uygun olduğu ise; programdan etkilenme düzeyleri göz önüne alınarak oluşturulan Ek-1'de yer alan "Genel İzleyici", "7 Yaş", "13 Yaş" ve "18 Yaş" sembolleriyle belirtilir. "13 Yaş" ve "18 Yaş" sembolleri programın yayını süresince ekranın bir köşesinde sabit ve sürekli olarak yayınlanır. 7+ bir programın günün her saatinde yayınlanabileceği, 13+ bir programın 21.30'dan sonra yayınlanabileceği, 18+ bir programın 24:00-05:00 aralığı dışında yayınlanamayacağı anlamına gelir.
(6) Bir programın hangi türde zararlı içerik taşıdığı ve hangi yaş grubunun izlemesinin uygun olduğu, medya hizmet sağlayıcıların görevlendirdiği ve sistem hakkında önceden eğitilmiş sertifika sahibi kodlayıcıların Üst Kurulun resmi internet sitesinde yer alan Örnek Kodlama Formunun elektronik ortamda doldurulması sonucunda verilen cevaplara göre sistem tarafından otomatik olarak saptanır.
(7) Bu madde Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu hakkında da uygulanır."

4.1.5. Korumalı Saat Uygulaması

Şiddet içeriğinden gençleri ve çocukları koruma amacıyla tüm dünyada uygulanan sistemlerden birisi, korumalı saat uygulamasıdır. Korumalı saat uygulaması ile çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programların, bu izleyici kitlesinin seyredebileceği saatlerde yayını sınırlandırılmaktadır. Korumalı saat uygulaması şiddet, pornografi, uyuşturucu madde kullanımı ve benzeri tüm zararlı içerik bakımından başvurulan bir yöntemdir. Korumalı saat uygulamasında amaç, gençlerin ve çocukların ekran başında olduğu saatlerde şiddet ve benzeri zararlı içerikli program yayınlarının engellenmesidir.

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'da korumalı saat uygulaması yer almaktadır. Bu husus, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8. maddesinin ikinci fıkrasında şu şekilde düzenlenmiştir:

> "(2) Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz."

Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in "Yayın Hizmeti İlkeleri" başlıklı 8. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan korumalı saat uygulaması, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'dan daha açık ve ayrıntılı olarak şu şekilde düzenlenmiştir:

> "(2) Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği korumalı saatlerde, koruyucu sembol kullanılsa dahi yayınlanamaz. Korumalı saatlerdeki program tanıtımlarında çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde şiddet, cinsellik ve benzeri unsurlar taşıyan içeriklere yer verilemez."

Yayın Hizmetleri Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in "Tanımlar" başlıklı 4. maddesinin (l) beninde, korumalı saatlerin "24.00-05.00 arası olarak tanımlandığı görülmektedir. Söz konusu Yönetmelik düzenlemesi şu şekildedir:

> "l) Korumalı saatler: Çocuk ve gençlerin, yayınları izleme veya dinleme ihtimali olan 24:00-05:00 saat aralığı dışındaki zaman dilimini, ifade eder."

4.1.6. İzleyici Temsilciliği Uygulaması

İzleyici temsilciliği uygulaması ile televizyon izleyicilerinin TV kanalıyla ilgili görüşleri, tepkileri, şikâyetleri kanal yönetimi tarafından düzenli olarak takip edilir ve bu veriler kanal yöneticilerine, yayın planlama çalışmalarında yardımcı olur. Ayrıca, izleyiciler görüş ve önerilerinin kanal yönetimi tarafından dikkate alınıp alınmadığını görebilir. Televizyon kanalları ile izleyiciler arasında doğrudan bir etkileşim kurulması sağlanmıştır. İzleyiciler, izledikleri programlarla ilgili şikâyetlerini bildirmek üzere TV kanallarına ulaşmak istediklerinde karşılarında bir muhatap bulma olanağına kavuşmuştur. [256]

İzleyici temsilciliği, Mülga 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun döneminde TV yayıncıları tarafından gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanırken, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesiyle, bu Kanun'un "İzleyici temsilciliği" başlıklı 22. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

> "(1) Medya hizmet sağlayıcılar, ortak denetim ile özdenetim mekanizmalarının oluşturulması, izleyici ve dinleyicilerden ulaşan şikâyetlerin değerlendirilip kuruluşun yayın kuruluna sunulması ve sonuçlarının takip edilmesi amacıyla en az on yıllık meslekî tecrübeye sahip bir izleyici temsilcisi görevlendirirler. Belirlenen izleyici temsilcisi uygun vasıtalarla kamuoyuna duyurulur ve Üst Kurula bildirilir."

Mülga 3984 sayılı Kanun döneminde gönüllü olarak uygulanan İzleyici temsilciliği uygulamasının, 6112 sayılı Kanun ile hukuki bir dayanak kazandığı ve yayıncılar için kanuni bir yükümlülük olduğu görülmektedir.

[256] RTÜK, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=0f7f9273-fc6c-409c-8f8a-b482c095415a, (20.09.2010)

İzleyici temsilcisi ve görevleri, Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'te şu şekilde düzenlenmiştir:

> **"İzleyici temsilcisi ve görevleri**
>
> **MADDE 22:**
> (1) Medya hizmet sağlayıcılar izleyici temsilcisi bulundurmak zorundadırlar. İzleyici temsilcileri, medya hizmet sağlayıcılar tarafından, yayıncılık alanında en az on yıllık mesleki tecrübeye sahip, izleyicilerin güvenine sahip kişiler arasından görevlendirilirler. Medya hizmet sağlayıcılar, izleyici temsilcisinin kimliğini ve program hakkında şikayet bildirimlerinin nereye ve nasıl yapılacağını programların bitiminde uygun yöntemlerle belirtirler.
> (2) İzleyici temsilcileri;
> a) İzleyicilerin bildirimlerini alabilmek için gerekli altyapının kurulmasını sağlarlar.
> b) Görevlendirildikleri medya hizmet sağlayıcının resmi internet sitesinde izleyici temsilcisi köşeleri oluşturulmasını sağlarlar ve buradan kendilerine ulaşan bildirimler ve sonuçları hakkında bilgi verirler.
> c) Münferit olarak izleyicilerden gelen ve Üst Kurul aracılığıyla kendilerine ulaşan bildirimleri değerlendirirler. Yayın hizmeti ilkeleri ve yayın hizmetlerinde ticari iletişimi ilgilendiren bildirimleri cevaplandırırlar.
> ç) İzleyici bildirimlerine yönelik çalışmalarını her ayın sonunda görevlendirildiği medya hizmet sağlayıcının yönetimine raporlarlar, kurumsal internet sitelerinin temsilci köşelerinde yayınlarlar ve yayın akışının imkân verdiği ölçüde bu çalışmaları kamuoyu ile paylaşırlar.
> d) Üst Kurulca iletilen şikâyet ve görüşleri, öz denetim çerçevesinde öncelikle değerlendirip sonuçlandırırlar."

RTÜK'e ulaşan şikâyet ve görüşler de izleyici temsilcilerine aktarılmaktadır. İzleyici temsilciliği uygulaması, izleyicilerin şiddet içerikli yayınlar konusunda taleplerini iletme imkânı sağlamaktadır. Şiddet görüntülerinden rahatsız olan izleyicilerin konunun muhatabı televizyon kuruluşuna doğrudan ulaşabileceği karşılıklı iletişim ortamının bulunması, izleyici temsilciliğinin yayıncıları yönlendirici bir işlev görmesini sağlar. Yayın akışlarının ve içeriklerinin belirlenmesinde bu talepler dikkate alındığında şiddet içerikli yayınların azalacağı ve şiddet sunumunda daha özenli davranılacağı öngörülmektedir. Yayıncılar, izleyici temsilciliği uygulaması ile şiddet içerikli programlara yönelik toplumsal refleksleri anlık olarak takip edebilecektir. İzleyici temsilciliği hem yayıncı kuruluşlar hem de izleyiciler açısından, izleyiciler ve yayın politikalarına olumlu katkı sağlayacak bir uygulamadır.

4.1.7. Medya Okuryazarlığı

Medya okuryazarlığı terimi İngilizce "media literacy" sözcüğünden dilimize çevrilmiştir. Bu kavram, yazılı ve yazılı olmayan, büyük çeşitlilik gösteren formatlardaki mesajlara ulaşma, bunları çözümleme, değerlendirme ve iletme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan anlaşılabileceği gibi medya okuryazarlığı birden çok fonksiyonu içermektedir. Medya okuryazarlığına bu açıdan bakıldığında kavramın; bir yandan medya oluşturarak iletme, diğer yandan da iletilen medya unsurlarını alırken çözümleyebilme becerisini içerdiği görülmektedir.

Medya okuryazarlığı medya mesajlarının doğru algılanması, eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmesi, gerçeklik-kurgusallık ayrımının yapılabilmesi, medyanın sunduğu dünyanın gerçeğin kendisi olmayabileceğinin anlaşılması, medyanın yönlendirme ve yönetme fonksiyonlarının olduğunun farkına varılabilmesi, mesajı gönderenlerin kendi düşüncelerini dayatma gayreti içinde olabileceklerinin değerlendirilmesi gibi hedefleri içermektedir. Yani medya okuryazarlığı, kaynağı her ne olursa olsun, bilgiyi değerlendirip onu yerinde kullanabilen bireyler olmayı, böyle bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir.

"İlköğretim Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı" 31.08.2006 tarihinde MEB Talim ve Terbiye Kurulunda görüşülerek kabul edilmiştir. Televizyon karşısında en hassas ve etkiye en açık grubu oluşturan çocukların ekranda izlediklerini, "gerçeklik" ve "kurgu" bakımından ayırt etme becerisini de kazanacakları Medya Okuryazarlığı dersinde, medyanın olayları ve olguları nasıl ve neden belirli yönleriyle yansıttığı çocuklara anlatılacak ve ilköğretim çağından başlayarak medyaya eleştirel bakabilen, bilinçli alıcılar olarak yetiştirilecektir.[257]

Şiddet içerikli yayınların doğru yorumlanması ve eleştirel bir bakış açısı ile değerlendirilmesi açısından medya okuryazarlığı hem izleyici hem de yayıncılar için önemli bir uygulamadır. Ebeveynler, çocuklar, eğitmenler, medya kuruluşları ve mensupları, medya okuryazarlığının hedef kitlesini oluşturduğu için medya

[257] Medya okuryazarlığı hakkında detaylı bilgi için bakınız. www.medyaokuryazarligi.org.tr

okuryazarlığı, toplumda genel bir bilinçlenme sağlanmasına katkı sunması beklenen bir uygulamadır.

4.1.8. Yayıncılık Etik İlkeleri

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ve Televizyon Yayıncıları Derneği tarafından, Türkiye'de televizyon yayıncılığı alanında yaşanan sorunlar karşısında yayın kuruluşlarının, uzlaşacakları ortak bir etik davranış zemini oluşturması amacıyla yürütülen çalışmalar sonucunda "Yayıncılık Etik İlkeleri" hazırlanmıştır.[258] Yayıncılık Etik İlkeleri'nin, özdenetim çalışmalarının bir parçası olduğunu ifade eden dönemin Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanı Dr. A. Zahid Akman'a göre: "Bu faaliyetlerin tek bir amacı var. Televizyon ve radyo yayınlarını izleyen ve dinleyenlerin yayınların içeriği ile ilgili belli bir güvene kavuşması ve bu güven çerçevesinde faaliyetlerin sürdürülmesidir." Akman, bu ilkelerin altına imza atmanın gerekçesini, "Biz bu ilkelere uyulmasını kanun yoluyla değil, gönüllülük, rıza esasıyla gerçekleşmesini istiyoruz. Medya kuruluşlarının kamuoyunda daha güvenilir kuruluşlar haline gelmesinin en önemli yolunun, bu etik ilkelere uyulmasında geçtiğine inanıyoruz." şeklinde ifade etmektedir. [259]

Yayıncılık Etik İlkeleri içinde şiddetin önlenmesi bağlamında değerlendirilebilecek ilkeler şunlardır:

"- İnsan onuruna, temel hak ve özgürlüklere saygılı olmak,
- Toplumda korku ve infial yaratabilecek olaylar karşısında ve kriz zamanlarında sağduyulu davranmak,
- Şiddeti teşvik etmemeye ve meşrulaştırmamaya özen göstermek,
- Çocuk ve gençleri uygun olmayan içerikten korumaya özen göstermek."

Bu ilkelerin şiddet içerikli yayınlar konusunda bir özdenetim mekanizması oluşturulmasına, televizyon programlarının abartılı ve gereksiz şiddetten arındırılarak daha izlenebilir bir hale gelmesine katkı sunması amaçlanmaktadır.

[258] RTÜK, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=ceb44980-c47e-4364-9b6a-1e3242552102, (25.07.2010)
[259] RTÜK, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=46f71565-acd7-4c23-87fa-bacc8a654a07, (25.07.2010)

4.2. ŞİDDET GÖSTERİMİNE İLİŞKİN DİĞER DÜZENLEMELER

Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu, Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi, Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi, Basın Konseyi Basın Meslek İlkeleri ve Doğan Grubu Meslek İlkeleri'nde televizyon yayınlarında şiddetin önlenmesine ilişkin hüküm ve ilkeler yer almıştır. Ülkemizde kullanılmamasına rağmen, televizyon yayınlarında şiddetin önlenmesine ilişkin üzerinde durulması gereken bir başka önemli çalışma V-chip uygulamasıdır.

4.2.1. Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu

Kısa adı TRT olan Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, tarafsız bir kamu tüzelkişiliğine sahip olarak kurulmuştur. TRT yayınları kuruluş amacına uygun olarak Türkiye'nin en ücra noktasına kadar ulaşabilmektedir. TRT yayınları 3984 sayılı Kanun döneminde RTÜK denetimi kapsamı dışında iken 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulu denetimine girmiştir. 6112 sayılı Kanun kapsamında Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun yükümlülüğü 45. maddede şu şekilde düzenlenmiştir.

> "(1) 8 inci maddede belirtilen yayın ilkeleri ile bu Kanunun yayın hizmetlerinde ticarî iletişimi düzenleyen hükümleri, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu yayınları hakkında da uygulanır.
> (2) Söz konusu yükümlülüğün yerine getirilmemesi hâlinde, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu ihlâlin niteliği açıkça belirtilerek Üst Kurulca uyarılır ve yükümlülüğün gereğinin yerine getirilmesi ilgili Bakanlığa bildirilir."

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un getirdiği en önemli yeniliklerden biri TRT'nin RTÜK denetimi kapsamına alınmasıdır. TRT'nin RTÜK denetimi dışında olması çok eleştirilmiş ve rekabete aykırı olduğu öne sürülmüştür. TRT'nin rekabetçi yayın anlayışı geliştirme çabaları düşünüldüğünde, bu düzenlemenin gerekliliği ve haklılığı daha iyi anlaşılmaktadır.

2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu'nun "Yayın Esasları" esasları başlıklı 5. maddesinde TRT'nin yayınlarında uyacağı genel yayın esasları

ifade edilmiştir. İlgili maddenin şiddete ilişkin değerlendirilebilecek hükümleri aşağıda belirtilmiştir.

> "a) Anayasanın sözüne ve ruhuna bağlı olmak; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, milli egemenliği, Cumhuriyeti, kamu düzenini, genel asayişi, kamu yararını korumak ve kollamak,
> h) Toplumun beden ve ruh sağlığına zarar verecek hususlara yer vermemek,
> i) Karamsarlık, umutsuzluk, kargaşa, dehşet, saldırganlık gibi olumsuz duygular uyandırmak ve telkin etmek amacına yönelik yayın yapmamak."

TRT, yayınlarını 2954 sayılı Kanun'daki bu esaslara ve 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'da belirtilen yayın ilkelerine göre gerçekleştirmektedir. TRT'nin son dönemde özel televizyon kanallarına karşı rekabetçi bir yayın politikası izlemesi, yayınlarında şiddetin artışına yol açmıştır.

4.2.2. Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi

Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'nin 7. maddesinde yayıncının sorumlulukları şu şekilde düzenlenmiştir:[260]

> "1- Program hizmetlerinin sunuş ve içerik bakımından bütün unsurları, insan onuruna ve temel insan haklarına saygılı olacaktır.
> Program hizmetleri, özellikle;
> a)Edebe aykırı olmayacak ve pornografi içermeyecek,
> b)Şiddet eğilimini körüklemeyecek veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmayacaktır.
> 2- Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini zedeleyebilecek türden program hizmetleri, bunların seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmayacaktır.
> 3- Yayıncı, haberlerde gerçekler ve olayların doğru olarak sunulmasını sağlayacak ve özgürce kanaat oluşumunu teşvik edecektir."

Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi televizyon yayınlarının, şiddet eğilimini körükleyici olmamasını, gençlerin ve çocukların bunları seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmamasını, insan onuruna ve temel insan haklarına aykırı bir şekilde şiddet içeriğine yer verilmemesini düzenlemektedir.

[260] Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=6ac52c35-c1e4-4c7f-9768-53b851dd1cae, (15.08.2010)

4.2.3. Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi

Şiddet, fiziksel ve zihinsel gelişimini henüz tamamlamamış olan küçüklere zarar verecek türden bir içeriktir. Bu bakımdan Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi'nde küçüklerin korunması başlığında değerlendirilmiştir. Küçüklerin televizyon yayınlarından korunmasına ilişkin düzenleme aşağıdaki şekildedir.

Küçüklerin gelişimine ciddi zarar verebilecek programlar yasaklanmalıdır. (örneğin pornografi veya gereksiz şiddet) Küçükler için açıkça zararlı olabilecek programlar, ancak küçüklerin izlememesinin sağlandığı durumlarda (yayın saati tercihleriyle veya herhangi bir teknik önlemle -örneğin şifreleme-) yayınlanabilir. Ayrıca programlar şifrelenmediğinde öncesinde sesli uyarılar yoluyla ve tüm program süresince açıkça fark edilecek görsel semboller aracılığıyla yayınlanmalıdır.[261]

Yönerge'de, yayın içeriğinin zarar verme durumuna ve içeriğine göre kademeli bir düzenleme öngörülmüştür. Buna göre küçüklere ciddi biçimde zarar verecek içerik (şiddet, pornografi) tamamen yasaklanmalı, zarar vermesi muhtemel içerikte ise belirli yayın saatleri seçilerek veya şifreleme gibi teknik önlemler kullanılarak çocukların bu yayınları izlememesi sağlanmalıdır. İsteğe bağlı (on-demand) televizyon hizmetlerinde ise küçüklere ciddi biçimde zarar verecek içerik, küçüklerin isteğe bağlı görsel medya hizmetlerini izlememesinin sağlanması ile mümkündür. İsteğe bağlı televizyon hizmetlerinde küçüklere zarar vermesi muhtemel içerikli yayınlar konusunda ise bir kısıtlama yoktur. Yönerge, küçüklerin korunmasını göz önünde bulundururken, yayınların ifade özgürlüğü gibi demokratik toplumun diğer önemli değerleri ile her zaman dengeli şekilde yapılacağını ve küçüklerin korunmasının ebeveynlerin sorumluluğu olmaksızın gerçekleştirilemeyeceği gerçeğini vurgulamaktadır.

[261] Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi, http://ec.europa.eu/avpolicy/reg/tvwf/protection/index_en.htm, (05.11.2010)

4.2.4. Basın Konseyi Basın Meslek İlkeleri

Kanal D, Star TV, CNN Türk, NTV, TV8, Ulusal TV ve Cem TV Basın Konseyine üye ulusal televizyon kuruluşlarıdır. Basın Konseyine üye olan kuruluşların uymak zorunda oldukları ve uyacaklarına dair taahhütte bulundukları Basın Meslek İlkelerinin şiddet içerikli yayınlara ilişkin ilkesi: "Şiddet ve zorbalığı özendirici, insani değerleri incitici yayın yapmaktan kaçınılır." ifadeleri ile düzenlenmiştir.[262]

4.2.5. Doğan Grubu Meslek İlkeleri

Doğan Grubu, 2002 yılının Ağustos ayında yayın organlarında uygulanacak mesleki ilkeleri yayınlamış ve bu ilkelerin gruba ait bütün gazete, televizyon ve radyolarda geçerli olacağını açıklamıştır. 20 madde halindeki Doğan Grubu Meslek İlkeleri incelendiğinde, şiddet içerikli yayınlara ilişkin ilkenin: "Şiddet ve zorbalığı özendirici veya kışkırtıcı, çocukları olumsuz yönde etkileyici, bireyler, topluluklar ve uluslararasında nefret ve düşmanlığı körükleyici yayın yapmaktan kaçınılır." şeklinde düzenlendiği görülmektedir. [263]

4.2.6. V-chip Uygulaması

V-chip (Violence chip), Ebeveyn Televizyon Rehberi yani sınıflandırma sistemi ile kullanılır. V-chip, elektronik ortamda program sınıflandırmalarını tanımlamakta ve ailelere istemedikleri programları bloke etme imkânı vermektedir. Amerika'da televizyon programlarına uygulanan sınıflandırma sistemi, yani Ebeveyn Televizyon Rehberi, 1996 yılında çıkarılan Telekomünikasyon Yasası'na göre hazırlanmıştır. Sınıflandırma sistemi, gönüllülük esaslıdır. Sistem, televizyon yayınlarında şiddet, cinsellik ve uygunsuz dil kullanımı gibi içeriğe karşı artan

[262] Basın Meslek İlkeleri, http://www.basinkonseyi.org.tr/lang_tr/pressOccupationPrinciples.asp, (12.06.2011)
[263] Doğan Grubu Meslek İlkeleri, http://www.dmgyayinkonseyi.com/meslek_ilkeleri.asp,(10.11.2010)

şikâyetlerin sonucudur. Yasa'ya göre büyüklüğü en az 13 inch olan tüm televizyonlar V-chip adı verilen aygıt ile donatılmış olmalıdır.[264]

Bu aygıt, 2000 yılı Ocak ayından sonra üretilen televizyonlarda bulunmaktadır. V-chip'in kullanılabilmesi için televizyon menüsünden aktif edilmesi gerekir. Çocukların bu sistemi kullanım dışı bırakmaması için güvenlik numarası bulunur. Aktif edildiği zaman V-chip sınıflandırma sistemini kullanarak, şiddet içeriğini tanımlamakta ve yayını engellemektedir. Sınıflandırma sistemi, yayıncıların beyanına dayalı olarak uygulanan ve gönüllü bir sistemdir. Amerika'da Aile Televizyon Konseyi'nin yaptığı araştırma sonucuna göre, V-chip'in düzenli bir şekilde işlerliğini koruması, sınıflandırma sistemine bağlıdır. Ancak televizyon programlarının sınıflandırmalarının %60-80 hatalı olduğu bulunmuştur. Bu durumun en önemli nedeni, program sınıflandırmasını yayıncıların yapmaları ve ticari kaygılar olarak değerlendirilmiştir.[265]

V-chip uygulaması, koruyucu sembol sistemini örnek vererek somutlaştırabilir. V-chip aygıtı bulunan televizyonun menüsünden, bu sistem aktif edilir. Şiddet/Korku koruyucu sembolünün kullanıldığı programlar, V-chip aygıtı tarafından tanımlanır ve televizyon şiddet içerikli bu yayınları bloke eder. Bu sistem, cinsellik ve olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar içeren yayınların bloke edilmesi için de aynı şekilde kullanılır. Çocukların ailelerinin olmadığı zamanlarda izlediği programların kontrolünün sağlanması için yararlı bir uygulama olduğu görülmektedir. Sadece çocukların değil yetişkinlerinde şiddet ve diğer zararlı içerikli programları izlememe tercihleri olması durumunda yararlanabileceği önemli bir uygulamadır. V-chip gönüllü bir uygulama olduğundan dolayı etkin işlemesi için insanların şiddet içerikli yayınlar konusunda bilinçli olması aynı zamanda sınıflandırmanın doğru ve güvenilir yapılması gerekir.

Amerika ve Kanada'da kullanılan V-chip uygulamasının etkinliği tartışmalıdır. Ailelerin çoğu (%83) V-chip donanımı kullanmamakta iken ailelerin önemli bir bölümü (neredeyse %40) yeni televizyonlarının böyle bir özelliğe sahip

[264] D.Ö. Çöloğlu, 2010, s.148.
[265] a.g..e., s.148-160.

olduğunu dahi bilmemektedir. [266] Bu bağlamda etkin bir medya okuryazarlığı eğitimi ve izleyici kitlesinin şiddet içerikli yayınların bireylere verebileceği zararlar konusunda bilinçlenmesi, V-chip ve benzeri uygulamalara yönelik toplumsal talebi artırır ve amaca uygun sonuçlar ortaya çıkması sağlanır.

[266] a.g.e., s.156.

SONUÇ

Şiddet içeriğini televizyonun yayınlarından, televizyonu da insanların hayatından tamamen çıkarmak mümkün görünmemektedir, çünkü şiddet bireysel ve toplumsal hayatın içinde, hayata dair her şey ise televizyonun ilgi alanı içindedir. Bu bakımdan televizyon yayınlarında şiddet içeriğinin, yayınların en önemli öğelerinden biri olduğu anlaşılmaktadır.

Televizyon yayınlarında şiddete ilişkin yapılan araştırmaların büyük bir kısmında televizyonda yer alan şiddet içeriği ile bireylerin şiddet ve saldırganlık davranışı arasında pozitif bir ilişki olduğunu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmalarda, televizyon yayınlarında şiddet izleyen bireylerin ve özellikle çocukların daha saldırgan ve şiddete eğilimli olduğu görülmüştür. Ayrıca küçük yaşlarda şiddet içerikli yayınlara maruz kalan bireylerin ileri yaşlarda şiddete ve suça daha eğilimli olduğu ortaya çıkmıştır.

Televizyon yayınlarında şiddet olağan, sıradan ve gündelik hayatın bir parçası olmuştur. Televizyonlardaki şiddet içerikli programların şiddeti olağan, sıradan ve hayatın bir parçası olarak sunması, bireylerin gerçek hayatta şiddete daha az tepki göstermesine ve şiddete duyarsızlaşmasına yol açmıştır. Şiddete duyarsızlaşan izleyicide daha fazla şiddet beklentisi oluşmuştur. Televizyon, izleyicinin daha fazla şiddet talebine kayıtsız kalmamış ve bunun sonucunda ekranlarda daha yüksek dozda şiddet sergilenmiştir. Bunun sonucunda şiddeti kanıksamış ve şiddet olaylarına karşı tepkisizleşmiş bireyler, uygun şartlar oluştuğunda kolaylıkla şiddete başvurabilir hale gelmiştir.

Televizyonda şiddet içerikli programlara maruz kalan bireylerin dünyayı daha karanlık ve kötülüklerle dolu bir yer olarak algılaması, kendilerini güvensiz ve tehdit altında hissetmelerine neden olmuştur. Televizyonlarda gördüğü cinayetler, felaketler, acılar karşısında kötü, karanlık ve acımasız bir dünyada yaşadığı algısı oluşan insanlar hayata karşı korku içinde olur. Bu durum sürekli ve uzun saatler

şiddet içerikli yayınlar izleyen kişilerde daha sık gözlenmiştir. Dünyanın tehlikeli ve kötü olduğu düşüncesi, insanların yaşamını temelden etkiler ve karar verme sürecinde belirleyici olur. İnsanlar, kötü ve karanlık bir dünyada tehditlere karşı güven içinde olmak ve kendilerini korumak için şiddete başvurulmasını zorunlu görür. Dünyayı tehlikeli bir yer olarak algılayan kişiler, şiddete eğilimli ve içe kapanık bireylere dönüşür.

Televizyonlar, çizgi filmlerdeki sözde masum şiddet görüntülerinden haber bültenlerinde yayınlanan linç etme ve işkence görüntülerine kadar ekranlarını her türlü şiddete cömertçe açmıştır. Bununla birlikte televizyon yayınlarında şiddetin etkileri, program türlerine göre farklı değerlendirilmiştir. Haberler, şiddet içeriği açısından en çok eleştirilen program türü olmuştur. Haber programlarında yer alan ve izleyici tarafından gerçek olduğuna inanılan bir şiddet görüntüsü, kurmaca programlardaki aşırı şiddet sahnelerine oranla daha derin ve olumsuz etkiler oluşturur. Tanık olduğu şiddetin gerçekliğinden şüphe duymayan bireyler, bu görüntüler karşısında acı duymakta ve dehşete kapılmaktadır.

Şiddet olaylarının önemli bir bölümünün haber değeri vardır ve bir hikâyenin anlatılması ve konunun anlaşılması için şiddet olgusunun kullanılması zorunlu unsur haline gelebilir. Ancak haber bültenlerinde şiddet görüntülerinin konunun veya haberin gerektirdiğinin ötesinde yoğun, ölçüsüz ve abartılı bir sunumla yayınlandığı, şiddetin adeta sömürüsünün yapıldığı gözlenmiştir

Çizgi filmlerde yer alan yoğun şiddet sahneleri çocuklar açısından değerlendirildiğinde, sanıldığının aksine bu filmlerin aslında masum olmadıkları görülmüştür. Çizgi filmler, abartılı ve kaba şiddetin kibar sunulduğu program türü olmuştur. Bu şiddetin en önemli özelliği, şiddet mağdurlarının şiddet sonrasında bir acı duymaması ve her şeyin kaldığı yerden devam etmesidir. Şiddetin sonuçsuz gösterilmesi, çocuklar üzerinde şiddetin aslında sıradan olduğu ve kötü bir şey olmadığı algısını yerleştirmekte ve saldırgan davranışları teşvik etmektedir.

Diziler, haber bültenlerinden bile geniş bir izleyici kitlesine sahiptir. İzleyicilerin yoğun olarak ekran başında olduğu saatlerde yayınlanan dizi sayısına bakıldığında, dizilerin ekranları adeta istila ettiği görülmektedir. Dizilerdeki nicelik fazlalığı niteliğe yansımamış ve rekabet sonucu şiddet ve cinsellik en çok başvurulan öğeler olmuştur. Toplum içinde başta çocuklar olmak üzere birçok insan dizi kahramanlarına özenmiştir. Bu kahramanların uyguladığı şiddet meşru görülmüş, şiddet mağdurunun bu durumu hak ettiği düşünülmüş ve bu karakterler şiddet mağduru olduğunda izleyiciler üzülmüş ve öfkelenmiştir. İzleyici, dizilerde adeta taraf olmuş ve "iyinin" uyguladığı "haklı" şiddeti desteklemiştir. Dizi karakterlerinin en önemli özelliği güçlü olmaları, gücün göstergesi ise şiddet, para ve itibar olmuştur. Son dönem dizilerde ise şiddete başvuran kötü karakterler sempatikleştirilmiş ve izleyiciler tarafından iyiler kadar sevilmiştir.

Reklamlarda şiddet, ürününün gücünü gösterme amaçlı ve ürünü kullananların güçlü hissetmesini sağlayacak şekilde estetik açıdan sunulmuştur. Filmlerin, sinema için ve biletli izleyiciye yönelik olarak üretilmesi dolayısıyla şiddetin daha abartılı kullanıldığı yapımlar olduğu görülmüştür. Bu açıdan sinema filmlerinin, genellikle yoğun şiddet içermesi nedeniyle televizyon ekranlarında genel izleyici kitlesine uygun yapımlar olmadığı görülür. Magazin programlarında ise şiddet, ünlü kişiler tarafından veya bu kişilere karşı sergilendiğinden daha ilgi çekici, özendirici veya öfkelendirici bir hal almıştır.

Kurgusal televizyon programlarında, kahramanların davranışlarının özellikle çocuklar tarafından taklit edildiği ve onlarla özdeşim kurulduğu görülmüştür. İyi ve güçlü kahramanlar cinayetleri, tehditleri, işkenceleri iyilik adına ve kötülerin hak ettiği cezayı ödemesi için gerçekleştirmiştir. Aslında kahramanların kötülere ve kötülüklere karşı mücadele ederken şiddete başvurması ve suç işlemesine rağmen bu durum programlarda görmezden gelinmiş ve hukuki süreçlere genellikle yer verilmemiştir.

Televizyon yayınlarında şiddet görüntülerinin sürekli tekrar edilmekte olduğu, yakın ve ağır çekimlerle defalarca yayınlandığı görülmektedir. Bir mafya

dizisinde şiddet sahnelerine belirli bir düzeyde başvurulması anlaşılır ancak bu durumun "kafa kesme" veya daha çok alıştığımız "parmak kesme" boyutlarında yaşanması, başta çocuklar için olmak üzere abartının da ötesinde şok edicidir. Bir örnek de her gün izlediğimiz haberlerden verecek olursak, bir babanın içinde oğlu bulunan ceset torbasına sarılması ve feryatlarının yayınlanması medyanın şiddet içerikli yayınlarını savunmak için kullandığı "haber değeri", "şiddet hayatın içinde" ve "ifade özgürlüğü" gibi kavramlarla açıklanamaz boyuttadır.

Şiddet içerikli yayınlar, izleyicinin ilgisini çekmiş ve yüksek reyting oranlarına ulaşmıştır. Reklam verenler açısından reklam verilecek programların belirlenmesinde sosyal sorumluluk göz ardı edilmiş, "reyting" neredeyse tek ölçüt olmuştur. Televizyon yayınlarında şiddet-reyting sarmalı oluşmuş ve bu sarmal şiddetin daha yoğun ve abartılı olarak ekranlara taşınmasına yol açmıştır. Yayıncılar; nitelikli programlar ve kaliteli yayın anlayışı ile yüksek reyting oranlarına ulaşmak yerine şiddet içerikli görsel kolaycılığın tercih edildiği, gerçek ya da kurgusal programlara ağırlık vermiştir. Şiddet içerikli programlarda, yapım maliyetini düşürmek amacıyla daha çok kaba kuvvete dayalı fiziksel şiddete yer verildiği görülmüştür.

Şiddeti anlamak ve anlatmak ayrı bir dil veya kültürel bilgi gerektirmemektedir. Bu bakımdan diziler, filmler, çizgi filmler ve benzeri kurgu yapımların içeriğinde şiddetin yoğun biçimde işlenmesinin en önemli nedeni, şiddetin dünyanın her yerinde anlaşılır bir unsur olması ve pazarlama alanının geniş olması gerçeğidir.

Şiddetin, televizyon ekranlarında teşvik edici ve özendirici bir sunumu vardır. Şiddetin teşvik edilmemesi ancak şiddet uygulayan bireylerin ödüllendirilmemesi, cezalandırılması ve şiddetin haklı gösterilmemesi ile sağlanır. Şiddet içerikli yayınlarda şiddetin aktörlerine bakıldığında bu karakterlerin lüks bir yaşam sürdüğü ve toplumsal itibarla ödüllendirildiği görülür. Gerek televizyon yayınlarında gerekse gerçek yaşamda şiddetin hukuk sistemi içinde cezalandırılmaması ve kınanmaması toplum içinde adalet duygusunu zedelemiştir. Televizyon yayınlarında şiddetin

ödüllendirilmesi, cezalandırılmaması ve haklı gösterilmesi şiddeti meşru ve kabul edilebilir hale getirmiştir.

Teknolojinin gelişimi ile ses ve görüntü efektlerinin şiddet sahnelerinde yoğun biçimde kullanılması sonucunda, şiddet görüntüleri estetik bir yapı ve gerçeğin ötesinde zararsız bir anlam kazanmıştır. En kanlı ve vahşi görüntülerde dahi bir estetik arayışına girilmiştir. Ses ve görüntü efektleri gerçek şiddet görüntülerinde ise kurgu yayınların aksine şiddetin etkisini artırıcı bir rol oynamıştır. Terör saldırıları ve çatışmalara ilişkin haberlerde heyecanı artırıcı efektler, müzikler, elde bulunan en etkili ve şiddet yoğun arşiv görüntülerinin kullanıldığı görülmüştür.

Televizyon yayınlarında, şiddetin çözüm yöntemi olarak sunulduğu görülmüştür. Şiddetin çözüm yöntemi olarak sunulması, şiddeti onaylayıcı ve teşvik edicidir. Bu durum güçlünün kendi adaletini oluşturduğu bir düzenin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Yayınlarda şiddet uygulayan ve suç işlemiş, iyi ya da kötü karakterlerin hukuki bir yargılama süreci sonunda yaptırıma uğraması nadir görülmüş ve izleyicinin adalet duygusu mahkemelerde değil kahramanın silahı ile tatmin edilmeye çalışılmıştır. Televizyon yayınlarda şiddetin bir çözüm yöntemi olmadığı, aksine bir çözümsüzlük olduğu gerçeği vurgulanmamıştır.

Şiddetin ekranlarda yaygınlaşması, insanlara ve özellikle çocuklara çok sayıda suç yöntemi ve şiddet tekniğini öğretmiştir. Şiddet içerikli televizyon yayınlarından bireyler yaş, eğitim, kültür, sosyal çevre, ekonomik şartlar, ruhsal durum ve benzeri psikolojik ve sosyal etkenlere göre farklı düzeylerde etkilenmektedir. Fiziksel ve ruhsal gelişimini tamamlamamış çocukların, yetişkinlere göre şiddet içerikli yayınlardan daha fazla etkilendiği görülmüştür. Psikolojik sorunları bulunan insanların, ekonomik sıkıntılar içinde engellenmiş halde bulunan kişilerin ve şiddetin yoğun yaşandığı toplumlarda yaşayan bireylerin yayınlarda şiddetin zararlı etkilerine daha eğilimli olduğu görülmüştür.

Şiddet içerikli yayınların, oransal açıdan çok küçük bir grubu etkilediği iddia edilse bile televizyon karşısındaki izleyici kitlenin büyüklüğü düşünüldüğünde,

küçük oranlar büyük sayılara tekabül etmiş ve çok sayıda birey şiddetin zararlı etkilerine maruz kalmıştır.

Şiddet içerikli yayınların zararlarının önlenmesine ilişkin kanuni yaptırımlar 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun döneminde özellikle büyük ölçekli yayıncı kuruluşlar açısından yeterince caydırıcı olamamıştır. Bu durum, televizyon kuruluşlarının şiddet içerikli yayınlar konusunda hassas davranmamalarına yol açmış ve Üst Kurul'un gerçekleştirdiği denetimin etkinliğini azaltmıştır. Ancak 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesiyle birlikte yaptırımlar daha caydırıcı bir hale gelmiştir. Şiddeti özendirici ve kanıksatıcı yayınlarda uyarı müeyyidesi uygulanmaksızın doğrudan idari para cezası ve idari tedbir olarak program durdurmanın uygulanabilmesi oldukça önemli ve caydırıcı bir düzenleme olmuştur. İdari para cezası tutarının, yayıncıların brüt ticari iletişim geliri üzerinden hesaplanması da özellikle büyük ölçekli yayıncı kuruluşlar açısından bu yaptırımları caydırıcı hale getirmiştir.

Televizyon yayınlarında şiddetin azaltılması ve zararlı içeriğin önlenmesi konusunda kanuni düzenlemelerin yanında etkili bir özdenetim mekanizmasının geliştirilmesi ve uygulanmasının gerekliliği anlaşılmıştır. Özdenetim çalışmaları incelendiğinde yayınlarda şiddetin teşvik edilmemesine yönelik ilkelerin yer aldığı ancak bağlayıcılığı ve yaptırımı olmadığı için bu ilkelere çoğunlukla riayet edilmediği görülmüştür. Özdenetim bilinci ve kamusal sorumluluk anlayışının yayıncılık sistemimize tam anlamıyla hâkim olması cezai yaptırımlara gerek olmaksızın şiddet görüntülerinin yayınlanmasında bir standart sağlayacaktır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu özdenetim faaliyetlerini desteklemiş ve teşvik edici olmuştur. Kanuni denetim ve özdenetim dışında konunun tüm taraflarının birlikte gerçekleştireceği bir ortak denetim sisteminin oluşturulması gerektiği görülmüştür.

İzleyicinin şiddete olan ilgisi ve talebinin yayıncıları, şiddete teşvik edici olduğu görülmüştür. Medya okuryazarlığı, akıllı işaretler, izleyici temsilciliği ve RTÜK İletişim Merkezi izleyicileri ve televizyoncuları uyarıcı, bilinçlendirici,

bilgilendirici ve yönlendirici uygulamalardır. Şiddet içerikli yayınlara izleyici ilgisinin azalması, yayınlara ilişkin şikâyet ve tepkilerin dile getirilmesi ve bu tepkilerin yayıncılara ulaştırılması, televizyonların şiddet içerikli yayınlarda daha duyarlı davranmasını sağlayacaktır.

Televizyon, zaman zaman şiddetin tek kaynağı olmakla suçlanmış ve adeta "günah keçisi" ilan edilmiştir. Ancak bunun tam anlamıyla doğru ve çözüme katkı sağlayıcı bir tespit olmadığı görülmüştür. Televizyonun tek başına "suçlu" ilan edilmesi ekonomik ve sosyal çok sayıda sorunu göz ardı etmek anlamına gelir.

Şiddet içerikli televizyon yayınlarının, bireysel ve toplumsal şiddetin tek kaynağı olmamakla birlikte şiddetin yayılmasında önemli faktörlerden biri olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Çalışmamızda, toplumda şiddet ve saldırganlığın artmasında televizyonların önemli bir sorumluluğunun bulunduğu ancak tek sorumlunun televizyon kuruluşları olmadığı anlaşılmaktadır. Televizyon ekranlarında şiddetin bu ölçüde yoğunlaşması ve itibar görmesinde; televizyon kuruluşları, yapımcılar, izleyiciler, reklam verenler, RTÜK ve ilgili diğer kurumların birlikte sorumlu olduğu, dolayısıyla çözümün de ancak ortak çalışma ve uzlaşma temelinde mümkün olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

ÖNERİLER

Televizyon programlarında şiddet sorunun çözümüne ilişkin televizyonculara, izleyicilere, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na, araştırmacılara ve reklam verenlere bazı önerilerde bulunulmuştur.

Televizyon Kuruluşlarına Öneriler:

- Abartılı ve gereksiz şiddet içeren programlara ekranlarda yer verilmemelidir. Şiddet sahneleri konunun anlatımı açısından zorunlu ise bu görüntülere konunun gerektirdiği ölçüde yer verilmelidir. İnsanların izleyemeyeceği boyutlarda kan, katliam, işkence, dayak, tecavüz görüntüleri kesinlikle yayınlanmamalıdır.

- Haber değeri taşıması bakımından yayınlanması zorunlu olan şiddet görüntüleri, flulaştırma tekniği veya buzlama yöntemi kullanılarak yayınlanmalıdır.

- Çocuk programları ve çocukların kullanıldığı programlarda şiddete kesinlikle yer verilmemelidir. Çünkü çocukların şiddet algısı yetişkinlerden farklıdır ve etkilenme düzeyleri yüksektir.

- Şiddet ve benzeri zararlı içerikli programlar, yayınlanmadan önce yayıncı kuruluşun bünyesinde oluşturduğu ve uzmanlardan (psikologlar, sosyologlar, yöneticiler, doktorlar vb.) oluşan bir kurul tarafından değerlendirilmeli ve uygun görülen programlar yayınlanmalıdır. Yayıncıların gönüllülük esasına uygun olarak bünyelerinde oluşturacakları bu kurul bir ortak ve özdenetim kurulu işlevi görmelidir.

- Şiddet içerikli programlar, gençler ve çocukların ekran karşısında olduğu erken saatlerde yayınlanmamalıdır. Bu husus, kanuni bir yükümlülüğün ötesinde kamusal sorumluluk olarak görülmelidir.

- Şiddet, sorunların çözümünde bir yöntem olarak gösterilmemelidir. Şiddetin alternatifi olarak hukuki çözüm yöntemleri, diyalog, empati, uzlaşma, hoşgörü ve sevgiye dayanan çözümler teşvik edilmelidir.

- Akıllı İşaretler koruyucu simge sistemi izleyiciyi yönlendirici olduğundan, sembollerin doğru belirlenmesi için program içeriğine ilişkin kodlamalar bu konuda eğitim almış uzman kişiler tarafından gerçekleştirilmelidir.

- Televizyon yayınlarında şiddetin sonuçları gösterilmelidir. Şiddetin yol açtığı fiziksel ve ruhsal acı anlatılmalıdır. Şiddet mağduru kişilerin yaşadığı acı ve üzüntü, insani sınırlar içinde sergilenmeli ve izleyiciye şiddetin "kötü" olduğuna ilişkin mesaj iletilmelidir.

- Şiddeti kanıksatıcı ve günlük hayatın bir parçası olarak gösteren programların yayınlanmasından kaçınılmalıdır.

- Yayınlarda insan onuruna ve temel insan haklarına aykırı şiddet görüntülerine yer verilmemelidir.

- Şiddet, hiçbir gerekçe ile haklı gösterilmemeli, ödüllendirilmemeli ve onaylanmamalıdır. Şiddet uygulayan bireylerin adalet sistemi içinde cezalandırıldığı gösterilmelidir. Bu şekilde yetişkinler, gençler ve özellikle çocukların şiddet uygulamaya teşvik edilmemesi sağlanmalıdır.

- Yeni bir yayıncılık anlayışıyla, şiddet reyting için başvurulması gereken zorunlu bir tema olmaktan çıkarılmalıdır.

- Televizyon yayınlarında şiddetin en alt düzeye indirilmesi için televizyon kuruluşları ortak tavır belirlemeli, ilke kararları almalı ve yayınlarını bu kararlar çerçevesinde gerçekleştirmelidir. Gelişmiş bir ortak denetim ve özdenetim mekanizması oluşturulmalıdır.

- RTÜK İletişim Merkezi ve izleyici temsilcilerine ulaşan şiddet içerikli yayınlara ilişkin şikâyet ve talepler ivedilikle değerlendirilmelidir.

İzleyicilere Öneriler:

- Televizyonda izlenecek programların içeriği hakkında önceden bilgi sahibi olunmalı, hangi programların izleneceği yayın akışından takip edilerek şiddet içerikli programlar tercih edilmemelidir.

- Çocukların izleyeceği programlar, ebeveynler tarafından belirlenmelidir. Aileler, çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimini olumsuz etkileyebilecek türden şiddet içeren programları çocukların izlemesine izin vermemelidir.

- Aileler, koruyucu sembol sistemi ile çocuklar için uygun olmadığı belirtilen programları, çocukların izlemesine kesinlikle izin vermemelidir.

- Çocuklar belirli bir zihinsel olgunluğa ulaşana kadar televizyon izleme, bir aile faaliyeti olmalıdır. Şiddet ve benzeri zararlı içerikle karşılaşıldığında, bu davranışların olumsuz yönleri, çocuğa uygun biçimde anlatılmalıdır.

- İzleyiciler televizyon dünyasındaki şiddetin, gerçek dünyadaki şiddetten daha yoğun yansıtıldığının bilincinde olmalı ve çocuklarına bu çarpık durumu izah etmelidir.

- Ebeveynler, kendilerinin ve çocuklarının televizyon izleme sürelerini sınırlamalı ve böylelikle kendileri ve çocukları ekranlarda yoğun olarak yer alan şiddet içerikli iletilere maruz kalmaktan kaçınmalıdır.

- İzleyiciler, medya okuryazarlığı konusunda bilgi sahibi olmalı ve bu şekilde televizyonun verdiği mesajları doğru biçimde algılama ve yorumlama yetisi kazanmalıdır.

- İzleyiciler, şiddet içerikli televizyon yayınlarının; saldırganlık, duyarsızlaşma ve kötü dünya sendromu gibi olumsuz etkileri olduğunu bilmeli ve program izleme tercihlerini bu bilinçle yapmalıdır.

- İzleyiciler, şiddet içerikli yayınlara ilişkin şikâyetlerini RTÜK İletişim Merkezi ve yayıncı kuruluşların izleyici temsilcilerine iletmelidir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na Öneriler:

- Yasal düzenlemeler, hızla gelişen medya dünyasına uyumlu ve esnek bir şekilde tasarlanmalıdır. Yasaların ihtiyaçları karşılamadığı durumlarda yasal değişiklikler geciktirilmeden gerçekleştirilmelidir. Televizyon kuruluşları, maliyet-fayda analizi yaptığında ihlal sonucu karşılaşacağı müeyyidenin maliyeti, faydasından yüksek olmalıdır.

- Şiddet/Korku, koruyucu sembolünün kullanıldığı programlarda bu simge ile birlikte, izleyicinin şikâyetlerini iletebileceği RTÜK İletişim Merkezi telefon numarası ve e-posta adresininde yayınlanmasının zorunlu olması sağlanmalıdır.

- Koruyucu sembolleri tanımlayabilecek ve izleyicinin izlemek istemediği türde içerik bulunan yayınları bloke edici, V-chip benzeri bir aygıtın televizyonlara yerleştirilmesi için teknik ve kanuni çalışmalar yapılmalıdır.

- Yayıncılara, yapımcılara ve senaristlere yönelik olarak, televizyon yayınlarında şiddetin bireysel ve toplumsal etkileri konusunda bilinçlendirme ve eğitim faaliyetleri artırılmalı ve bu faaliyetler periyodik hale getirilmelidir.

- Medyada şiddet konusunda özdenetim imkânlarının gelişmesi teşvik edilmeli ve gerekli katkı sağlanmaya devam edilmelidir.

- Medya ile ilgili sivil toplum örgütleri, medyada şiddet içerikli yayınlar konusunda bilinçlendirilmeli ve bu örgütlerin yayıncıları yönlendirici çalışmalarda bulunması teşvik edilmelidir.

- Çocukların daha bilinçli televizyon izleyicileri olması ve şiddet içerikli yayınların olumsuz etkilerinin önlemesi açısından, okullarda medya okuryazarlığının zorunlu ders olması sağlanmalıdır. Medya okuryazarlığı eğitimi, medya sektörünün ve toplumun tüm katmanlarına yönelik olarak yaygınlaştırılmalıdır.

- Televizyonda şiddetin önlenmesine ilişkin projeler hazırlanmalı, ortak tartışma ve çalışma platformları oluşturulmalıdır. Bu bağlamda televizyon yayınlarında şiddetin zararlarını önleyici ve izleyiciyi bilgilendirici spot filmler hazırlanmalı ve bu spot filmlerin televizyonlarda yayınlanması sağlanmalıdır.

- Medya okuryazarlığı dersinin geliştirilmesine yönelik öneriler dikkate alınmalıdır.

- Kurum personeli ve araştırmacıların televizyon yayınlarında şiddet konusunda çalışma yapması teşvik edilmeli ve araştırma sonuçlarından yararlanılmalıdır.

- Program durdurma müeyyidesi uygulanan programların yerine yayınlanan ikame programlar şiddet karşıtı, hoşgörü, sevgi ve uzlaşma odaklı olmalıdır.

Araştırmacılara Öneriler:

- Televizyon yayınlarında şiddetin çocuklara etkileri hakkında güncel, bilimsel ve özgün araştırmalar gerçekleştirilmelidir. Araştırmaların sonucu ve çocukların şiddet içerikli yayınların zararlı içeriğinden korunması için öneriler kamuoyuna ve ilgililere sunulmalıdır.

- Şiddet içerikli yayınların yetişkinler üzerine etkileri konusunda araştırmaların ihmal edildiği anlaşılmaktadır. Bu bakımdan şiddet içerikli televizyon yayınlarının, yetişkinlere etkileri üzerine geniş ölçekli araştırmalar yapılmalı ve sonuçları kamuoyu ile paylaşılmalıdır.

- Program türleri bazında şiddetin etkilerinin değerlendirildiği karşılaştırmalı araştırmalar yapılmalı ve sonuçları paylaşılmalıdır.

- Televizyon yayınlarında şiddet içeriğinin, farklı cinsiyet, eğitim, yaş, ekonomik durum ve kültür düzeyindeki insanlar üzerine etkileri konusunda karşılaştırmalı ve uzun dönemli araştırılmalar yapılmalıdır.

- Şiddet içerikleri programların zararlı etkilerinin önlenmesine yönelik çalışma ve projeler gerçekleştirilmelidir. Bu projeler RTÜK ve diğer ilgili kuruluşlara gönderilmeli ve desteklenmeleri sağlanmalıdır.

Reklam Verenlere Öneriler:

- Şiddet, cinsellik ve benzeri zararlı içerik bulundurmadan yüksek reytinglere ulaşmış, kaliteli programların teşvik edilmesi amacıyla reklam harcamaları ve sponsorluklar bu programlara yönlendirilmelidir.

- Aşırı şiddet ve cinsel içerikli programlara reklam veren kuruluşlar, marka değerlerinin ve imajlarının nasıl etkilendiğini araştırmalıdır.

- Reklam veren kuruluşlar, bu toplumsal ve ekonomik yapı içinde üretilmiş değerler olduğundan, reklam bütçelerini dağıtırken ticari kaygıların yanında kamusal sorumlukları olduğunun da bilincinde olmalıdır.

- Reklam veren firmalar, toplumda şiddeti kışkırtıcı ve kanıksatıcı nitelikte yayınların desteklenmemesi konusunda ortak tavır ve ilkeler belirlemelidir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Abisel, Nilgün (2000) "Yeşilçam Filmlerinde Kadının Temsilinde Kadına Yönelik Şiddet", (Ed.) Nur Betül Çelik, *Televizyon, Kadın ve Şiddet*, Dünya Kitle İletişimi Vakfı Yayınları, No:4, Ankara.

Arendt, Hannah (1997), Şiddet Üzerine, (Çev. Bülent Peker), İletişim Yayınları, İstanbul.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1998), *Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Genel Yayın No:113, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2009), *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*, Ankara.

Bilir, Hüseyin (2009), Terör Medya ve Devlet, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Burton, Graeme (1995), *Görünenden Fazlası Medya Analizlerine Giriş*, (Çev. Nefin Dinç), Alan Yayıncılık, İstanbul.

Büker, Seçil ve Kıran (Eziler), Ayşe (1999), *Televizyon Reklamlarında Kadına Yönelik Şiddet*, Alan Yayıncılık, İstanbul.

Çelik, Nur Betül (2000), "Giriş, Televizyon Kadın ve Şiddet", (Ed.) Nur Betül Çelik, *Televizyon Kadın ve Şiddet*, Dünya Kitle İletişimi Vakfı Yayınları, No:4, Ankara.

Çelenk, Sevilay ve Tirmisi, Nilüfer (2000), "Yerli Dramalarda Kadın ve Temsili ve Şiddet", (Ed.) Nur Betül Çelik, *Televizyon Kadın ve Şiddet*, Dünya Kitle İletişimi Vakfı Yayınları, No:4, Ankara.

Erdoğan, İrfan ve Alemdar, Korkmaz (2005), *Öteki Kuram*, ERK, Ankara.

Fidan, Mehmet (2006), "Terör ve Medya", (Ed.) Orhan Gökçe, Uğur Demiray, *Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü…*, Çizgi Kitabevi, Konya.

Kaplan, Yusuf (1992), Televizyon, Ağaç Yayıncılık, İstanbul.

Köknel, Özcan (2000), *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Michaud, Yves (1991), Şiddet, (Çev. Cem Muhtaroğlu), İletişim Yayınları, İstanbul.

McQuail, Denis ve Windahl, Sven (1997), *Kitle İletişim Modelleri*, (Çev. Konca Kumlu), İmge Kitabevi, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı (2007), *Şiddet İçermeyen Eğitim*, MEB Yaygın Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü, Ankara.

Mutlu, Erol (1991), *Televizyonu Anlamak*, Gündoğan Yayınları, Ankara.

_____ (1999), *Televizyon ve Toplum*, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu, Ankara.

Oskay, Ünsal (2001), *İletişimin ABC'si*, Der Yayınları, İstanbul.

Öngören, Mahmut T. Yanık, Figen İşcan, Cüneyt ve Demirergi, Nalan (1994), *Bu Ne Şiddet*, Kitle Yayınları, Ankara.

Rigel, Nurdoğan (1995a), *Haber, Çocuk ve Şiddet*, Der Yayınevi, İstanbul.

_____ (1995b), *Şahlanan Şiddet*, Der Yayınları, İstanbul.

_____ (2008), "TV, Çocuk ve Şiddet Araştırmalarında 50. Yıl", (Ed.) Yasemin Giritli İnceoğlu-Nurdan Akıner, *Medya ve Çocuk Rehberi*, Eğitim Kitabevi, Konya.

RTÜK (2006), *Televizyon Programlarındaki Şiddet İçeriğinin, Müstehcenliğin ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicilerin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri*, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara.

_____ (2009), *Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması – 2*, Ankara.

Postman, Neil (1994), *Televizyon: Öldüren Eğlence Gösteri Çağında Kamusal Söylem*, (Çev. Osman Akınhay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Sanders, Barry (2010), *Öküzün A'sı: Elektronik Çağda Yazılı Kültürün Çöküşü ve Şiddetin Yükselişi*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Taşdan, Demet (2009), *Okul, Aile ve Toplum İlişkilerinde Çocuk ve Şiddet*, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul.

Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu (2002), *Yapımcının El Kitabı TRT'nin Değerleri ve Standartları*, TRT Genel Sekreterlik Basım ve Yayın Müdürlüğü, Ankara.

Türkoğlu, Nurçay (2010), *İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara Toplumsal İletişim Tanımlar, Kavramlar, Tartışmalar*, Urban Kitap, İstanbul.

Trend, David (2007), *Medyada Şiddet Efsanesi Eleştirel Bir Giriş*, (Çev. Gül Bostancı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Turam, Emir (1996a), *Ekranaltı Çocukları*, İrfan Yayıncılık, İstanbul.

Yaylagül, Levent (2006), *Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*, Dipnot Yayınları, Ankara.

MAKALELER

Akarcalı, Sezer (1996), "Televizyon ve Şiddet", *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı*, Sayı:11, s.553-557.

Akbulut, Nesrin "Televizyon ve Şiddet", *Yıldızhan Yayla'ya Armağan*, Galatasaray Üniversitesi Yayınları Armağan Serisi No.4, s.59-64.

American Academy of Pediatrics Committee (5 November 2001), "Media Violence", *Pediatrics*, Vol:108, No:5, s.1222-1226.

Anderson, Craig A. ve Bushman, Brad J. (2002), "Human Aggression", *Annu. Rev. Psychol.*, 53, s.27-51.

Ayrancı, Ünal Köşgeroğlu, Nedime ve Günay, Yasemin (2004), "Televizyonda Çocukların En Çok Televizyon Seyrettikleri Saatlerde Gösterilen Filmlerde Şiddet Düzeyi, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5, s.133-140.

Avcı, Müjdat (Aralık 2006), "Televizyon ve Öğrenilen Bir Davranış: Şiddet", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:6, Sayı:37, s.131-145.

Bandura, Albert, Ross, Dorothea ve Ross, Sheila A. (1961), "Transmission Of Aggression Through Imitation Of Aggressive Models", *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63, s.575-582.

Bushman, Brad J. (1995), "Moderating Role of Trait Aggressiveness in the Effects of Violent Media on Aggression, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol:69, No:5, s.950-960.

Bushman, Brad J. ve Craig Anderson A. (June/July 2001), "Medya Violence and the American Public Scientific Facts Versus Media Misinformation", *American Psychologist*, Vol:56, No:6-7, s.477-489.

Cline, Victor B. Croft, Roger G. ve Courrier, Steven (1973), "Desensitization of Children To Television Violence, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol:27, No:3, s.360-365.

Çaplı, Bülent (1996), "Çocuk ve Televizyon", *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı*, Sayı:12, s.1334-1337.

Dönmez, Ali (1988), "Televizyon ve Saldırganlık", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi"*, Cilt:21, Sayı:1, s.25-52.

Dursun, Çiler (2010), "Kadına Yönelik Şiddet Karşısında Haber Etiği," *Fe Dergi*, Cilt: 2, Sayı. 1, 2010, s.19-32.

Dündar, Can (1996), "Televizyon ve Şiddet", *Cogito*, Yapı Kredi Yayınları, Sayı:6-7 Kış-Bahar, s.385-389.

Ergil, Doğu (2001), "Şiddetin Kültürel Kökenleri", Bilim ve Teknik, Cilt 34, Sayı:399.

Eron, Leonard D. Huesmann, L. Rowell Lefkowitz, Monroe M. ve Walder, Leopold O. (April 1972), "Does Television Violence Cause Aggression?", *American Psychologist*, s. 253-263.

Erten, Yavuz ve Ardalı, Cahit (1996), "Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları", *Cogito*, Yapı Kredi Yayınları, Sayı:6-7 Kış-Bahar, İstanbul, s.143-163.

Gerbner, George ve Gross, Larry (Apr 1972), "Living With Television: The Violence Profile", *Journal of Communication*, Cilt:26, Sayı:2.

Gezgin, Suat (1996), "Göstergesel Şiddet (Ekrandan Sıçrayan Kan)", *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı*, Sayı:11, s.558-560.

Gültekin, Zeynep (2006), "Irak'dan önce: Kurtlar Vadisi Dizisi", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı:22, Kış-Bahar, s. 9-36.

Heper, Doğan (1996), "Basın Meslek İlkeleri, Medya ve Şiddet", *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı*, Sayı:11, s.547-549.

Huesmann, L. Rowell Lagerspetz, Kirsti ve Eron, Leonard D.(1984), "Intervening Variables in the TV Violence-Aggression Relation: Evidence From Two Countries" *Developmental Psychology*, Vol:20, No:5, s.746-775.

Kızmaz, Zahir (2006), "Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kurumsal Bir Yaklaşım", *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:30, No:1, Mayıs, s.47-70.

Murray, John P. (2008), "Media Violence: The Effects Are Both Real and Strong", *American Behavioral Scientist, Volume*: 51, Number: 8, s.1212-1230.

Özel, Özcan (1996), "Medya ve Şiddet", *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı*, Sayı:11, s.550-552.

Palabıyıkoğlu, Refia (1997), "Medya ve Şiddet", *Kriz Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2, s.123-126.

Rigel, Nurdoğan (1996), "Haberin Gizli Tüketicisi Çocuk", *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı*, Sayı:11, 1996, s.561-589.

Strausberger, Victor C. (2004) "Children Adolescent, and the Media", *Curr Probl Pediatr Adolesc Health Care*, February, 34, s.54-113.

Tezcan, Mahmut (1996), "Bir Şiddet Ortamı Olarak Okul", *Cogito,* Yapı Kredi Yayınları, Sayı:6-7, Kış-Bahar, s.105-108.
Turam, Emir (1996b), "TV'deki Şiddetin Çocuklara Etkileri Üzerine Farklı Bir Bakış", *Cogito,* Yapı Kredi Yayınları, Sayı:6-7, Kış-Bahar, s.391-406.

Ünlü, Sezen Bayram, Nazlı Uluyağcı, Canan Uzoğlu ve Bayçu, Sevil (2009), "Kadına Yönelik Şiddet: TV Dizilerinde Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Bir Araştırma", *Selçuk İletişim,* Cilt:5, Sayı:4, s.95-104.

Ünsal, Artun (1996), "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi", *Cogito,* Yapı Kredi Yayınları, Sayı:6-7, Kış-Bahar, s.29-36.

Vural, İzlem (2008), "Televizyon Haberlerini Okumak: Çocuk İzleyicilere Göre Televizyon Haberlerinden Yansıyan Türkiye", *İletişim,* Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, Sayı:9, s.69-100.

SEMPOZYUM/PANEL

Akşit, Güldal (2005), *Medyada Şiddete Duyarlılık Paneli*, 26 Kasım 2004, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara.

Avşar, Zakir (2003), "İntihar Haberleri – Medya ve RTÜK'ün Yaklaşımı", *Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberleri*, 23 Mart 2002, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara.

Aytaç, Önder ve Cengiz, Mahmut (2007), "Mafya Tipi Suçlar ve Kurtlar Vadisi Bağlamında Medyanın Rolü", *Çocuk ve Ergene Yönelik Şiddetin Önlenmesi Sempozyumu*, 15-16 Mayıs 2006, Aem Kitap, Ankara.

Baltaş, Zuhal (1997), *Televizyonda Şiddet ve Çözüm Önerileri Paneli*, 6 Ocak 1997, Reklamverenler Derneği, İstanbul.

Çuhadaroğlu, Füsun (2007), "Şiddetin Psikolojik Boyutu: Gençlik ve Şiddet Araştırmaları", *Çocuk ve Ergene Yönelik Şiddetin Önlenmesi Sempozyumu*, 15-16 Mayıs, Aem Kitap, Ankara.

Güz, Hanife (2007), "Şiddet ve Gençliğin Şiddeti Algılaması", *Çocuk ve Ergene Yönelik Şiddetin Önlenmesi Sempozyumu*, 15-16 Mayıs 2006, Aem Kitap, Ankara.

Güz, Nurettin (2007), "Şiddetin Önlenmesinde Medyanın Rolü", *Çocuk ve Ergene Yönelik Şiddetin Önlenmesi Sempozyumu*, 15-16 Mayıs 2006, Aem Kitap, Ankara.

İldeş, Nihal (2003), "Aile ve Şiddet", *Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberleri*, 23 Mart 2002, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara.

Öktem, Ferhunde (2003), "Anne-Babalar ve Çocuklar", *Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberleri*, 23 Mart 2002, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara

Radecki, Thomas (1986), "Şiddete Dayalı Eğlenceler", *Kitle İletişim Araçları ve Şiddet*, 25-27 Kasım 1985, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları No:8.

Rigel, Nurdoğan (2003), "Haberlerin Ağında Çocuk", *Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberleri*, 23 Mart 2002, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara.

Sözen, Edibe (2005), *Medyada Şiddete Duyarlılık Paneli*, 26 Kasım 2004, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara

Yener, Yücel (2003), "Radyo ve Televizyonlarda İntihar Haberlerinin Sunumunun Toplum Üzerinde Etkileri", *Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberleri*, 23 Mart 2002, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara.

Yüksel, Mehmet (2005), *Medyada Şiddete Duyarlılık Paneli*, 26 Kasım 2004, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

Aidman, Amy, "Television Violence: Content, Context, and Consequences", http://www.ericdigests.org/1998-2/television.htm, (27.07.2010)

Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=6ac52c35-c1e4-4c7f-9768-53b851dd1cae, (15.08.2010)

Akıllı İşaretler, www.rtukisaretler.gov.tr , (10.03.2011)

Alptekin, Serap, "Televizyon, Toplum ve Şiddet", http://www.serapaltekin.com/TvMedyaSiddet.php, (20.07.2010)

Basın Meslek İlkeleri, http://www.basinkonseyi.org.tr/lang_tr/pressOccupationPrinciples.asp, (12.06.2011)

Basın Konseyi Sözleşmesi, http://www.basinkonseyi.org.tr/lang_tr/pressCouncilContract.asp, (12.06.2011)

Chandler, Daniel, "Television Violence and Children's Behaviour", http://www.aber.ac.uk/media/Modules/TF33120/tv-violence_and_kids.html, (10.12.2010)

Chandler, Daniel, "Cultivation Theory", http://www.aber.ac.uk/media/Documents/short/cultiv.html, (10.11.2010)

Doğan Medya Grubu Yayın Konseyi, Doğan Medya Grubu Meslek İlkeleri, http://www.dmgyayinkonseyi.com/meslek_ilkeleri.asp,(10.11.2010)

Emanetoğlu, K. Hakan, “Televizyon ve Şiddet”, http://www.doktorsitesi.com/yazi/4127/Televizyon-ve-siddet?a_id=85 (15.08.2010)

Ertuğrul, Ahmet, “Dijital Şiddet”, *Sızıntı*, Yıl:26, Sayı:303, Nisan 2004, http://www.sizinti.com.tr/konular/ayrinti/dijital-siddet.html (20.02.2011)

Göka, Erol ve Türkçapar, Hakan “Gençlik ve Şiddet”, http://www.erolgoka.com/makale/007.htm, (06.12.2010)

Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi, http://ec.europa.eu/avpolicy/reg/tvwf/protection/index_en.htm, (05.11.2010)

Johnson, Jeffrey G. Cohen, Patricia Smailes, Elizabeth M. Kasen, Stephane ve Brook, Judith S., “Television Viewing Aggressive Behaviour During Adolescence and Adulthood”, http://daphne.palomar.edu/pjacoby/Television%20Viewing%20and%20Aggressive%20Behavior.pdf, (15.03.2011)

Kaskun, Ahu ve Öztunç, Selen, “Çocuk, Televizyon ve Şiddet”, http://ilef.ankara.edu.tr/id/yazi.php?yad=799 (15.08.2010)

Medya Okuryazarlığı, www.medyaokuryazarligi.org.tr, (12.03.2011)

Post, Jonathan Vos, “Open Questions on the Correlation Between Television and Violence”, http://www.magicdragon.com/EmeraldCity/Nonfiction/socphil.html#hiscat, (22.09.2010)

Şiddeti Önleme Platformu, “Medya ve Şiddet Alt Çalışma Grubu Raporu”, http://aile.gov.tr/files/SIDDETI_ONLEME_PLATFORMU_MEDYA_VE_SIDDET_CALISMA_GRUBU_RAPORU_05.DOC, (10.12.2010)

Terzi, Şermin, “Vahşet Böyle Yükseldi!”, http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=5850512, (05.03.2011)

Tokdemir, M. Erhan Deveci, S. Açık, Y. Yağmur, M. Gülbayrak, C. ve Türkoğlu, A. R., “İlköğretim Öğrencilerinin En Sık İzledikleri Televizyon Programlarına Göre Fiziksel Şiddete Başvurma ve Fiziksel Şiddete Yaklaşımlarının Karşılaştırılması”, http://perweb.firat.edu.tr/personel/yayinlar/fua_73/73_25024.doc, (05.02.2011)

MEVZUAT METİNLERİ

2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, R.G: 09.11.1982, 17863 Mükerrer.

2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu, RG: 14.11. 1983, 18221.

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, RG: 20.04.1994, 21911.

Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik, RG: 17.04.2003, 25082.

Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, RG: 02.11.2011, 28103.

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, RG: 03.03.2011, 27863.

ÖZET

Bu çalışmamızda, televizyon yayınlarında şiddet konusu ele alınmıştır. Şiddet, dünyanın her yerinde izleyicinin ilgisini çekmiş ve televizyon yayınlarında temel öğelerden biri haline gelmiştir. Şiddet içerikli programların yüksek izlenme oranlarına ulaşması sonucunda şiddetin dozu giderek artırılmış ve şiddet daha fazla şiddeti getirmiştir. Televizyonun, insanların hayata bakış açılarının oluşması ve dünyayı anlamlandırma süreçlerinde etkili olması dolayısıyla şiddet içerikli televizyon programları önemli ve tartışılır olmuştur. Araştırma bulguları, televizyon yayınlarında şiddete maruz kalma ile şiddet ve saldırganlık davranışları arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Şiddetin, sıradan ve günlük hayatın bir parçası olarak algılanması, insanları duyarsızlaştırmış ve dünyanın olduğundan daha karanlık ve kötülüklerle dolu bir yer olarak görülmesine neden olmuştur. Televizyon yayınlarında şiddetin estetize edilmesi, ödüllendirilmesi, cezalandırılmaması ve çözüm yöntemi olarak sunulması suretiyle şiddeti meşrulaştırıcı bir yayın anlayışı hâkim olmuştur. Televizyon yayınlarında şiddet izleyici üzerinde programın türüne, izleyicinin sosyal ve ekonomik düzeyine göre farklı etkiler oluşturmaktadır. Televizyonda şiddetin önlenmesine ilişkin yasal denetim ve özdenetim uygulamalarına rağmen, ekranlarda şiddetin azaltılması konusunda çabalar yeterince başarılı olamamıştır. Televizyon yayınlarında şiddetin yayılmasında televizyonlar, izleyiciler, reklam verenler ve ilgili kamu kurumlarının sorumluluklarının ortak olduğu ve bu sorunun çözümünün tüm tarafların katkısı ile mümkün olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Televizyon, Kitle İletişim Araçları, Medya, Şiddet, Saldırganlık.

ABSTRACT

In this study the violence on television broadcast is being discussed. Violence attracted viewers all over the world and it has become one of the key elements on television broadcasting. As a result of programs containing violence reach higher rating, the rate of violence has been increased and violence caused violence. Television has an influence on people in the process of developing a perspective to life and interpreting the world hence television programs containing violence become important and controversial. Research findings reveal that, being subject to violence on television broadcast and violence and aggression are related. Perceiving violence ordinary and as a part of daily life, people become insensitive and caused the world to be seen as a place which is darker and full of evil than it normally is. A broadcasting concept, which legitimates violence, dominates by aestheticizing, rewarding and not to punish violence acts and presenting violence as a solution. The violence on television broadcasting affects viewer depending on the type of program, social and economical status of the viewer. Despite the legal inspection and self control applications to prevent violence on television, the efforts made in order to decrease violence on television have not been sufficiently successful. The televisions, viewers, advertisers and related public institutions are all responsible of television violence being spread and it has been seen that the solution of this problem will be available with contribution of all parties.

Key words: Television, Mass Media, Media, Violence, Aggression.

ÖZGEÇMİŞ

Faruk İŞIKER, 1982 yılında Kırıkkale'nin Keskin ilçesinde doğdu. 2001 yılında Ankara Etimesgut Mehmetçik Lisesi'nden mezun oldu. 2001 yılında lisans öğrenimine başladı. 2005 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümü'nden mezun oldu. 2006 yılında kamu görevine başladı. Gelir İdaresi Başkanlığı bünyesinde Gelir Uzman Yardımcısı ve Vergi Denetmen Yardımcısı olarak görev yaptı. 2007 yılı Ağustos ayında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nda Üst Kurul Uzman Yardımcısı olarak göreve başladı. İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nda görevini sürdürmektedir. Evli ve bir çocuk babasıdır. İngilizce bilmektedir.